

Øyvind Aak

En utgave av Hans Skankes oversettelser og imitasjoner av antikk latinsk poesi

Med en analyse av oversettelsenes moralsk-
didaktiske nyttefunksjon

Masteroppgave i Klassiske fag
Veileder: Marek Thue Kretschmer
Trondheim, november 2018

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Det humanistiske fakultet
Institutt for historiske studier

Forord

Mitt første møte med Hans Skanke var via faget *Neo-Latin Poetry* undervist av Victoria Moul på King's College London. Faget åpnet en ny verden for meg som student i Klassiske fag – en verden man kaller *tidlig moderne tid*, hvor latin og klassiske fag var allestedsnærværende. Jeg ble umiddelbart interessert og oppdaget at selv i lille Norge var den ny-latinske diktningen utbredt. Det var ingen tvil om at jeg måtte skrive om ny-latin i Norge i eksamensoppgaven i dette faget. Etter tips fra min tidligere foreleser på NTNU, dr. Thea Selliaas Thorsen, skrev jeg altså en eksamensoppgave om Hans Skankes ny-latinske dikt *Fata Nidrosiana*. Når jeg skulle velge tema for masteroppgaven hadde NTNU UB Gunnerusbiblioteket digitalisert Sankes håndskrevne foliant på over 500 sider, hvor det ikke skortet på potensielle masteremner. Valget falt til slutt på Skankes oversettelser av antikk litteratur, som jeg ble svært fascinert av.

Likevel var jeg inne på flere sidespor underveis, og jeg vil først og fremst takke min veileder Prof. Marek Thue Kretschmer for at jeg ikke gikk meg helt vill. Takk for din tålmodighet, dine verdifulle tilbakemeldinger og konstruktive kritikk. Ellers vil jeg takke mine venner og medstudenter Hilde Andreassen, Rune Blakstad og Peter Astrup Sundt for tilbakemeldinger, diskusjoner og korrektur. Jeg vil også takke dr. Johanna Akujärvi og dr. Victoria Moul for hjelp til å finne litteratur. Min tidligere latinforeleser Einar Weidemann fortjener også en takk for hans hjelp og tips. Til slutt vil jeg takke min kjæreste, Martina, som imponerende nok aldri ble lei av å høre om hva som var nytt på Skanke-fronten.

Øyvind Aak

Trondheim, november 2018.

Forkortelser

DBL	<i>Dansk biografisk leksikon:</i> http://denstoredanske.dk/Dansk_Biografisk_Leksikon
DDO	<i>Den Danske Ordbog:</i> https://ordnet.dk/ddo
L&S	Lewis & Short, <i>A Latin Dictionary</i>
NBL	<i>Norsk biografisk leksikon:</i> https://nbl.snl.no
OCD	Hornblower, Spawforth & Eidinow, <i>The Oxford Classical Dictionary</i> , 4. utgave
ODS	<i>Ordbog over det danske Sprog:</i> https://ordnet.dk/ods
SNL	<i>Store norske leksikon:</i> https://snl.no

Innholdsfortegnelse

FORORD	III
FORKORTELSER	V
1. INNLEDNING	1
TEMA	1
PROBLEMSTILLING	1
TIDLIGERE FORSKNING & TEORI	3
<i>Klassisk resepsjonsstudier og oversettelse</i>	8
OVERSETTELSESLITTERATUR I SKANDINAVIA.....	9
HANS SKANKE	12
<i>Liv</i>	12
<i>Forfatterskap</i>	15
<i>Gunnerus XA Folio 167</i>	17
2. SKANKES OVERSETTELSER FRA OVIDS METAMORFOSER	21
OVIDS & METAMORFOSENESE RESEPSJON	21
KYSKHETS ÆRE-KRANTS: SKANKES OVERSETTELSE AV OVIDS APOLLON OG DAFNE (<i>MET.</i> 1.452-567)	23
«Til Alle Dyd- og Ære-Kjære Fruentimmer».....	26
<i>Påvirkning av moralsk-didaktisk nytte i oversettelsen</i>	29
«Anmerkning til pag. 205 om Phoebus og Daphne henhørende»	32
PROPOETIDES: SKANKES OVERSETTELSE AV OVIDS METAMORFOSER 10.238-242	35
KONKLUSJON.....	37
3. SKANKES OVERSETTELSER FRA HORATS' CARMINA	39
HORATS' RESEPSJON.....	39
HORATS' ODE 1.1 OG 2.10	42
FORNØYELIGHEDS VILDBRAD: SKANKES OVERSETTELSE AV HORATS' ODE 1.1.....	44
DEN PRISELIGE MIDDELMAADIGHED: SKANKES OVERSETTELSE AV HORATS' ODE 2.10:	51
KONKLUSJON.....	55
4. SKANKES OVERSETTELSER FRA VERGILS BUCOLICA	57
VERGILS RESEPSJON OG KOMMENTARENE AV DONATUS OG SERVIUS	57
VERGILS <i>BUCOLICA</i> OG HYRDEDIKTNING I DANMARK-NORGE.....	59
EKLOGER 1 OG 2	62
SKANKES OVERSETTELSER.....	64
KONKLUSJON.....	69
5. BRUDDSTYKKER FRA CLAUDIAN OG MARTIAL	71
DEN FRANSKE DELPHINS VUGGE-SANG: SKANKES OVERSETTELSE FRA CLAUDIANS <i>PANEGYRICUS DE TERTIO</i> <i>CONSULATU HONORII AUGUSTI</i>	71
SKANKES OVERSETTELSER AV MARTIALS <i>EP.</i> 1.13.....	73

6. KONKLUSJON	75
7. OVERSETTELSENE TRANSKRIBERT OG KOMMENTERT MED LATINSK PARALLELTEKST	79
KOMMENTARER TIL TRANSKRIPSJONEN.....	79
KYSKHETS ÆRE-KRANTS AF <i>OVIDII METAMORPH. LIBR. FAB.</i>	80
<i>PROPETIDES</i> AF <i>OVIDII METAM. L. X. FAB. 7.</i>	94
FORNØYELIGHEDS VILDBRAD. AF <i>HORATII</i> FØRSTE ODE.	96
DEN PRISELIGE MIDDELMAADIGHED. AF <i>HORATII</i> ANDRE BOGS 10. ODE.	104
<i>VIRGILII MARONIS</i> , DEN STØRSTE ROMERSKE <i>POËTES</i> FØRSTE HYRDE-SAMTALE, SOM HAN OPSKRIVER <i>TITYRUS</i>	108
<i>VIRGILII MARONIS</i> , DEN STØRSTE ROMERSKE <i>POËTES</i> ANDEN <i>ECLOGA</i> ELLER HYRDE-TALE, SOM HAN OPSKRIVER <i>ALEXIS</i>	120
DEN FRANSKE <i>DELPHINS</i> VUGGE-SANG AF <i>CLAUDIANO. VERTERET.</i>	130
<i>MARTIALIS EPIGRAMMA IN ARRIAM.</i>	132
8. LITTERATURLISTE	133
PRIMÆRLITTERATUR.....	133
SEKUNDÆRLITTERATUR	135

1. Innledning

Tema

Tema for denne oppgaven er skolemannen, forfatteren og presten Hans Skankes (1679-1739) danske oversettelser og imitasjoner av klassisk latinsk poesi. Skanke var i mange år tilknyttet Trondheim katedralskole, først som lærer og deretter som rektor. På begynnelsen av 1700-tallet oversatte han to oder av Horats, to utdrag fra Ovids *Metamorfoser*, *Bucolica* 1 og 2 av Vergil, ett epigram av Martial og Claudians *Praefatio* i *Panegyricus de Tertio Consulatu Honorii Augusti*. Disse oversettelsene er noen av de tidligste eksemplene på dansk-norsk oversettelseslitteratur, skrevet på en tid hvor mange av antikkens store verk og forfattere var i ferd med å bli oversatt til europeiske språk, og hvor skandinaviske språk ikke var noe unntak. Skankes oversettelser og en stor del av hans øvrige skrifter har ligget stort sett urørt i et håndskrift ved NTNU Gunnerusbibliotekets arkiver. Oversettelsene er tidligere hverken publisert, transkribert eller studert, og denne oppgaven tar sikte på å bringe dem frem i lyset. I tillegg til å være en utgave av hans oversettelser og imitasjoner (som kan leses til slutt i denne oppgaven), vil oppgaven også foreta en analyse og gjennomgang av disse tekstene.

Problemstilling

Stina Hansson sier om Svensk oversettelseslitteratur på 1600-tallet at «Til sin art er oversettelsene, både de åndelige og de verdslige, didaktiske og moraliserende: de fostre, lærer og formaner.» og at «Översättarna såg sig som samhällets tjänare».¹ Johanna Akujärvi, som spesifikt har sett på antikkoversettelser, følger opp Hanssons forskning og hevder at oversettelsens nytte var helt sentralt for antikkoversettere på starten av 1700-tallet.² Med utgangspunkt i dette nytte-aspektet skal jeg på den ene siden undersøke i hvilken grad moralsk-didaktisk hensyn og nytte påvirker oversettelsenes innhold og utforming sammenlignet med kildelitteraturen og på den andre paratekstens moralsk-didaktiske funksjon. Hos Hansson og Akujärvi omfatter begrepet *nytte* både *nyttighet*, *hensikt/formål(syfte)* og *interesse*.³ Nyttbegrepet blir også i denne oppgaven brukt på samme måte. Med *moralisk-didaktisk* menes det noe som kan gi kunnskap, lærdom eller formaninger om moral, som innebærer blant annet normer, verdier og holdninger. Et verk med en moralsk-didaktisk nytte brukes således om noe

¹ Hansson 1982, 73 & 35. Hanssons studie er den mest omfattende (og nesten enestående) studien av tidlig nytids oversettelseslitteratur i Skandinavia.

² Akujärvi 2010, 52

³ Hansson 1982, 69

som har som interesse, hensikt eller formål å gi kunnskap, lærdom eller formaninger om moral. Problemstillingen blir dermed, helt konkret: I hvilken grad, og hvordan, har moralsk-didaktisk nytte preget og påvirket Skankes oversettelser og oversettelsenes paratekst?

Bakgrunnen for problemstillingen er som nevnt Hanssons og Akujärvis forskning og funn, men også min egen oppfatning om at mange interessante aspekter ved Skankes oversettelser kan belyses gjennom en diskusjon av moralsk-didaktisk nytte, slik som for eksempel Skankes allegoriske forståelse av myten om Apollon og Daphne og den særlig «frie» oversettelsen av Horats ode 1.1. Utover det å gjøre Skankes oversettelser tilgjengelig for første gang, blir formålet med oppgaven å gjøre materialet forståelig for oss i dag. I den hensikt er det viktig, i og med at dette er den første forskningen som er gjort på dette materialet, å begynne med å sette materialet i kontekst samtidig som man avdekker de helt grunnleggende spørsmålene, som for eksempel oversettelsenes hensikt og nytte. Slik kan man også legge et grunnlag for videre forskning. Problemstillingen rundt spørsmålet om moralsk-didaktisk nytte, altså hvordan dette har påvirket Skankes oversettelser og imitasjoner, er valgt da den er helt sentral for å kunne forstå Skankes oversettelser og de valgene han har tatt.

En vel så viktig del av denne oppgaven har vært å transkribere og kommentere de aktuelle oversettelsene, som er skrevet i gotisk håndskrift (*kurrentskrift*) på dansk. Språket er i sin vesentlighet det samme som moderne dansk, men en del særegenheter har det vært nødvendig og kommentere for å gjøre det ytterligere tilgjengelig for en moderne (norsk) leser. Transkripsjonene med kommentarer og latinsk paralleltekst er plassert til slutt i denne oppgaven i kapittel 7. På grunn av det omfattende arbeidet med å finne materialet ved å lese gjennom rundt 500 håndskrevne foliosider, dernest å transkribere, forstå og kommentere tekstene, legges transkripsjonen som et kapittel i denne oppgaven, i stedet for en appendiks. Sideomfanget av oppgaven må sees i lys av at omtrent 25 av sidene er latinsk paralleltekst, som gjør at oppgaven fremstår som noe lang i antall sider.

Oppgavens struktur er som følger: I resten av kapittel 1 vil jeg gå gjennom tidligere forskning og teori med fokus på Hanssons og Akujärvis funn. Deretter vil jeg gi en oversikt over skandinavisk oversettelseslitteratur, med fokus på Danmark-Norge og de forfatterne Skanke har oversatt. Til slutt i kapittel 1 kommer en gjennomgang av Hans Skankes biografi og hans forfatterskap, noe som er nødvendig siden hans liv og verk er lite kjent, og ettersom det ikke finnes en komplett oversikt over hans forfatterskap. Herunder vil jeg gå gjennom kilden

for Skankes oversettelser, nemlig håndskriftet Gunnerus XA Folio 167 (heretter forkortet XA Fol. 167).⁴

Relevant historisk og litterær bakgrunnsinformasjon oppgis også underveis i oppgaven. Dette gjelder også bakgrunnsinformasjon om de ulike forfatterne og kildetekstene som Skanke har oversatt og deres resepsjon. I kapittel 2-5 dykker vi ned i materialet og analyserer oversettelsene med fokus på moralsk-didaktisk nytte. I analysen blir best plass viet til de mest omfattende oversettelsene og de mest «frie» oversettelsene, for å se om moralske-didaktiske hensyn kan belyse Skankes utvidelser, endringer og tillegg i form av paratekst.

Kapittel 2 tar for seg Skankes oversettelser fra Ovids *Metamorfoser*, som gjelder fortellingen om Apollon og Dafne (*Met.* 1.452-567) og Propoetidene (*Met.* 10.348-242). Fokuset i kapittel 2 vil ligge på førstnevnte som Skanke kaller *Kyskhets Ære-Krants*, da dette er den absolutt mest omfattende oversettelsen og den som er forsynt med mest paratekst. Analysen vil dreie seg rundt Skankes dedikasjon, prosaanmerkning og innholdet i selve oversettelsen.

Kapittel 3 dreier seg om Skankes oversettelser av Horats ode 1.1, *Fornøyeligheds Vildbrad* og ode 2.10, *Den Priiselige Middelmaadighed*. Her vil fokus også ligge på førstnevnte, Skankes oversettelse av Horats' ode 1.1, da dette er den lengste, men også mest avvikende oversettelsen (sett i sammenheng med kildeteksten). Denne analysen vil være adskillig mer tekstnær enn analysen i kapittel 2, da Skanke ikke forsyner Horats-oversettelsene hverken med dedikasjon eller annen paratekst.

I kapittel 4 diskuteres Skanke kanskje mest ambisiøse oversettelser, av Vergils to første ekloger. Disse oversettelsene er også de som ligger nærmest kildeteksten, og derfor blir analysen noe mindre tekstnær. I kapittel 5 skal jeg kort diskutere de to mindre oversettelsene av Martial og Claudian.

Tidligere forskning & teori

Det har aldri blitt forsket på Hans Skankes oversettelser, og knapt på Hans Skanke selv. Øverås, Erichsen, og Due (1952) har sett på Hans Skankes rolle ved Trondheim katedralskole, og nevner så vidt hans forfatterskap. Johannes Falkenberg skriver kort om Hans Skanke i forordet til en utgivelse av Skankes *Epitomes Historiae Missionis Lapponicae, Pars Quarta* i 1943.⁵ Dette omfatter utelukkende en diskusjon av overleveringen av nevnte verk. Ingen av disse har vært

⁴ Trondheim, NTNU UB, Gunnerus XA Folio 167.

⁵ Skanke mfl. 1943

spesielt nyttig for denne oppgaven, bortsett fra at de gir bakgrunnsinformasjon. Det er også forsket svært lite på norsk verdslig oversettelseslitteratur fra denne perioden. En årsak til dette kan være mangelen på trykt materiale. Det har vist seg å være mer hensiktsmessig å inkludere svensk og dansk-norsk oversettelseslitteratur frem til 1800, hvor det finnes noe materiale (som jeg kartlegger i neste del). Imidlertid har ikke mye av det blitt forsket på. Det finnes ingen omfattende studie av verken dansk, norsk eller dansk-norsk oversettelseslitteratur før 1800.

Derfor må vi vende oss mot forskning gjort i Sverige på svenske forhold. Innledningsvis siterte jeg Hansson som har forsket på svensk oversettelseslitteratur. I boken *Afsatt på Swensko* (1982) behandler hun trykt oversettelseslitteratur fra 1600-tallets Sverige. Boken tar for seg hele den svenske oversettelseslitteraturen fra 1600-tallet, og tar utgangspunkt i noen generelle tema. Dette gjelder blant annet oversettelsenes fordeling mellom åndelig og verdslig litteratur, fordelingen av opphavsspråk/kildespråk, oversetterrollen, oversettelsenes nytte, dedikasjonssystemet, finansieringsspørsmål, trykkerivirksomhet og forholdet til annen svensk litteratur. Alle disse temaene er mer eller mindre relevant for denne oppgaven – men her blir hovedfokus å gi en oppsummering av Hanssons funn når det gjelder oversettelsenes nytte – noe som danner utgangspunktet for problemstillingen min.

Hvorfor oversatte man? Hvilken hensikt tjente oversettelseslitteraturen? Dette er spørsmål Hansson forsøker å svare på i kapittelet om nytte. Hansson begynner med å vende seg til oversetternes forord, selv om disse oftest inneholder oversetterens synspunkter på det verket man oversetter, heller enn refleksjoner rundt virksomheten om å oversette i seg selv.⁶ Der uttalelser om motivasjonen for å oversette forekommer tar disse stort sett form av et forsvar, for eksempel: hvor hadde man vært i religionen om Luther ikke hadde oversatt Bibelen? Ellers kan oversettere understreke at man ikke oversetter for å «pråla med lånta fjädrar», men for å tjene samfunnet. De fleste oversettelser motiveres i stedet ut ifra det man oppfatter som måltekstens nytte, altså hvilke gode lærdommer verket man oversetter kan tilby leseren. Lærdommene varierer ut ifra verkets art og oversetternes vurderinger er så uniforme, sier Hansson, at de tåler å sammenfattes i en typologi for ulike verk.⁷ Det dreier seg om verk som (1) gir historiske kunnskaper, (2) verk som kan anvendes i språkstudier og (3) verk som gir moralske kunnskaper, enten de er kristne eller allmenne moralske lærdommer.⁸ Det er punkt nummer tre denne oppgavens problemstilling baserer seg på. Oversettelser av fabler ble for eksempel sett på som spesielt «tienlige vehicula til at uti Ungdomen insmyga wackra Sedo-

⁶ Hansson 1982, 69

⁷ Hansson 1982, 72

⁸ Denne inndelingen er parafasert fra Akujärvi 1985, 8 – som baserer seg på Hansson

Läror.»⁹ Verk som faller utenfor, som ikke oppfattes som nyttige, finnes det ingen grunn til å oversette. Det didaktiske er ikke bare hovedinnholdet, men også selve årsaken til oversettelsenes eksistens.¹⁰

I noen svært få tilfeller skriver oversetteren mer direkte om motivasjonen bak oversettelsen, som for eksempel med språknasjonalistiske argumenter om å styrke morsmålet – spesielt gjelder dette poetiske oversettelser hvor overføringen av versemål til morsmålet blir et sentralt aspekt. Et av de eneste eksemplene på en mer spesifikk motivasjon for oversettelse finner vi hos Ericus Schroderus, som skriver i forordet til *Regium donum* (en oversettelse av *Basilikon Doron*, skrevet av Kong James VI av Skottland i 1599) om svenskenes «stoora oflyt och försummelse» når det gjelder oversettelsen av viktige klassiske verk, som gjør det vanskelig for de mindre lesedyktige å få utbytte av denne litteraturen. Hansson oppsummerer Schroderus' synspunkt på følgende måte: «översättarverksamhet är angelägen, eftersom den både befordrar kunskaperna i landet och stärker den nationella stoltheten». Dette er imidlertid unntaket.

De som har forsket videre på oversettelseslitteratur i Skandinavia etter Hansson har i stor grad tatt utgangspunkt i hennes forskning. Én av disse er Akujärvi ved Lunds universitet. Hun er redaktør for nettstedet skandinaviske-oversaettelser.net, som har vært en uvurderlig ressurs i arbeidet med å finne trykte oversettelser fra 16- og 1700-tallet. Som klassisist har hun også i større grad forsket på spesifikke oversettelser av klassiske verk. I sin artikkel ... *til Rusin-Strutar och Tortebotnar: Översättningars nytta enligt förord till svenska översättningar av antik litteratur under 1700-talets första hälft* fortsetter Akujärvi diskusjonen om nytte og utvider den til å gjelde oversettelser fra starten av 1700-tallet, med fokus på oversettelser av antikk litteratur.¹¹ Hennes konklusjon er i stor grad i tråd med Hansson:

Det *topos* som varit i fokus är översättningens nytta, som var ett av de främsta argumenten för att legitimera svenska antiköversättningar under den aktuella perioden. Nyttan kunde vara allmänt moralisk-didaktisk, den kunde gälla tillgängliggörandet av sakinnehållet i antika skrifter i allmänhet, lärjungars (skolgossars eller längre hunna studenters) svårigheter med språkinläring, eller befrämjandet av det svenska språkets och den svenska poesins utveckling.

Akujärvi understreker også at nytte er det mest sentrale *topos*, som dekkes i de fleste forord og paratekster til oversettelser fra denne perioden, og at moralsk-didaktisk nytte er en sentral

⁹ Sitat fra Erik Wrangels forord til oversettelsen av Phaedrus' Fabler, hentet fra Akujärvi 2010, 50

¹⁰ Hansson 1982, 73

¹¹ Akujärvi 2010

del av dette nytte-*topos*.¹² Akujärvi går imidlertid ikke dypere ned i de ulike oversettelsene for å utforske hvordan dette manifesteres i selve teksten.

I artikkelen *Amor och Psyche: En episod ur Apuleius Metamorfoser i svensk översättning från 1666* går Akujärvi derimot mer i dybden på en enkelt oversettelse.¹³ Dette gjelder en oversettelse av fortellingen om Amor og Psyche i bok fire til seks av Apuleius' *Metamorfoser* oversatt av Mårten Nyman (1643-1715) i 1666. Akujärvis hensikt er å sette oversettelsen i en litterærhistorisk kontekst innenfor det rammeverket og den forskingen som Hansson tidligere har fremsatt. Akujärvi interesserer seg for parateksten, spesielt dedikasjonen og forordet. Nyman dedikerer oversettelsen til de «Edle och Wällborne» fru Regina Elisabet Beijer (1644–1679) og Margareta Beijer (1648–1732). Akujärvi understreker at dette ikke er uvanlig i seg selv, men uvanlig når innholdet ikke er åndelig, men verdslig. Videre diskuterer Akujärvi forordet, som hos Nyman i stor grad dreier seg om å forsvare tekstvalget ut ifra et moralsk perspektiv, hvor teksten tolkes allegorisk. Deretter sammenligner Akujärvi dette med annen moralistisk litteratur, spesielt *En skön och merckeligh Historia Om Grisilla*. Akujärvi ser på likhetene (og ulikhetene) i det moralske budskapet rettet mot kvinner og annen felles lærdom som leseren formodentlig kan dra fra de to fortellingene. Akujärvi går imidlertid ikke dypere ned i selve oversettelsene – det er for eksempel ikke sitert fra Nymans oversettelse i artikkelen, og diskusjonen dreier seg om *fortellingene* fremfor *oversettelsene*. Likevel har Akujärvis studie av Nymans Amor og Psyche vært meget nyttig for meg i kapittelet om Skankes Apollon og Dafne, da likhetene er, som vi skal se, bemerkelsesverdige.

En siste studie det er nødvendig å nevne er Mathilde Skoies *Didactic translation: The first Scandinavian translation of the Eclogues: Peder Jensen Roskilde, Bucolica (1639)*.¹⁴ Denne studien skiller seg fra de øvrige ved at den i mye større grad konsentrerer seg om selve oversettelsen. Skoie undersøker Roskildes utstrakte bruk av Servius og den historisk-allegoriske tolkningen som er så fremtredende i Roskildes oversettelse (og i tolkningstradisjonen rundt Eklogene for øvrig). Deretter går hun over til å diskutere det hun kaller en *didaktisk oversettelse*. Det Skoie sikter til er Roskildes betraktelige utvidelser, hvor han utbroderer deler av teksten med materiale som ikke finnes i originalen. Dette tar ofte form av forklaringer for å gjøre teksten enklere å forstå og mindre tvetydig. Slik kunne man også kalt teksten for en slags «oversettelses-kommentar». Siden oversettelsen er rettet mot skolebarn er kanskje ikke dette spesielt overraskende.

¹² Akujärvi 2010, 73

¹³ Akujärvi 2012

¹⁴ Skoie 2008

Til slutt diskuterer Skoie den moralske lærdommen som leseren, ifølge Roskilde, kan tilegne seg fra teksten. Her baserer Skoie sin analyse på Roskildes forord, men også innholdet i selve oversettelsen. Et eksempel på dette er fra Ekloge 2, hvor den berømte linjen «Formosum pastor Corydon ardebat Alexin» blir til «Den hyrde Corydon bestedt / I heed, dog tucklig Kiærlighed,». Roskilde presiserer at det er snakk om en kysk kjærlighet og unngår på denne måten det som kan oppfattes som erotisk og ikke minst homoseksuell lyst. Skoie skiller seg dermed fra de to andre studiene jeg har diskutert ved at hun i større grad forholder seg til innholdet i selve oversettelsen.

Avslutningsvis skal jeg også kort nevne to andre studier som har blitt gjort på dansk-norske antikkoversettelser, selv om de ikke først og fremst dreier seg om (moralsk-didaktisk) nytte. Den ene er Andersens *Fire Horats-studier: om den horatsiske verssatire og Danmark*.¹⁵ Her diskuterer Andersen blant annet de første oversettelsene av Horats' satirer til dansk, som har vært nyttig for kapittel 3 om Skankes oversettelser av Horats. Vi kommer til å se nærmere på Andersens studie når vi kommer dit. Den andre studien som er verdt å nevne er Hjorths grundige studie av Matthias Moths oversettelse av Ovids *Metamorfoser* fra 1680.¹⁶ Hjorth er imidlertid mest opptatt av oversettelsens bakgrunn og tekstgrunnlag, og har bare vært tidvis relevant for denne oppgaven.

For å oppsummere har Hansson i boken *Afsatt på Swensko* i stor grad lagt grunnlaget for teorien om oversettelsenes funksjon og hensikt i 1600-tallets Sverige. Hun viser at det *didaktiske* og *moralske* er allestedsnærværende og at nesten alle oversettelser fra denne perioden i Sverige var sterkt preget av den nytten som de var ment å tjene – enten dette var rent didaktisk i form av historisk eller språklig lærdom eller om de skulle være moralsk oppbyggende. Akujärvi har anvendt Hanssons teorier og funn for å påvise mye av det samme i antikkoversettelser i Sverige på begynnelsen av 1700-tallet. Akujärvi har i stor grad forsket på antikkoversettelsers paratekst for å vise hvor sentralt nytte var som et argument for oversettelsene. Som en sentral del av dette nytte-*topos* var moralsk-didaktisk nytte, som er hovedfokus i denne oppgaven. Mathilde Skoie med sin studie av Roskildes oversettelse av Vergils *Bucolica* er et eksempel på en mer tekstnær studie som dessuten ser på en oversettelse fra Danmark-Norge. Her peker Skoie på Roskildes didaktiske utvidelser. Skoie knytter ikke eksplisitt sin forskning til Hanssons og Akujärvis funn, men det er likevel tydelig at det aspektet

¹⁵ Andersen 1994

¹⁶ Hjorth 1997, se også Hjorth 1979

Skoie interesserer seg for – oversettelsens didaktiske hensikt og funksjon – underbygger Hanssons og Akujärvis teori.

Klassisk resepsjonsstudier og oversettelse

I de siste tiårene har resepsjonsstudier vokst frem som et viktig forskningsfelt innenfor klassiske fag. Vi ser for eksempel at sentrale kompendier til klassisk litteratur i dag stort sett inneholder ett eller flere kapitler om resepsjon.¹⁷ Det finnes også kompendier og håndbøker som kun tar for seg resepsjon av en gitt forfatter¹⁸ og enkelte universiteter har opprettet egne institutt for forskning på resepsjon av antikk litteratur. Resepsjonsstudier har gått fra å være *avant-garde* til å bli *à la mode* innen forskning på antikk litteratur. På tross av dette har oversettelser av antikk litteratur dessverre vært gjenstand for lite systematisk forskning. Stuart Gillespie er blant de som har reagert på dette og har ment at oversettelsesstudier burde vært dominerende innen forskning på resepsjon.¹⁹ Gillespie er en sentral skikkelse i fremveksten av denne type forskning i engelskspråklige land.²⁰ På grunn av manglende fokus på oversettelser i flere klassiske resepsjonsstudier har det vært mer nyttig å se på oversettelsesstudier av forskere som Gillespie, selv om også disse er av begrenset nytte da de tar for seg engelskspråklige forhold.

Noe som antakelig bidrar til mangelen på systematiske studier av antikk oversettelseslitteratur er at teorier og metoder for forskning på oversettelse i seg selv har vært et underutviklet forskningsområde som først har skutt fart de siste 20 årene.²¹ Tidligere (og fortsatt) har man i stor grad støttet seg på eldre teorier som stammer fra antikken, slik som paradigmet mellom oversettelse *mening-for-mening* og *ord-for-ord*.²² De korte bemerkninger som Cicero og Horats gjorde, som knapt kan kalles en «teori», har blitt gjentatt og utvidet opp gjennom tiden. Blant annet av St. Hieronymus som forklarer Ciceros metode slik: *non verbum e verbo, sed sensum exprimere de sensu*, «å oversette mening-for-mening ikke ord-for-ord».²³

Teorien som kanskje har fått mest oppmerksomhet siden renessansen er den engelske oversetteren, forfatteren og dramatiker John Drydens teori, som han la frem i fortalen til sin

¹⁷ e.g. *The Cambridge Companion to Virgil*, Martindale 1997 og *A Companion to Ovid*, Knox 2009

¹⁸ e.g. *A Handbook to the Reception of Ovid*, Miller og Newlands 2014

¹⁹ Gillespie 2011, 1

²⁰ I tillegg til Gillespie 2011 finnes Braden mfl. 2010 og Gillespie, Hopkins, og France 2005

²¹ e.g. Toury 1995; Even-Zohar 1990; Vermeer 1989. Disse studiene har også vært til inspirasjon for denne oppgaven, selv om jeg ikke har anvendt deres teorier og forskning rent eksplisitt. Gode innføringer i oversettelsesteori er for øvrig Venuti 2012 & Rener 1989.

²² Steiner og Langer 1970, 54. Cicero nevner det i *De optimo genere oratorum* 5.14-15 og Horats i *Ars Poetica* 133-134

²³ Epistula LVII, Kapittel V

oversettelse av Ovids epistler.²⁴ Her lanserer Dryden en *tredeling* av oversettelse mellom *metafrase* (oversettelse ord-for-ord), *parafrase* (oversettelse mening-for-mening) og *imitasjon*. Bare den sistnevnte kan sies å være en innovasjon, da metafrase og parafrase tilsvarer konsepter som tidligere var lagt frem. Dryden selv foretrakk parafrase, eller *mening-for-mening*, hvor han kunne gjøre betraktelige endringer på bekostning av *ekvivalens*, det vil si nærhet til eller likhet med kildeteksten. Både Drydens og Ciceros teori har selvsagt store begrensinger, hvor den største kanskje er premisset om at en kildeteksts mening er konstant og i stor grad kjent – hvordan skulle man ellers kunne hevde å oversette «mening-for-mening»?²⁵ Likevel representerer Drydens teori den rådende tanke om oversettelse på 16- og 1700-tallet, som kan være nyttig å ha i bakhodet når vi ser på Skankes oversettelser.

Skoie forsøkte for eksempel i sin artikkel om Roskildes oversettelse av Vergils *Bucolica* å plassere oversettelsen inn under Drydens tredelingsprinsipp.²⁶ Konklusjonen ble, som ofte er tilfellet, at oversettelsen har elementer av både metafrase, parafrase og imitasjon, og ikke kan plasseres under én enkelt av disse. Som leseren av denne oppgaven fort vil oppdage, varierer Skankes oversettelser ganske markant når det gjelder ekvivalens. Noen kan fremstå som rene imitasjoner (e.g. *Fornøyeligheds Vildbrad* av Horats' *Carm.* 1.1) mens andre nærmer seg metafrase (ekloge 1 og 2). Som vi skal se senere, er det grunn til å tro at Skanke var bevisst på denne forskjellen. Likevel er det klart at han ved å selv henviser til kildelitteraturen vurderer alle sine dikt som en form for oversettelse, selv om enkelte kan sies å være imitasjoner eller parafraser. Når jeg bruker ordet *oversettelse* i denne oppgaven er det å forstå som en betegnelse av alle typer oversettelser, uavhengig av ekvivalens.

Oversettelseslitteratur i Skandinavia

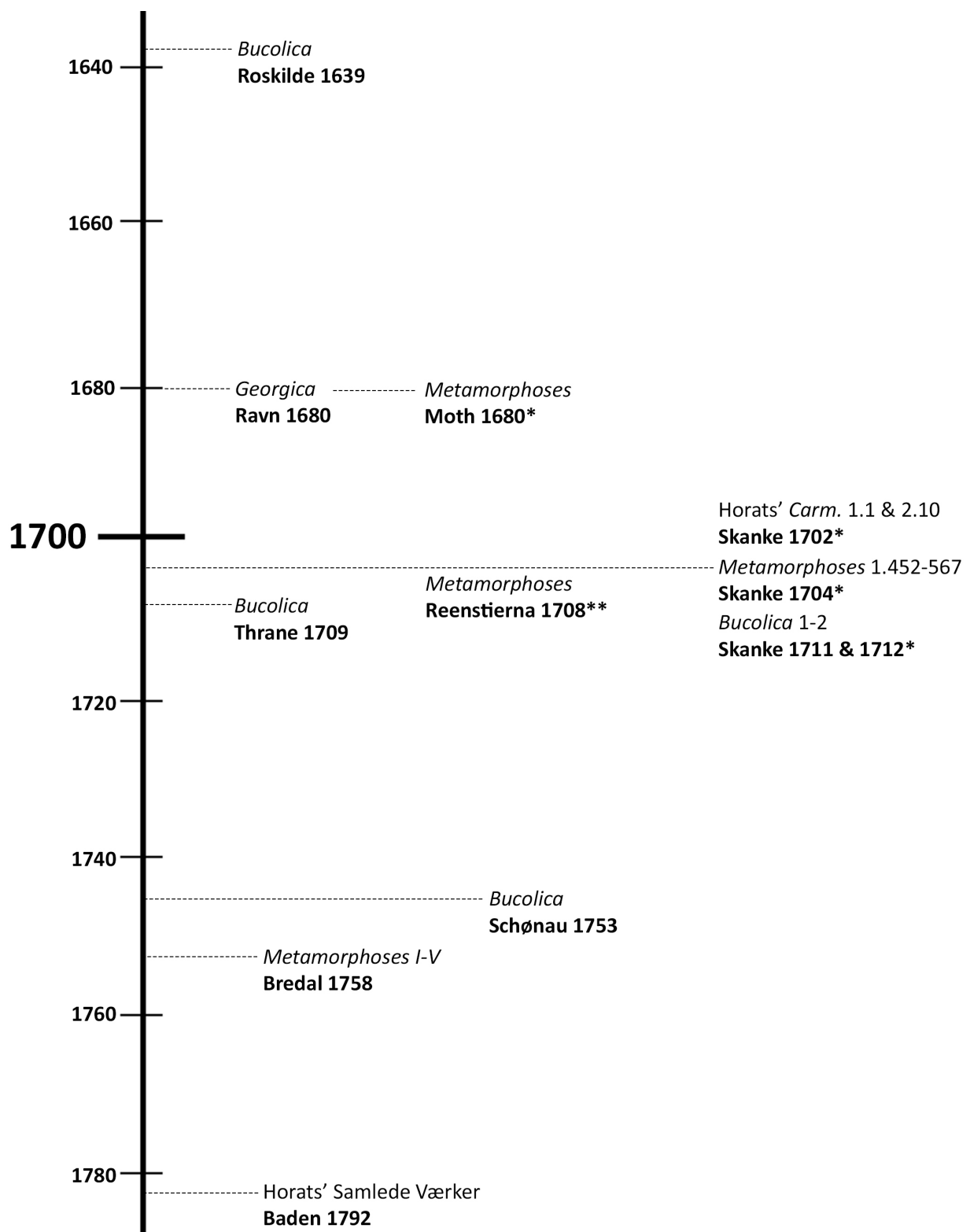
Her vil jeg gi en kort oversikt over skandinaviske oversettelser av klassisk latinsk poesi rundt Skankes tid. Jeg vil hovedsakelig fokusere på danske oversettelser av de forfatterne og verkene som Skanke oversatte. Den første trykte oversettelsen til et skandiavisk språk av klassisk latinsk poesi er dansken Peder Jensen Roskildes oversettelse av Vergils *Bucolica* fra 1639.²⁷ Som jeg var inne på ovenfor, har denne oversettelsen blitt skrevet om av Mathilde Skoie, og vi skal komme tilbake til den igjen i diskusjonen av Skankes oversettelse av ekloge en og to. Det kan

²⁴ *Preface To Ovids Epistles*, Dryden 1913

²⁵ Martindale 1993b, 77

²⁶ Skoie 2008, 115

²⁷ jfr. Skoie 2008. Oversettelsen kan leses i Roskilde 1909. Påstanden om at dette var det første eksempelet på en oversettelse til dansk av latinsk poesi er hentet fra Skoie og dessuten kryssjekket med skandinaviske-oversaettelser.net.

oversikt over oversettelseslitteratur på 1600- og 1700-tallet i Danmark-Norge

*utrykt, **Metamorfoser i utvalg på svensk

se ut som at eklogene var et yndet oversettelsesobjekt for tidlige dansk-norske oversettere. I tillegg til Skanke og Roskildes oversettelser finner vi en komplett oversettelse skrevet i aleksandrinere av dansken Anders P. Thrane fra 1709, altså to-tre år før Skankes oversettelse.²⁸ Vi vet lite om Thrane, og hans oversettelse av Vergils *Bucolica* er det ikke blitt forsket stort på.²⁹

Etter Thrane kom neste komplette oversettelse av eklogene i 1753, skrevet av Fredrik Christian Schönau. Her blir eklogene oversatt i prosa ledsaget av en grundig kommentar. Schönau har imidlertid fått mer oppmerksomhet for sin *Lærde Danske Fruentimmer* utgitt samme år, og det har ikke lyktes meg å oppdrive noen diskusjon av hans oversettelse av *Bucolica*. Neste komplette oversettelse av eklogene i verseform kom ikke før i 1814 (av Simon Meisling).³⁰ At det oppsto flere oversettelser av eklogene på 1600-tallet og tidlig 1700-tallet er kanskje ikke så overraskende når man tar i betraktning den store interessen for hyrdediktning som rådde i Danmark-Norge på denne tiden.³¹ Når vi er inne på Vergil, må det også nevnes at *Georgica* ble oversatt tidlig, nemlig i 1680 av den skaanske presten Mikkel Christoffersen Ravn.³²

Når det gjelder Ovids *Metamorfoser*, finner vi ingen omfattende oversettelse til dansk før i 1758, da Nils Krog Bredal, borgermester i Trondheim, oversatte de første fem bøkene. Dette er også den første trykte oversettelsen skrevet av en nordmann. Det finnes imidlertid en svensk oversettelse som ligger Skanke nærmere i tid av svensken Jacob Reenstierna som oversatte et utvalg av Ovids *Metamorfoser* i 1708.³³ Reenstiernas oversettelse er imidlertid en prosaoversettelse. Det skal også nevnes at Matthias Moth oversatte *Metamorfosene* til Dansk allerede i 1680 – men oversettelsen ble aldri trykt.³⁴

Det er kanskje forståelig at det ikke finnes komplette oversettelser av Horats' oder og Martials epigrammer, da deres omfang og konsentrerte innhold gjør oversettelse vanskelig. Martials epigrammer finnes ennå ikke i komplett oversettelse hverken på norsk eller dansk. Horats samlede verker ble oversatt i prosa av Jacob Baden i 1792³⁵, mens komplette versoversettelser har vært få. På norsk fikk vi ikke en komplett samling av odene på vers før

²⁸ Thrane 1709

²⁹ Den blir nevnt så vidt i Schiebe 1998; Lindahl 1995; Jansen 2016b, 2016a

³⁰ Lindahl 1995, 159

³¹ Denne tradisjonen er godt dokumentert i Billeskov Jansen 1983, 103ff, Hougaard mfl. 1984 (281–91) og Skaftø Jensen 2004

³² Billeskov Jansen 1983, 110

³³ Reenstierna 1708

³⁴ Tortzen 2013. Først i 1979 ble deler av oversettelsen utgitt (Hjorth 1979) og i 1997 kom en mer utdypende studie av ulike aspekter rundt Moths oversettelse (Hjorth 1997)

³⁵ Baden 1792b

Gjerdåkers siste bind kom i 2010. Den første referansen på Skandinaviske-oversaettelser.net til en oversettelse av Horats er i 1756 og av Martial i 1778. Likevel har begge forfatterne sannsynligvis vært gjenstand for sporadisk oversettelse. Dette ser vi for eksempel i Andersens studie av Horats' *Satirer*, hvor han ser på de tidligste oversettelsene av enkelte satirer.³⁶ Her ser vi at Horats *Sat.* 1 oversettes allerede i 1722 og at man før 1750 faktisk finner enda to oversettelser av samme satire. Når det gjelder Horats' *Carmina* må vi støtte oss på observasjoner fra andre land. Horats var for eksempel svært populær i England på Skankes tid. Ifølge Wilson var Horats' oder den desidert viktigste og mest kjente formen for lyrikk mellom 1660 og 1790. Faktisk var oversettelser og imitasjoner av Horats et fast innslag i poesidelen av *Gentleman's Magazine*.³⁷

Hans Skanke

Liv

Hans Skanke ble født i 1679 i Trondheim, sønn av arkelimester (artilleriansvarlig) Jonas Jørgensen Skanke og Karen Andersdatter Rold.³⁸ Han var elev ved katedralskolen i Trondheim fra 1691-99 og ble deretter sendt til Universitet i København av rektor Andreas Borch. Ifølge Erichsen var Borch en latinsk filolog av «europæisk maal»,³⁹ og han synes å ha hatt et nært forhold til sin elev Skanke. Gunnerus kan fortelle at Skanke bodde noen år hos Borch, og at han der ble elsket som en sønn.⁴⁰ Dette kan vi også skimte fra det testimonium som Borch skrev for Skanke, bevart i et håndskrift i Universitetsbiblioteket i Bergen.⁴¹

Gunnerus forteller videre at Skanke gjorde det godt ved Universitet i København:

[Der] fandt han formedeelst [som følge av] sin dydige vandel, hurtige hoved, overordentlige stoore fliid og fremgang i alle smukke viidenskaber, stoor yndest hos alle retsindige og i særdeelehed hos den berømte Caspar Bartholin, hans saa kaldede privat præceptor.⁴²

Medisinprofessoren Bartholin⁴³ var Skankes mentor ved Universitetet. Ellers vet vi lite om hans tid der. Han tok graden *baccalaureus* i 1700 og teologisk eksamen i 1701, bare et snaut år før

³⁶ Andersen 1994, Nr. 323:20ff

³⁷ Wilson 2005, 174

³⁸ NBL, s.v., *Hans Skanke*

³⁹ Erichsen 1911,

⁴⁰ Skanke 1759, 2

⁴¹ U.B.B MS 160

⁴² Skanke 1759, 2

⁴³ Kjent for å ha oppdaget *de bartholinske kjertler* (kjertler i de kvinnelige kjønnsorganene), jfr. DBL s.v., *Caspar Bartholin*

Skankes mer kjente landsmann, Ludvig Holberg immatrikulerte. Magistergraden fikk Skanke i 1710.

Hans første jobb fikk han som huslærer hos viselagmann Gert Lange i Brønnøy på Helgelandskysten i 1701. Dette er for øvrig ikke langt unna det rike prestegjeldet Alstahaug, hvor Petter Dass (1647-1707) på denne tiden var sogneprest. Vi vet for øvrig ikke hvorvidt Skanke hadde kjennskap til Dass og hans skrifter. Skanke forble i Nord-Norge til 1705, og ifølge ham selv lærte han seg Samisk etter en sommer i Tromsø sammen med familien Lange.⁴⁴ Det var også i Helgeland han møtte sin blivende kone, Esther Abel, som ifølge Skanke var «et menneske slet og ræt udvortes ad see til, mend fuld af elskeligste dyder, forstand og videnskaber».⁴⁵ Esther var 10 år eldre enn Skanke, og dessuten forlovet på dette tidspunktet, men de lovt likevel hverandre «troo og love til ægteskab naar det maate behage Guds forsyvn»⁴⁶ – noe det altså gjorde først 10 år senere, i 1711, da hennes mann døde og de kunne gifte seg. Det er ingen tvil om at Esther hadde stor betydning for Skankes liv og forfatterskap; i løpet av livet skrev han utallige kjærlighetsdikt til sin kone, selv etter hennes død i 1732.

Mellom 1705 og 1706 var Skanke i København med sin elev Hans Lange, hvor han deltok i kronprins Christians bursdagsfeiring ved hoffet i København. Deretter dro han tilbake til hjembyen, Trondheim, hvor han ble *famulus* (sekretær) for biskop Peder Krog. Med Krog reiste han både til Finnmark og København i årene mellom 1706 og 1708. I 1709 ble han utnevnt til hører i 4. lektie ved katedralskolen, det vil si lærer for fjerde klasse, før han i det samme år ble konrektor (underrektor), en stilling han besatte helt frem til 1729.

I disse årene befant Skanke seg midt i en bitter og komplisert strid mellom den kjente misjonæren Thomas von Westen og biskop Peder Krog. Von Westen var sogneprest og en del av den pietistiske prestebevegelsen kalt *Syvstjernen*.⁴⁷ Striden tok sitt utgangspunkt i Kong Frederik IVs (og deretter den pietistiske Christian den VI) interesse for hedningmisjon, og da spesielt mot samene. Frederik opprettet *misjonskollegeiet* i 1714 – eller *collegium de cursu evangelii promovendo*, som skulle ha som oppdrag å omvende blant andre nettopp samene, eller *finnlappene* som de ofte ble kalt.⁴⁸ Von Westen, som var på alder med Skanke og oppvokst i Trondheim, ble valgt til formann for dette arbeidet. Han fikk dermed tildelt lektor-embetet ved Katedralskolen i Trondheim og fikk instruksjoner om å gjøre skolen til et *seminarium scholasticum* for finnemisjonen. Dette medførte kort sagt at skolen ble lagt fullstendig under misjonskollegiet

⁴⁴ Øverås, Erichsen, og Due 1952, 170

⁴⁵ XA Fol. 167, *Pars prima* 1.

⁴⁶ Ibid.

⁴⁷ NBL, s.v., *Thomas Von Westen*

⁴⁸ Øverås, Erichsen, og Due 1952, 161

styre. Lektoren, som tidligere var lite betydningsfull, ble overordnet rektor, på denne tiden Nils Krog – biskop Peder Krogs sønn. Både biskopen, som siden middelalderen hadde vært tett knyttet til driften av katedralskolen, og hans sønn, rektoren, ble fullstendig satt til side.⁴⁹

Skanke ble en nær venn og assistent av Thomas von Westen, og måtte dermed forlate sin tidligere velynder biskop Krog. Dette kommer også tydelig frem i Skankes forfatterskap; mens vi før 1710 finner stadige panegyriske dikt dedikert både til biskopen og hans familie (Nils og Sophie Krog) er disse helt fraværende i ettertid. Stridighetene gikk så langt at da von Westen dro på sin første misjonsreise, og overga lektoriets ansvar til Skanke (som dermed gjorde underrektor til rektors overhode), ble Skanke nektet adgang til lektoriet i Nidarosdomen av biskop Krog, og måtte forelese for mesterlektianerne i koret.⁵⁰

Stridighetene endte heller ikke med von Westens død i 1727. Skanke fikk ikke lektoratet, selv om man skulle tro Skanke hadde størst krav på denne stillingen, siden han hadde vikariert for von Westen. Eiler Hagerup, senere biskop, fikk denne stillingen. Samtidig med dette skiftet gikk også Nils Krog av som rektor, og Skanke overtok da rektorembetet – men ikke uten sterk motstand fra Hagerup.⁵¹ Etter at Hagerup ble utnevnt til biskop i 1731 ble Skanke også utnevnt til lektor av kollegiet. Utnevnelsen fikk stor motstand fra biskopen, og Nilssen (forfatter av Eiler Hagerups biografi) forklarer Hagerups motstand på følgende måte:

[...] hvor lite denne mann [Skanke] kjente sin egen begrensning, går klart fram av at han, da Hagerup ble utnevnt til biskop, mente at han ved siden av sitt rektorat også kunde som lektor overta ledelsen av finnemisjonen.⁵²

Hagerup fikk annullert utnevnelsen ved kongelig resolusjon, og biskopen beholdt embetet selv.⁵³ Det er grunn til å tro at Nilssens krasse vurdering av Skankes administrative evner ikke er helt ubegrunnet; han forteller også andre steder om Skankes forsømmelse i stillingen som konrektor og rektor. Denne vurderingen støttes også av tidligere rektor ved Trondheim katedralskole og historiker Erichsen, som kan fortelle at misjonskollegiet i deres utnevnelse av Skanke og von Westen til å passe på «beneficier og regnskaper» viste at de «ikke hadde fullt kjennskap til disse menn, som begge hadde så liten innsikt i pengesaker som vel mulig».⁵⁴

Samtidig er det mulig at dette bildet er sterkt farget av Hagerups animositet mot Skanke og det faktum at det er Hagerups brevkorrespondanse som i stor grad er kilden til skolens

⁴⁹ Ibid., 162

⁵⁰ Ibid., 163

⁵¹ Nilssen 1951, 92

⁵² Nilssen 1951, 93

⁵³ Øverås, Erichsen, og Due 1952, 174

⁵⁴ Ibid., 163

befatning etter 1731. Øverås *et al.* karakteriserer dessuten Hagerup som *herskesyk* og drevet av «lyst til å gjøre seg selv gjeldene»⁵⁵. Misjonskollegiet på sin side kjempet sterkt for at Skanke skulle bli utnevnt til lektor for kollegiet i stedet for biskop Hagerup, men Hagerup med regjeringen og til og med Christian VI på sin side kom seirende ut av striden.

Skanke var rektor av Trondheim Katedralskole frem til 1734 da han søkte sin avskjed. Skanke var nå 55 år gammel og hans kone Esther hadde nylig dødd (1733). I 1737 dro han til København og ble der i omtrent to år. Sannsynligvis for å jobbe for å få seg en ny stilling, da hans økonomiske kår var svært dårlige.⁵⁶ I oktober 1738 ble Skanke utnevnt til sokneprest i Melhus. På vinteren dro han fra København til Trondheim og ble syk underveis. Fremme i Trondheim ble han den 18. februar ordinert til sogneprest med sin sønn Jonas som kapellan. På vei fra Trondheim til Melhus tok sykdommen ham på ny, og han døde den 21. mars 1739 i en alder av 60 år.

Forfatterskap

Skanke selv sier at «bok og sang var hele mitt liv»⁵⁷, og han diktet og forfattet helt frem til sitt siste leveår. Ingen av hans skrifter ble trolig trykt i hans levetid⁵⁸, men noen få er blitt utgitt i ettertid.

Det første som ble utgitt var *Jonas, udi danske alexandrinske vers* trykt av Jens Christensen Winding i Trondheim i 1759. Boken er utgitt av biskop Johan Ernst Gunnerus, som også har skrevet en fortale som jeg har referert til tidligere. Boken er på 56 sider, om man ser bort fra fortalen. Diktet er basert på fortellingen om profeten Jona fra Jonas bok i Bibelen, skrevet i det aleksandrinske versemål. Gunnerus forteller at diktet ble hyppig lest i Trondheim i Skankes samtid. Vi finner også flere avskrifter både i Trondheim og København.⁵⁹ Diktet er forsynt med

⁵⁵ Ibid., 171

⁵⁶ Han hadde ikke fått noen av de pengene han la krav på ved sin avgang fra rektoratet, og biskop Hagerup ytet sannsynligvis ingen hjelp med å skaffe Skanke en ny stilling. Misjonskollegiet kunne også fortelle at de ville attestere Skankes fattige tilstand om han skulle søke *beneficium paupertatis*. (Øverås *et al.*, 177f)

⁵⁷ Øverås, Erichsen, og Due 1952, 178 – det er for øvrig mulig at Skanke med denne uttalelsen identifiserer seg med Ovid (*Trist.* 4.10.25-26).

⁵⁸ Selv om han selv hevder at noe ble trykt. Dette gjelder noen leilighetsvers skrevet for Christian VIs fødselsdag i 1705, blant dem oversettelsen av Claudians *Praefatio* i *Panegyricus de Tertio Consulatu Honorii Augusti* (XA Fol. 167 Pars prima, 213) og et gravskrift skrevet for Anna Sophia von Hoven, hustru til Generalmajor Georg Christian von Schultz, som skal ha latt trykke dette gravskriftet i Christiania i 1707 (XA Fol. 167 Pars prima, 219). Sistnevnte finnes i flere avskrifter, men ingen trykt utgave av noen av disse er bevart eller attestert.

⁵⁹ Gunnerus XA Qv. 128 & KB Thott 19 Qv.

meget lærde fotnoter skrevet på latin, som viser til den hebraiske Bibelen og dessuten Vergils *Aeniden*, som sannsynligvis har inspirert Skanke.

Fra 1770 finner vi også et hefte trykt i Trondheim ved navn *Fire Aandelige jule-sange*, hvorav den første sangen er skrevet av Skanke – og muligens også de øvrige.⁶⁰

I den grad Hans Skanke er husket i ettertiden er det trolig for hans rolle i Finnemisjonen. Etter von Westens død fullførte han på bakgrunn av von Westens notater et verk ved navn *Epitomes Historiae Missionis Lapponicae*, en beretning om Finnemisjonens historie i fire deler. Dette er den eldste og viktigste kilde til vår kunnskap om den første misjonering mot samene. Verket er blitt stykkevis trykt ved flere anledninger. E. J. Jessen hadde i 1767 tilgang til manuskriptet⁶¹ da han utga *Afhandling om de norske finners og lappers hedenske religion*, som ifølge Falkenberg er mer eller mindre en avskrift av *Pars prima* av Skankes *Epitome*.⁶² Ikke lenge etter gjorde Hans Hammon utførlig bruk av *Pars secunda* og *Pars tertia* i *Den nordiske Missions Historie* fra 1787.⁶³ Dessuten ble Skankes tillegg til *Epitome*, *Om Quænerne og Finnernes Sprogs tre fornemste Dialecter*,⁶⁴ trykt av Oluf Bang i 1745.⁶⁵ Først i 1943 ble *Pars Qvarta* trykt med forord av Johannes Falkenberg.⁶⁶

I 1817 blir Skankes kanskje mest oppsiktsvekkende verk trykt.⁶⁷ Dette er et latinsk epos/epyllion ved navn *Fata Nidrosiana*, bestående av ca. 500 linjer heksameter. Diktet ble skrevet i 1709 og fremført som en tale i anledning at han fikk stillingen som konrektor ved Katedralskolen og i tillegg at det nye skolebygget sto ferdig etter bybrannen i 1708. Eposet ble skrevet på anmodning fra biskop Peder Krog («ex jussu Episcopi metricæ exponenda» står som underoverskrift) – som på denne tiden fortsatt var på god fot med Skanke.

Størstedelen av Skankes forfatterskap foreligger imidlertid utrykt. At ikke mer ble trykt i Skankes levetid er ikke uventet, og sier ikke nødvendigvis noe om kvaliteten og utbredelsen på det han skrev. Som tidligere påpekt fantes det flere avskrifter av *Jonas*, og vi finner også avskrifter av noen av hans leilighetsdikt.⁶⁸ På denne tiden var det særdeles vanskelig å få

⁶⁰ Jfr. Bibl. Norv. b.1, s.208

⁶¹ KB Kallske saml. nr. 603 Qv.

⁶² Skanke mfl. 1943, 3

⁶³ Hammond 1787

⁶⁴ Dette håndskriftet befinner seg også i KB, København: GKS 2855 Qv.

⁶⁵ Bang 1745, v. VII

⁶⁶ Skanke mfl. 1943

⁶⁷ Skanke 1817, trykt i Det Kongelige Norske Videnskabers Selskabs Skrifter (DKNVS)

⁶⁸ Bryllupsvers til Peter Drejer og Sophia Amalia von Schultz (NKS 2000 Qv. og Gunnerus LibR Box 46) og Hylletale i anledning Christian VI's besøk til Trondheim, *Oratio gratulatoria ad Christianum VI Nidrosiam visitantem*, (NKS 1624 Qv., GKS 2798 Qv. og Gunnerus XA Qv. 217).

skrifter trykt – for eksempel ble bare ett av Petter Dass' verk trykt i hans levetid.⁶⁹ Det fantes knapt trykkeri i Norge, og om man ikke hadde velyndere med tilknytninger til København, var det få muligheter.⁷⁰ Skankes øvrige verk finnes imidlertid bevart i en vakker håndskreven foliant som ligger hos NTNU Universitetsbiblioteket.

Gunnerus XA Folio 167

De fleste av Skankes skrifter er bevart i Trondheim, NTNU, Gunnerus XA Folio 167. Håndskriftet består av rundt 500 folio-sider, hvorav det meste er skrevet i Skankes egen hånd. Side 3-117 er imidlertid skrevet av en annen ukjent hånd. Dette er tydelig for eksempel i den ulike utformingen av minuskel æ og minuskel s.⁷¹ Folianten inneholder nesten ingen feil eller korrigeringer, og er nøye skrevet og strukturert. Det er altså ikke snakk om et arbeidsdokument – skriftene er sannsynligvis samlet og avskrevet fra andre dokumenter. Folianten er delt inn i *Pars prima* (første del) og *Pars secunda* (andre del), arrangert kronologisk. Første del inneholder Skankes dikt skrevet mellom 1702-1711. Andre del inneholder hans dikt skrevet fra høsten 1711 frem til høsten 1738, under et år før han døde. Dette vet vi på grunn av hans vane med å merke hvert dikt med dato og sted.

Begge delene er forsynt med en detaljert innholdsfortegnelse under tre hovedoverskrifter. Under *Erotica* finner vi kjærlighetsdikt, i hovedsak til sin kone. Under *Sacra* finner vi salmeoversettelser og leilighetsdikt i forbindelse med ulike høytider. Håndskriftet til både *Jonas, udi danske alexandrinske vers* og *Til Jule-Dag* som vi finner i *Fire Aandelige Jule-sange* befinner seg under denne overskriften.⁷² Under *Miscellanea* finner vi som tittelen tilsier en rekke ulike ting. Blant annet latinske og danske epigram, gravskrifter (*epitaphium*) og bryllupsdikt (*epitalamium*) og andre leilighetsdikt – både på dansk og latin. Skanke skrev dikt i forbindelse med både bryllup og begravelser for mange av de høytstående adels- og embetsmenn i Trondheim i løpet av sin levetid. Det er også her vi finner Skankes oversettelser av klassisk litteratur, som denne oppgaven omhandler. I del to er gravskrift og sørgedikt skilt fra *Miscellanea* under en egen overskrift: *Cippi* (eg. «gravsten», i.e. gravskrifter) og *Naeniae et Elogia* (grav- og sørgeskrifter). Dessuten inneholder også del to *Nuncupationes*

⁶⁹ Heggelund 1995, 440

⁷⁰ Det første trykkeriet i Norge oppsto i Oslo i 1643, og dette var det eneste frem til 1721. I Trondheim kom det ikke noe trykkeri før i 1740 – dette var det samme som trykte Skankes *Jonas* (Winding)

⁷¹ Direktelink til de to sidene i håndskriftet hvor man kan observere de to forskjellige håndskriftene: <https://ntnu.tind.io/record/121931#?c=0&m=0&s=0&cv=11&z=-0.6988%2C0%2C3.3977%2C1.5353>

⁷² Henholdsvis *Pars Prima*, 117ff og *Pars Secunda*, 16ff.

(kunngjøringer), som består av *testimonium* (referanser) for kandidater ved Katedralskolen som var aktuelle for videre studier ved Universitetet i København, i tillegg til taler holdt på skolen for innsettelse av nye hørere.

Håndskriftets overlevering er vanskelig å kartlegge. På tittelbladet finner vi en tekst på latin og som kan gi noen hint til foliens opprinnelse:

J.E. Gunnerus.

In Tesseram Honoris et Amoris, sui quondam Con-Rectoris Scholae Nidrosianae, Mag. Schancke, tunc temporis supremæ Classis Alumnus, postea Ejusdem Scholae Rectoris, tunc temporis Quartæ Classis Collega, has duas Poematum, ut et Orationum Ejus Partes, a Neptide justo pretio comparatas, in hoc Uno Volumine compingi curavit Anno MDCCLXXIX

P. Krog

Praeposit. et Pastor Eccles. Værdal.

J.E. Gunnerus.

Som et tegn på heder og kjærlighet til Magister Schancke som var underrektor ved Trondheim Katedralskole da (undertegnede) var elev i siste klasse og siden rektor ved samme skole da (undertegnede) var fjerdelektiehører, har (undertegnede) i år 1779 sørget for at disse to deler med hans dikt og taler ble kjøpt av barnebarnet til en rimelig pris og samlet i dette ene bind.⁷³

P. Krog,

Preses og sogneprest i Værdal.

De to menn det er snakk om er biskop Johan Ernst Gunnerus og sogneprest for Verdal stift, Peder Offesen Krog. Den sistnevnte vet vi svært lite om, bortsett fra at han levde fra 1706 til 1779 og ble oppdratt av og oppkalt etter biskop Peder Krog⁷⁴, den samme som var Skankes velynder frem til rundt 1720. Peder Offesen Krog var både elev og for en kort tid lærer ved Katedralskolen i Trondheim samtidig som Skanke, noe som man også kan lese i teksten på tittelbladet. Gunnerus var biskop da Offesen Krog var sogneprest, og Krog oppkalte ett av sine barn etter Gunnerus. Gunnerus døde imidlertid i 1773, seks år før dette bindet ble samlet. Det finnes ingen god forklaring på hvorfor Gunnerus blir nevnt i teksten på manuskriptets tittelblad. Det kan for eksempel være en dedikasjon *post mortem* fra Peder O. Krog til Gunnerus, eller det kan være en kopi av et brev som tidligere har blitt sent fra Krog til Gunnerus.

Ifølge tittelbladet er de to delene av Skankes skrifter kjøpt *a neptide*. *Neptide* er en neologisme eller en misforstått ablativ av *neptis* (sønnedatter) eller *nepos* (barnebarn). Det kan ikke være snakk om noen andre enn Skankes sønnesønn (han hadde ingen kvinnelige barnebarn), som også heter Hans Skanke. Det er heller ikke entydig hvem som er subjektet for

⁷³ Alle oversettelser i denne oppgaven er mine egne.

⁷⁴ Dahl 1893, 50 n. 3

curavit, men det mest naturlige er å ta P. Krog som subjekt, som altså omtaler seg selv i 3. person.

For å oppsummere så er de to delene som utgjør folianten kjøpt fra Skankes barnebarn av Peder Offesen Krog, og samlet i ett bind i 1779. Etter dette kan vi se av tittelbladet at det ble «købt paa afgangne Cancelliraad Peder Cramers Bog-Auction i Trondheim d. 12. Nov. 1804 og derfor betalt 2 riksdaler og 3 skilling bevidner Wille.» Etter Peder O. Krog har folianten tilhørt Peder Cramer og deretter kjøpt av noen andre. Det siste kjøpet er bevitnet av en Wille. Det er sannsynligvis snakk om prest og forfatter Hans Jacob Wille (1756-1808), som var sekretær i DKNVS.⁷⁵ På bakgrunn av dette kan det tenkes at Wille bevitner at boken er kjøpt av DKNVS, som igjen kan forklare at boken til slutt havnet i Gunnerusbibliotekets samlinger. Nå som vi har gitt all nødvendig bakgrunnsinformasjon og gjort rede for tidligere forskning skal vi i neste kapittel analysere Skankes oversettelser fra Ovids *Metamorfoser*.

⁷⁵ jfr. NBL s.v., «Hans Jacob Wille»

2. Skankes oversettelser fra Ovids *Metamorfoser*

I dette kapitlet skal jeg diskutere Skankes oversettelser fra Ovids *Metamorfoser*, som gjelder fortellingen om Apollon og Dafne (*Met.* 1.452-567) og om Propoetidene (*Met.* 10.238-242). Kapitlet vil begynne med en kort gjennomgang av Ovids resepsjon med fokus på Metamorfosene. Deretter går jeg over til å analysere oversettelsen av fortellingen om Apollon og Dafne, som Skanke kaller for *Kyskhets Ære-Krants* – denne oversettelsen vil være hovedfokus i analysen. Jeg skal analysere fire ulike eksempler på hvordan moralsk-didaktisk nytte kan ha preget Skankes oversettelse. Først diskuterer jeg kort oversettelsens tittelvalg og tematikk. Deretter analyseres Skankes dedikasjon i kontekst av dedikasjonssystemets funksjon hos andre antikkoversettere, før vi dykker ned i selve oversettelsen. Der skal vi se på hvordan Skankes oversettelse skiller seg fra Ovids originaltekst (*kildeteksten*) og hvordan moralsk-didaktisk nytte kan tjene som en forklaring på noen av endringene Skanke gjør. I slutten av denne analysen skal vi se på et stykke paratekst som Skanke kaller for en «anmerkning» til fabelen om Apollon og Dafne, hvis funksjon jeg skal forklare ut ifra moralsk-didaktisk nytte. Vi avslutter kapitlet med en rask diskusjon av Skankes andre og mye kortere oversettelse av Ovids fortelling om Propoetidene. Også her skal jeg forsøke å forklare Skankes betydelige utvidelse på bakgrunn av moralsk-didaktisk nytte. Aller først skal jeg redegjøre for Ovid og Metamorfosenes resepsjon.

Ovids & Metamorfosenes resepsjon

Den augusteiske poeten Ovid, som levde fra 43 f.Kr til år 17 e.Kr., er en av de største dikterne fra antikken og har hatt enorm innflytelse på vestlig kunst og kultur. Ovid er spesielt kjent for sin elegiske diktning og sitt mytologiske epos *Metamorfoser*. Ovid forteller rundt 250 ulike fortellinger fordelt på femten bøker, hvor alle inneholder en form for *forvandling*. En av disse fortellingene dreier seg om Apollons forfølgelse av Dafne, og hennes forvandling til et laurbætre – som er den fortellingen Skanke har valgt å oversette under navnet *Kyskhets Ære-Krants*.

Myten om Apollon og Dafne handler i korte trekk om Apollon som gjør narr av Cupid, som deretter skøyt Apollon med en pil av gull og ga ham en lidenskapelig kjærlighet til nymfen Dafne. Dafne bir derimot skutt med en pil av bly som førte til et inderlig hat mot sin elsker Apollon og et ønske om å leve jomfruelig blant ville dyr i skog og mark. Apollon blir dømt til å forfølge den avvisende jomfruen, som til slutt blir forvandlet til et laurbætre av sin far,

elveguden Peneus. På tross av dette sverger Apollon at han skal elske henne for alltid, og at laurbærtreet skal brukes i hans hodekrans, hans lyre og hans pilekogger. Til slutt skjenker han treet evig ungdom, som altså er grunnen til at laurbærtreet er eviggrønt.

Før vi går videre for å se på Skankes versjon av denne fortellingen, er det nødvendig å si noen ord om Ovids *resepsjon* – med hovedfokus på nettopp Metamorfosene og fortellingen om Apollon og Dafne. Metamorfosene har vært gjenstand for svært variert lesning opp gjennom tiden, og det er umulig i denne oppgaven å gi en fullstendig oversikt over de ulike tolkningstradisjonene, kommentarene, oversettelsene og imitasjonene som har formet hvordan diktet har blitt overlevert. Det man kan si med sikkerhet er imidlertid at man etter kristendommens inntog hadde et særdeles ambivalent forhold til Ovid, enten det var snakk om sex og kjærlighet i *Ars amatoria* og *Remedia amoris*¹, eller det tydelig hedenske innholdet i Metamorfosene, som Alfonso X kalte for den «hedenske bibel».² Kanskje var det i et forsøk på å kontrollere oppfattelsen og lesningen av dette innholdet at mange av middelalderens filologer og lærde poeter etter hvert tydde til utstrakt moralisering og allegorisering av Ovid.³

Dafne blir for eksempel allerede på slutten av 1100-tallet tolket som et bilde på en kysk jomfru, og laurbærkransen er noe kyske jomfruer mottar i himmelen etter sin død, formodentlig mot at de har levd et jomfruelig liv på jorden:

Sed tamen ille non amat nisi virginem Danem, quam tamen consequi non potest donec ea sit mutata in laurum. Virgines enim de virginitate sua in hoc seculo non merentur coronam nisi post suam mutationem id est post mortem eam accipiunt. Sed tunc habent lauream coronam quam in hac vita meruerunt.⁴

Men skjønt han [Apollon] elsket ingen andre enn jomfruen Dafne, klarte han ikke å innhente henne før hun ble forvandlet til et laurbærtre. For jomfruer, på grunn av sin jomfruelighet i dette livet, gjør seg ikke fortjent til sin krans unntatt etter sin forvandling, det vil si etter sin død. Men da besitter de sin laurbærkrans, som de gjorde seg fortjent til i livet.

Slik *tropologisk* eller *moralsk* lesning av Metamorfosene blir holdt i hevd gjennom hele middelalderen, ofte i tillegg til eller ved siden av en *allegorisk* forklaring.⁵ Et godt eksempel er

¹ Se Kretschmer 2013 & Woods 1996 ang. resepsjon av Ovids kjærlighetsdikt i middelalderen.

² Fyler 2009, 412

³ jfr. Fumo 2014. Denne tradisjonen kan også spores tilbake til antikken, hos for eksempel den kristne dikteren Prudentius som allerede da viste til likheter mellom hendelser i Ovids Metamorfoser og karakterer fra Bibelen.

⁴ Ghisalberti 1932, 202f. Sitatet stammer fra Arnulf av Orléans *Allegoriae*, en del av hans kommentar av Metamorfosene fra ca. 1175.

⁵ Begrepenes bruk om Ovid-tolkninger blir diskutert av Moss 1982. *Tropologisk lesning* stammer fra bibeleksegese og betegner en figurativ tolkning. Moralsk lesning er en underkategori av dette hvor man leser (i dette tilfellet) Metamorfosene som moralske fortellinger med tydelige karakterer som reflekterer kristen moral.

Pierre Bersuires *Ovidius moralizatus* (1362), hvor Brsuire gjenforteller Ovids historier på en måte som understøtter religiøse sannheter og samtidens ideer og moral.⁶ Han tilbyr også en rekke ulike og gjerne motstridige allegoriske tolkninger av mytene. Apollon i myten om Apollon og Dafne kan for eksempel symbolisere både djevelen og Jesus Kristus, avhengig av hvordan man ønsker å tolke det.⁷ Arven etter menn som Arnulf av Orléans og Bersuire er tydelig også under og etter renessansen. Ifølge Arthur Goldings engelske oversettelse av *Metamorfosene* fra 1567 gir Ovid «instructions which import the praise of virtues and the shame / of vices» og Dafne blir altså «a myror of virginity». ⁸ Mens hos Sandys oversettelse fra 1632 kan vi lese at «Daphne is changed into a neuer-withering tree, to shew what immortall honour a virgin obtaines by preseuing her chastity.»⁹ John Dryden er en av de første som kan sies å bryte med denne forståelsen. I hans oversettelse av *Metamorfosene* fra 1717 går Dafne fra å være en yndig jomfru til å bli en form for provoserende fristerinne.¹⁰ Hvordan Skankes oversettelser passer inn i denne tradisjonen skal vi nå se; vi begynner med en gjennomgang av Skankes *Kyskhets Ære-Krants*, hans oversettelse av Ovids fortelling om Apollon og Dafne.

Kyskhets Ære-Krants: Skankes oversettelse av Ovids Apollon og Dafne (*Met.* 1.452-567)

Blant Hans Skankes oversettelser og imitasjoner finner vi to stykker fra Ovids *Metamorfoser*. Den mest omfattende er hans oversettelse av *Met.* 1.452-567, om Apollon & Dafne, som han kaller *Kyskhets Ære-Krants*, skrevet i 1704. Denne består av 128 linjer heksameter i tillegg til en lengere anmerkning i prosa, og en *opskrift* (oppsummering) samt et *tilskrivt* (dedikasjon) som er på fire verselinjer hver. I tillegg har han en kortere oversettelse av *Met.* 10.238-242 om Propoetidene, på åtte linjer, som han skrev i 1708. Denne vil jeg diskutere kort til slutt. Skankes oversettelse, eller imitasjon, av fabelen om Apollon og Dafne kan leses i XA Fol. 167, *Pars prima* s. 204-209, mens *Propoetides* kan leses på side 210.¹¹ Etter Skankes «Opskrift» og «Tilskrivt» på side 205 står halve bladet tomt før selve oversettelsen begynner. Denne *lacuna* var sannsynligvis tiltenkt Skankes prosaanmerking til myten om Apollon og Dafne, men er i

⁶ Se Kretschmer 2016 og Moss 1998. Sistnevnte diskuterer Badius-utgaven fra 1509 og ser også på en rekke andre renessansekommentarer, med fokus blant annet på myten om Apollon og Dafne.

⁷ jfr. Bersuire 1971, 31

⁸ Golding 1567, 64–69

⁹ Sandys 1632, 96

¹⁰ Ovid 1717, overs. Dryden *et al.* Se dessuten Morton 2013 & R. F. Hardin 1972 for Ovids resepsjon i England etter renessansen. Når det gjelder resepsjonen av myten om Apollon og Dafne er Barnard 1987 den grundigste studien.

¹¹ Trondheim, NTNU Universitetsbiblioteket, Gunnerus XA Fol. 167

stedet å finne i *Pars prima* Fol. 2, under overskriften *Anmerkning til pag. 205 om Phoebus og Daphne henhørende*.¹² Anmerkningen og oversettelsen er skrevet i samme gotiske hånd. Både diktene og anmerkningen er transkribert og kommentert og kan leses i kapittel 7, til slutt i denne oppgaven, fra side 79.

Som sagt er Skankes oversettelse skrevet med heksameter. Dette fortjener en noe nærmere diskusjon. Skanke benytter forskjellige metrum til å begynne med. I «Opskrivten» benytter han en typisk jambisk trestavelsestakt. Men i tilskriftet går han over til daktylisk heksameter med enderim i skjema AABB. Dette er også samme meter som han benytter i resten av diktet. Her skiller Skanke seg fra både Golding, Sandys, Dryden, Moth og Bredal, da ingen av dem benyttet heksameter i sine oversettelser av *Metamorfosene*.¹³ Og generelt kan vi si at dette var ganske eksperimentelt på denne tiden. Vi kan bruke heksameteret i tilskriftet som bakgrunn for å diskutere metret i hele diktet:

— ◡ ◡ — ◡ ◡ — | — — ◡ ◡ — ◡ ◡ — ◡
 Smukkeste, pattede folk! Hvorledes at Daphne i renden
 — ◡ ◡ — ◡ ◡ — | — — ◡ ◡ — ◡ ◡ — ◡
 Vandt end Apollinem Sely, og levde een Jomfru til enden,
 — ◡ ◡ — | — — — — — — — ◡ ◡ — ◡
 Hvordan det gik, hvordan Hun fik sin Laur-bær at bære,
 — ◡ ◡ — ◡ ◡ — | — — ◡ ◡ — ◡ ◡ — ◡
 Vil jeg fortælle i Sang, gid Sangen Jer elskelig være!

Vi ser at heksameteret til Skanke følger de klassiske reglene. For eksempel ser vi at vers én, to og tre i tilskriftet begynner med to daktyler, fulgt av en spondé, to daktyler og til slutt en troké. Disse tre versene har også en sentral *cesur* som faller etter første stavelse i tredje fot, som oftest er hvor Skankes *cesur* faller i resten av diktet. Dette prinsippet er spesielt overholdt i de første 33 linjene (med unntak av linje 4 & 9). Skanke har ingen rent spondéiske vers, og ellers er femte fot for det meste en daktyl. Det eneste unntaket er å finne i linje 114 hvor femte fot er en spondé (selv om dette i blant også forekommer hos antikkens forfattere). Sjette fot er oftest en troké. Vi ser også at Skanke flere steder tyr til elisjon for å få metret til å gå opp, dette gjelder linjene 38, 51, 56, 94, 101, 114 og 115. Skankes heksameter blir fort repetitivt. Enderimet, den faste cesuren og manglende rytmisk variasjon gjør at det minner mer om aleksandrineren enn om det antikke heksameteret. Enkelte ord får også et trykk som ikke faller naturlig – slik som

¹² de første sidene (før innholdsfortegnelsen) i Skankes foliant merkes med *fol.* 1-2. Etter innholdsfortegnelsen merkes sidene *pag.* Når jeg referer til sidetall i folianten i denne oppgaven sikter jeg til nummereringen med *pag.* som er brukt i folianten.

¹³ Sandys, Dryden og Bredal benyttet jambiske pentameter, mens Golding benyttet jambisk heptameter og Moth aleksandrineren

den spondeiske *hvordan* vi så i tilskriftet. Ekstra forvirrende blir det når den første *hvordan* i stedet får én lang og én kort stavelse. Det er også trolig at meteret er årsaken til en del syntaktiske finurligheter, slik som i linje 1, 3, 71 og 90. Språket i de andre oversettelsene er langt enklere å forstå.

Heksameteret ble mye brukt i ny-latin, også av Skanke, men sjeldent på dansk. Det dukker opp for første gang i Anders Arrebos *Hexaëmeron*, trykt i 1661.¹⁴ Skankes heksameter er imidlertid mye friere enn Arrebos, som har midtrim (i tillegg til endrerim) og enda mindre rytmisk variasjon enn Skanke, slik ligger Skankes heksameter nærmere det klassiske enn Arrebos. Svenskene var noe tidligere ute, med Georg Stiernhielms *Hercules*, et allegorisk epos om Herakles, skrevet i 1648 og utgitt i 1658. Ifølge Hallvard Lie er det eldste norske heksameter-dikt fra 1774 – altså over 70 år etter Skanke.¹⁵ Og ifølge Jørgen Fafner var det ingen i Danmark som forsøkte seg på heksameteret etter Arrebo før den tyske Friedrich Gottlieb Klopstock i 1751.¹⁶ Selv om vi tar forbehold om at det er noen eksempler som Lie og Fafner ikke inkluderer, er det helt klart at bruk av heksameteret i 1704 kan karakteriseres som eksperimentelt. Kanskje kan det til og med karakteriseres som et forsøk på å overføre metrets kvaliteter til det danske språk, slik Arrebo forsøkte. Som jeg så vidt var inne på innledningsvis, fantes det eksempler på at oversettere motiverte sine oversettelser med språknasjonalistiske argumenter, og at dette spesielt gjaldt poetiske oversettelser hvor overføring av et klassisk versemål til morsmålet ble et sentralt aspekt. Dette kan også gjelde for Skanke og *Kyskhets Ære-Krants*.

Skankes tittelvalg fremhever helt tydelig kyskhets som det sentrale tema. Dette tyder på at Skanke var påvirket av middelalderens tropologiske tolkningstradisjon, som også fremhevet kyskhets som det sentrale tema i Ovids fortelling om Apollon og Dafne. Av tittelen kan vi allerede skimte Skankes budskap, nemlig at laurbærkransen blir skjenket Dafne som en «Ære-Krants» over hennes kyskhets. I lys av mytens overlevering og resepsjon er ikke denne tolkningen overraskende – Skankes tolkning skiller seg ved første øyekast lite fra den vi så av Arnulf av Orléans fra 1100-tallet. Slik vi har sett, ble myten i middelalderen og renessansen tolket moralsk-didaktisk, enten i form av kommentarer, oversettelser eller sammendrag, og slike tolkninger var utvilsomt kjent for Skanke. Likevel har tittelvalget i seg selv en moralsk-didaktisk funksjon ved at den understreker fortellingens nytte i form av dens kyskhets-tematikk. Jeg skal utforske dette ytterligere ved å analysere Skankes dedikasjon til kvinner i kontekst av

¹⁴ Lie 1967, paragr. 2371

¹⁵ Ibid., paragr. 2372

¹⁶ Fafner 1994, bd. 1, paragr. 177

dedikasjonssystemets funksjoner. Her vil jeg også sammenligne med en annen oversettelse fra samme tid som også er dedisert til kvinner.

«Til Alle Dyd- og Ære-Kjære Fruentimmer»

Skanke dedikerer oversettelsen til «Alle Dyd- og Ære-Kjære Fruentimmer» og «Smukkeste, Pattede¹⁷ Folk». Vi har tidligere sett at det å dedisere verk til kvinner ikke er uvanlig. I 1600-tallets Sverige var 10 av 24 adelige dedikasjoner rettet til kvinner.¹⁸ Grunnen til dette var for det første at kvinner sjelden lærte latin, og at de derfor var et naturlig publikum for oversettelser¹⁹ og for det andre at de ble ansett som viktige mottakere for spesifikke typer oversettelser, slik som ulike former for åndelig og oppbyggelig litteratur, spesielt andaktsbøker.²⁰ Som regel var kvinnene av høy stand og dedikasjonene kunne da oppfylle det som Hansson påpeker som hovedfunksjonene med en dedikasjon; å skaffe seg velyndere og bidragsytere som kunne bane vei for yrkesmessig eller økonomisk fremgang.²¹ Ved å dedisere oversettelsen til en gruppe, slik som Skanke gjør, er det sannsynligvis ikke dette som er hensikten. En annen funksjon ved dedikasjonssystemet er å understreke oversettelsens nytte. Om man dediserte et verk, innebar dette at verket var «dediseringsverdig», altså at det besto av innhold og lærdom som kunne være nyttig og godt for mottakeren.²² På denne måten utgjorde dedikasjonssystemet en beskyttelse mot «unyttige» verk. Denne funksjonen kan også gjelde for Skanke – ettersom han tolket innholdet i oversettelsen som nyttig og gagnlig for kvinner, og da først og fremst nyttig i en moralsk-didaktisk forstand.

Blant Hanssons materiale finnes det bare ett eksempel på en oversettelse som er dedisert til kvinner som en gruppe og dette gjelder det Hansson kaller en «utpreget kvinnelig bok», en andaktsbok for «ächta hafwande qwinnor».²³ I Sverige i denne perioden er det ganske uvanlig at oversettelser adresseres til kvinner som en gruppe, spesielt når det gjelder verdslig litteratur. Blant verdslig litteratur finner vi nesten ingen verk dedisert til kvinner overhodet. Ett unntak er Mårten Nymans oversettelse fra 1666 av myten om Amor og Psyche fra Apuleius' *Metamorfoser*.²⁴ Denne er dedisert til to bekjente adelige kvinner som han takker for deres

¹⁷ i.e. adj. med betydningen *med patter/bryster*

¹⁸ Hansson 1982, 133

¹⁹ *Ibid.*, 74

²⁰ *Ibid.*, 140

²¹ *Ibid.*, 117

²² *Ibid.*, 118

²³ *Ibid.*, 139

²⁴ Nyman 1690

velgjerninger og som han kanskje håpet kunne fremme hans embetskarriere – noe som samsvarer med dedikasjonssystemets funksjon om å skaffe velyndere og bidragsyttere.

Nyman sier i forordet at det finnes 4 «skiöna Lärdommar och åtwarningar» for «ährebare Qwinspersoner». Disse er at (1) lykken går opp og ned, (2) at nysgjerrighet og sladder kan føre til undergang, (3) om man holder ut i motgang vil man til slutt belønnes og (4) at troløshet oftest skader den troløse.²⁵ I likhet med Skanke henvender Nyman seg til kvinner generelt og ikke bare til de to adelskvinner som oversettelsen er dedisert til. Akujärvi peker på to mulige grunner til dette, for det første at to kvinner er verkets mottakere og for det andre at kvinner (i tillegg til studenter) er oversettelseslitteraturens hovedpublikum. Hun siterer Hansson, men unnlater å nevne et annet viktig poeng Hansson peker på når det gjelder oversettelser dedikert til kvinner: at det stort sett dreier seg oppbyggelig litteratur og morallære.²⁶ Basert på Nymans uttalelser om verkets lærdommer, er det utvilsomt at han mener at oversettelsen er moralsk oppbyggelig for kvinner og at dette er oversettelsens sentrale nytte, og at oversettelsen i så måte kan defineres som en form for *oppbyggelig* litteratur.

Kan vi da konstatere at det samme gjelder for Skankes *Kyskhets Ære-Krants*? Vi har sett at Skankes og Nansons oversettelser har mye til felles. Det er tydelig at for Nanson ligger oversettelsens nytte i de lærdommer og advarsler myten kan tilby kvinner, og dette er en sentral del av oversettelsens funksjon. Siden Skanke også dediserer sin oversettelse til kvinner og tolker innholdet moralistisk/tropologisk er det liten tvil om at han også mener at innholdet er nyttig lærdom for kvinner. Om Skanke, som Nyman, skulle ha fremhevet noen skjønne lærdommer og advarsler for dyd- og ærekjære fruentimmer ville en av dem kanskje vært: om man lever et kyskt liv uten (seksuelt) begjær vil man belønnes.²⁷

Nansons oversettelse navngir de to kvinnene som er mottakere av verket, noe Skanke imidlertid ikke gjør. Kan vi likevel si noe om hvilke kvinner Skanke har *in mente*? Skanke befant seg på denne tiden (1702) hos familien Lange på Indre Torget gård i Brønnøy. Her var det trolig få adelsdamer å skrive dikt til utenom familien Lange. Det vil si Gjert Langes kone, Anne Thomasdatter Meyer og deres datter Birgitte Lange – sistnevnte er også mottaker av to korte sørgedikt over hennes hund, skrevet av Skanke i 1704.²⁸ Vi husker også at det var her Skanke møtte sin blivende kone, Esther. Esther var sannsynligvis i Brønnøy over en lengre

²⁵ Akujärvi 1985, 12

²⁶ Hansson 1982, 75

²⁷ I kristen forstand betyr ikke begrepet «kyskhets» nødvendigvis jomfruelighet, men renhet i kropp og sjel. Et gift par kan for eksempel regnes som kyske så lenge de bare har omgang med hverandre. Slik kan man tenke seg at lærdommen favner bredere enn bare seksuell avståelse.

²⁸ XA Fol. 167, *Pars prima*, 174

periode, og det er ikke umulig at hun var en av de tiltenkte mottakerne av diktet. Skanke forteller selv at de ble forelsket og sverget å gifte seg en dag – selv om Esther var forlovet(!). Skanke understreker at han aldri rørte henne i løpet av denne perioden.²⁹ Begge forholdt seg altså kyske. Situasjonen har også likheter med myten om Apollon og Dafne – Apollon er interessert i en utilgjengelig jente som han ikke klarer å røre. Mye tyder faktisk på at Skanke senere i livet indentifiserer Dafne med Esther. Etter Esthers død skrev Skanke en rekke dikt adressert til Dafne, og ett av diktene kan tyde på at det er Esther han ønsker å minnes når han skriver dikt til Dafne:

Esthers Dags Recommendation i første Vers til Sin Elskværdigste Daphne.
I Trunhjem 24. Maji 1736

Velsigned Esthers Dag, min lange Elsk og glæde,
Blandt aarets dage mig den elskeligste dag,
Bryd nu saa vakker frem af nattens sorte klæde,
Og skjenk (det Du saa tit har giort) mit Sinds behag!
Du mindes saare vel, hvor tit jeg dig har æret,
Hvor mangen Elskougs Sang jeg synget har for Dig,
Hvor kjær og angenem Du aldtid mig har været,
Og i dit Kjære lyvs hvor jeg har glæded mig.
Nu har i nogle aar nok været Du i minde,
Som du og denne gang bestandeligen er,
Men da jeg Esthers navn, men Esther ey kand finde,
Saa har Du været Kun mit Hjerte til besvær.
Nu klar da op igien, og elsk din egen ære,
Her endnu redning er, at Du ey bliver glemmt,
Een Daphne elskes, nu Astraea ey er meere,
Ti kand dit gylden haar vel endnu blive kjemt.
Est du saa lykkelig, at Daphne vil Dig ynde,
(Du mindes Daphne, som med Phoebus Selv Kamp-løb)
Vil Hun sin Seyer-Krants i Elsk af dig begynde,
Og klæde Dig udi sit grønne Laurbær-Svøb,
Da est Du lykkelig, da har Du intet mistet
Af forig' Elsk og Agt, men yndes end som før.
Elsk-værdig Daphne, du end bliver ey u-fristet,
Hør! Phoebus raaber end: Giv Esthers Dag faveur!³⁰

Uansett har vi sett at dedikasjonen hos Skanke ikke først og fremst tjener den nytten som en dedikasjon ofte hadde, nemlig som et middel for å skaffe velyndere og bidragsyttere, som var tilfellet hos Nyman. I stedet tjener dedikasjonen en moralsk-didaktisk funksjon ved at den understreker oversettelsens oppbyggelige nytte, som moralsk lærdom rettet til kvinner. Neste steg i analysen er å se på innholdet i Skankes oversettelse og hvorvidt vi finner spor av endringer med moralsk-didaktisk funksjon.

²⁹ XA Fol. 167, *Pars prima*, 2

³⁰ XA Fol. 167, *Pars prima*, 151 – på de følgende sidene kan man lese flere dikt hvor Dafne blir nevnt.

Påvirkning av moralsk-didaktisk nytte i oversettelsen

Oversettelsens moralsk-didaktiske nytte i å vise kvinner at man blir belønnet av å leve i henhold til dyden kyskhets krever at Dafne for det første blir belønnet, for det andre at hun blir et moralsk *exemplum* og for det tredje at hun vekker medlidenhet hos leseren. Flere ting tyder på at Skanke tar grep i oversettelsen for å oppnå dette, som jeg skal diskutere i denne delen.

La oss begynne med slutten, hvor vi finner det tydeligste eksempelet på hvordan Skanke oppnår dette. Av Skankes mange avvikelser fra Ovids tekst, er avslutningen den som kanskje har størst betydning for forståelsen av fortellingen. Ovids fortelling ender på følgende måte:

utque meum intonsis caput est iuvenale capillis,
tu quoque perpetuos semper gere frondis honores!
finierat Paean: factis modo laurea ramis
adnuit utque caput visa est agitasse cacumen (*Met.* 1.564-67)

Og slik som mitt hode er ungdommelig og mine lokker uklipt, du likeså, bær for alltid løvverkets evigvarende ære! Apollon hadde avrundet sin tale: Laurbærtreet nikket med sine nyskapte grener, og toppen av treet så ut til å bevege seg, som om det var hennes hode.

Avslutningen er ambivalent: Ovid gjør det ikke klart hvorvidt Apollos triumf er Dafnes nederlag eller seier.³¹ Dette påpekes også litt senere i *Metamorfosene*, hvor diverse elver slutter seg til elveguden Peneus, Dafnes far, og som ikke vet hvorvidt de skal gratulere eller kondolere Peneus for Dafnes skjebne:

conveniunt illuc popularia flumina primum,
nescia, gratentur consolenturne parentem, (*Met.* 1.577-578)

Hit kom først de vanlige elvene, som ikke visste hvorvidt de skulle gratulere eller trøste [Dafnes] far

Dette viser at elvene heller ikke er helt sikre på om dette var en seier eller et nederlag for Dafne, og dermed for hennes far. I Skankes oversettelse er det derimot liten tvil:

Og du, Sødeste *Daphne*, dit Held til u-dødelig ære,
Skal, som Jeg mine Lokke du Blade u-faldene bære.
Delius havde nu endt. Hans *Daphne* i grønnende Lykke
Bær end i ævig Krants sin Dyds stedsvarende Smykke³² (125-28)

³¹ Anderson 1997, 201f, n. 564-65

³² 125-28 (all linjenummerering fra Skankes oversettelser refererer til transkripsjonene i kap. 7). Ordene skrevet i kursiv betegner bruken av antikva-skrift i håndskriftet. Jeg henviser leseren til mine kommentarer til transkripsjonen på side 79 i denne oppgaven.

Til å begynne med legger Skanke seg relativt nært originalen, men de siste to linjene er et tillegg fra Skanke som det ikke finnes noe grunnlag for hos Ovid. Ifølge Skanke lever Dafne lykkelig i alle sine dager, bærende på laurbærkransen som et evig symbol på sin dyd. Det er dermed ingen tvil om Skanke fremstiller fortellingen som en seier for Dafne.

I tillegg til dette kan vi skimte en slags sympati i disse linjene i måten Skanke apostroferer Dafne på. Hos Ovid nevnes ikke Dafne med navn og Apollons avsluttende tale er rettet til laurbærtreet og ikke nødvendigvis til Dafne.³³ Hos Skanke blir «Og du, Sødeste Daphne...» et mer personlig uttrykk som leveliggjør Dafne mens adjektivet «sødeste» bidrar til å forsterke leserens sympati med Dafne.

Lignende grep ser vi også tidligere i oversettelsen. Når Dafne først blir nevnt, etter linje 24, finner vi ett av Skankes største avvik fra Ovid. Linjene 26-34 har lite til felles med kildeteksten:

Han giver yndigste ord: men Hun paa u-veye og gader
Flygter i sterkeste rend. Du rives og slides, og brændes,
Daphne, dig er det nok, at din ære i døden ey skjændes.
Tunge vel Løverne er, men tyngere Elskeres arme,
Ende da hine dit Liv, de ende da ogsaa din harme.
Enten een Død eller Møe. og dermed Hun haaret udslengete,
Bandede og den dag, da Hun meere paa Pyntelse tænkte.
Vand-guds datter Hun var, saa skjøen som nogen da fandtes,
Men hvi skjøenhet Hun bar at tænke, Hun aldrig dog vandtes. (26-34)

Noe er inspirert av linjer vi finner hos Ovid: For eksempel kan «men hun paa u-veye og gader / Flygter i sterkeste rend» (27) sammenlignes med «nemora avia lustrat» (*Met.* 1.479), men Skanke tolker *nemora avia*, «avsidesliggende skoger», vel urbant når han omskriver til «u-veye og gader». «Og dermed Hun haaret udslengete» (31) kan sammenlignes med «vitta coercebat positos sine lege capillos» (*Met.* 1.477), men Skanke ignorerer hodebåndet (*vitta*) og fremstiller det som om Dafne slengte ut håret for å motvirke beileres fremstøt og signalisere sin jomfrudom. Hos Ovid er dette imidlertid ikke noe aktivt valg Dafne tar, hun har alltid vært innstilt på rollen som «jegerjomfru». Dessuten antyder han også at Dafne synes det er «tungt» (i.e. besværende) å jakte løver, men ikke verre enn «Elskeres arme», og om hun dør jaktende på løvene (kan tolkes som en *pars pro toto* for ville rovdyr) så vil i alle fall hennes harme ta slutt. Dette er en annen versjon enn den vi finner hos Ovid, hvor Dafne fryder seg (*gaudens*) ved å jakte i skogen,

³³ Anderson 1997, 200, n. 557-59

som en etterligner av Diana: «aemula Phoebes» (*Met.* 1.476). Diana blir forøvrig ikke nevnt hos Skanke, hverken her eller senere, og linjene 475-476 fra Metamorfosene faller bort.³⁴

Igjen ser vi også at Skanke apostroferer Dafne: «Du rives og slides, og brændes, / Daphne, dig er det nok, at din ære i døden ey skjændes.». Det er uklart hvorvidt det er fortelleren (Skanke) eller Apollon som sier dette, men det er kanskje mest naturlig å tenke seg at det er fortellerstemmens apostrofe. Apostrofen bidrar til å opphøye og levendegjøre sitt objekt, og her bidrar den dessuten til å forsterke Dafnes ønske om jomfruelighet.

Skanke utbroderer også partier som har med Dafnes skjønnhet å gjøre. Dette ser vi over i linjene 33-34, men også senere når hun spør sin far om å skjenke henne evig jomfrudom. Ovid sier at dette ikke lar seg oppfylle på grunn av hennes skjønnhet «decor iste» (*Met.* 1.488). Skanke gjør om Ovids apostrofe til direkte tale lagt i Peneus' munn og utbroderer *decor*: «den høyde / I saa stoor een Skjønhed og Held, dine netteste Lemmer, / Blankeste Øyne, og hvideste Huud» (46-48). Skanke gir et frempek til karakteristikker som blir nevnt senere i diktet, som «digitosque manusque / brachiaque» fra *Met.* 1.500-1 og «igne micantes / sideribus similes oculos» (*Met.* 1.499-500). «Hvideste hud» finner vi ikke hos Ovid, samtidig er Skanke opptatt av dette og understreker hennes hvite hud også i linje 71. Hvit hud assosieres med skjønnhet, jomfrudom og uskyldighet, så det er ikke så rart at Skankes Dafne er lyshudet. Men selv om han gir en frampek til denne skjønnhetskatalogiseringen allerede i linje 46-48, så hindrer det ham ikke fra å gjenta det også i linjene 53-61, hvor han i tillegg utbroderer Apollons lovprisning og klagesang med linjene 56-57, 64 og 70, som diskutert ovenfor.

Som jeg har påpekt tidligere er det ingen tvil om at Skanke tolker Dafnes forvandling til et laurbærtre som en seier for Dafne. Han fjerner også fremmedgjørende element slik som referansen til Diana og Dafnes rolle som «jegerjomfru». I tillegg til dette forsterker og utbroderer han Dafnes skjønnhet og jomfruelighet ved hjelp av apostrofer og utvidelser. Basert på dette blir Dafne altså mer sympatisk og gjenkjennelig. Hun blir en urban jomfru, som ikke flykter i skogen, men i *gader*. Slik vekker karakteren større medlidenhet hos mottakerne av diktet, som er kvinner, og Dafnes funksjon som et moralsk *exemplum* blir forsterket. Siste punkt i analysen av *Kyskhets Ære-Krants* er Skankes *anmerkning*, et stykke paratekst hvor Skanke forklarer hvordan man kan forstå fabelen om Apollon og Dafne *allegorisk*.

³⁴ I Ovid blir hun nevnt igjen i *Met.* 1.487

«Anmerkning til pag. 205 om Phoebus og Daphne henhørende»

I Skankes forord, eller *anmerkning* som han kaller det, fremmer Skanke en allegorisk-typologisk tolkning av fabelen om Apollon og Dafne, noe som vil si at fabelen kan fortelle noe om kristendommen og at den representerer analogier til hendelser og personer fra den kristne tro.

Han forteller at myten om Apollons seier over Python er et *fragment* fra Første mosebok. Her referer han til *Mos.* 1.3.15, hvor slangen, etter å ha lurt Eva til å spise fra kunnskapens tre, blir fortalt av Gud at kvinnens ætt skal ramme hans hode. Ifølge Skanke er Apollon «kvinnens ætt» som skulle «sønderknuse slangens hoved, til det menneskelige kjønns befrielse». Dette er en referanse til *Mos.* 1.3.15 som viser til *Rom.* 16.20, hvor Paulus i sine hilsener sier: «Må fredens Gud snart knuse Satan under føttene deres! Vår Herre Jesu nåde være med dere!». ³⁵ Det er derfor ikke så rart at Skanke også sidestiller Apollon med Jesus og Python med slangen fra Edens hage. Slik knytter altså Skanke Ovids fortelling om Apollon og Python (som kommer forut for fortellingen om Apollon og Dafne) med bibelsk lærdom. Han antyder rett og slett at Ovids fortelling er et bruddstykke fra Mosebøkene og dermed er dens nytte helt opplagt; den nyttigste teksten av dem alle var jo naturligvis Bibelen.

Videre betegner han Apollon som «Rættferdigheds sool», som er en referanse til beskrivelsen av Jesus i *Malachi* 4.2: «Men for dere som frykter mitt navn, skal rettferdighetens sol gå opp med legedom under sine vinger.». Daphne er mennesket som Jesus (Apollon) elsker og «jager efter det mennesket sig at foreene», for å gi mennesket frelse gjennom troen på ham. Det er dette som menes med at Daphnes forvandling representerer det «Ny Creatur i Christo», nemlig menneskets frelse i tro på Kristus, og overgangen mellom den syndige naturen, *det første mennesket*, og den nye, rettferdige natur som kommer med Kristus, *det andre mennesket*, jfr. *Mos* 1.27 & *Kor.* 1.15.44-49. Daphnes far, Peneus, refererer til Adam – menneskets «første Fader, Kilde og Ophav», *det første mennesket*. Daphnes forvandling handler om overgangen fra Adams ætt til Jesus ætt, jfr. *Kor.* 1.5.47: «Det første mennesket var av jorden, jordisk. Det andre mennesket er av himmlen». Skanke tolker fabelen om Apollon og Dafne for å fortelle om hvordan mennesket ble fornyet og forvandlet etter syndefallet. Dafne representerer menneskeætten og Apollon representerer Jesus som forsøker å tilby mennesket frelse. Til slutt: laurbærkrantsen som er skapt av mennesket fornyet i guds bilde (i.e. Dafne som et tre), er Jesus'

³⁵ Se også *Hebr.* 2,14f, *Joh.* 1.3,8 og *Åp.* 12.4f som kan tyde på at «kvinnens ætt» viser til at Jesus ble født for å gjøre ende på djevelen – som betyr at slangens ætt dermed referer til djevelen.

(Apollons) «krants og ære». Gud kronet Apollon med denne kransen på grunn av menneskets frelse.

En slik forståelse av myten om Apollon og Dafne kan også forklare hvorfor Skanke fremstiller Dafne som seirende i sin oversettelse, siden hun har oppnådd frelse. Samtidig fører det også til en motsetning, for mens Dafne i sin motstand mot Apollon i *Kyskhets Ære-Krants* blir hedret av Skanke for sin kyskhets, er hennes flukt fra Apollon derimot klanderverdig om man skal tolke Apollon som Jesus. Uansett fører denne allegorien til at myten kan forstås som en refleksjon eller *typologi* av kristen lære, og dermed moralsk-didaktisk nyttig.

Denne allegoriserende forklaringen av myten om Apollon og Dafne kan virke merkelig for en moderne leser. Denne formen for allegori, som kalles *typologi*, ble stort sett anvendt på bibelske tekster, og hørte dermed til under bibeleksegesen. En tekst som var gjenstand for utstrakt typologisering på 1600-tallet, og som ligner mye på det Skanke gjør overfor myten om Apollon og Dafne er *Høysangen*, en samling kjærlighetsdikt i Det gamle testamentet.³⁶

Også i Danmark-Norge finner vi et eksempel på en «Høysangparafrase», nemlig av Laurids Thura fra 1640.³⁷ Her foretar Thura parafraser satt til melodi av hvert kapittel av Høysangen både på Dansk og Hebraisk. Historien tolkes allegorisk: Elskeren representerer i allegorisk forstand Jesus Kristus og bruden representerer kirken. Når typologi anvendes på ikke-bibelske tekster, som Skanke her har gjort med myten om Apollon og Dafne, kan det betegnes som *halvbibelsk* typologi.³⁸ Også Nyman, som vi har nevnt, fremmer en allegorisk forklaring av fabelen om Amor og Psyche. Nyman referer til den senantikke *mytografen* Fulgentius' allegori.³⁹ Her blir fabelen om Amor og Psyche en allegori om synden ved seksuelt begjær. De tre søstrene blir symboler på kroppen, friheten og sjelen, som også Nyman sier: «the trenne Systrarna år Kroppen Friheten och Siälen»⁴⁰, mens Venus blir lysten, som sender *Cupiditas* for å ødelegge for Psyche. Slik legges det opp for en kompleks allegorisk forståelse av hendelsesforløpet. Dette er et eksempel på en halv-bibelsk, *tropologisk* (i.e. moralsk) allegori, ikke helt ulikt hvordan Daphne i Skankes oversettelse (og i middelalderen) blir en trope på kyskhets.

³⁶ For denne tradisjonen i England se Clark 2011

³⁷ Thura 1640, utgaven finnes i to eksemplarer ved NTNU UB Gunnerusbiblioteket

³⁸ Denne terminologien stammer fra Ohly 1977. En oversikt over diverse teorier innenfor bibelsk typologi kan leses i Fabiny 2009.

³⁹ Fra Fulgentius' *Mitologiae* 3.6, (1898). For diskusjon om Fulgentius' allegori om Amor og Psyche se Gaisser 2017.

⁴⁰ Nyman 1690, 6

Mens Nyman baserte sin allegori på Fulgentius, sier ikke Skanke noe om eventuelle kilder for den allegorien han fremmer. Men som jeg var inne på innledningsvis hadde denne formen for tolkning av Ovids *Metamorfoser* en lang tradisjon som strekker seg tilbake til middelalderen. Jeg nevnte at Pierre Bersuire med sin *Ovidius moralizatus* (1362) fremmet en rekke ulike allegoriske og moralske tolkninger for hver fabel. Her finner vi for eksempel tolkningen om Apollon som Jesus Kristus, som forelsker seg i Dafne, den menneskelige natur, noe som ikke er ulik Skankes tolkning.⁴¹ Tradisjonen blir holdt i hevd helt frem til 1600-tallet via en rekke ulike kommentarer og oversettelser. Ett eksempel er kommentaren til Petrus Lavinius (*fl.* 1510), som ofte ble trykt sammen med den populære renessansekomentaren til Raphael Regius.⁴² Lavinius foreslår i myten om Apollon og Python (*Met.* 1.416-51) at Apollon kan representere Jesus Kristus: *Sensu allegorico. Apollo Christum solem iusticie significat*, «I en allegorisk forstand: Apollon representerer Kristus, rettferdighetens sol». ⁴³ Nøyaktig samme sammenligning finner vi i Skankes forord: «Den Sande Guddoms Herlighedsglants, Guds egen væsentlige Søn, som Gud kalder Rætfærdigheds Sool, ligger betegnet under navn af Apollo eller Phoebus».

Vi vet ikke hvilken kommentar eller evt. hvilke oversettelser Skanke hadde tilgang til, men det er sannsynlig at hva enn han konsulterte var preget av det tankegodset vi har vært inne på, og hans allegorisering av myten om Apollon og Dafne er sannsynligvis ikke hans egen oppfinnelse. Likevel er det ganske uvanlig med en slik allegorisering knyttet til en oversettelse som er skrevet såpass sent. Nymans Cupid og Psyche er det eneste lignende eksempelet jeg har funnet blant det materialet jeg har konsultert. Hverken Bredals eller Moths oversettelse til dansk av *Metamorfosene* inneholder noen allegorisk tolkning.

En mulig forklaring på dette er at Skanke og Nyman følte et behov for å forsvare sine verdslige oversettelser med et slags åndelig og moralsk alibi. Sensuren av litteratur var meget utbredt i Danmark-Norge, og man skulle være forsiktig med hva man skrev.⁴⁴ I 1631 ble det for eksempel bestemt at alle benevnelser av hedenske guder skulle fjernes fra de nye

⁴¹ «Vel dic quod ista [Dane] naturam humanam significat, quam s. Apollo, deus sapiencie i. Kristus, sapientia Dei patris [...] a principio summe dilexit et eius allectus pulcritudine eius connubium concupiuit et eius copulam, que fit per gratiam, requisivit» (Bijl 1971: 31)

⁴² Moss 1998, 107

⁴³ Ovid 1518: Fol. XXIII. Tilsvareer scannet side nr. 59: <http://www.mdz-nbn-resolving.de/urn/resolver.pl?urn=urn:nbn:de:bvb:12-bsb10198256-6>.

⁴⁴ jfr. Dørum 2015

skoleutgaver av de klassiske forfatternes verker.⁴⁵ Ellers var bruk av klassisk mytologi generelt betenkelig.⁴⁶ Som Hougaard *et al.* sier i *Dansk Litteraturhistorie*:

Overalt [i litteraturen] kom det an på at fremme menneskets salighedssag enten fordi man troede på den teologiske nyttemoral, eller fordi man i ly af den kunne fortsætte med at interessere sig for det, som teologerne holdt for ubekvent.

Dette er nok også en del av grunnen til at oversettelser fra denne tiden domineres av åndelig litteratur, og at selv de verdslige oversettelsene preges av en form for nyttemoral. Samtidig må man huske at fordelingen mellom åndelig og verdslig litteratur ikke er så rigid som Hanssons inndeling kan gi inntrykk av. Jostein Fet sier at:

Grensane mellom kristeleg og verdsleg litteratur er flytande. Kyrkjias og Bibelens ånd og autoritet gjennomtrengjer store delar av den såkalla verdslege litteraturen på 1700- og 1800-tallet og gir han ofte eit kristeleg preg. [...] Mange bøker vil derfor stå i ei mellomstilling, der sjølve *føremålet* med boka vil avgjere om ho skal hamne i den verdslige eller religiøse gruppa. Dette gjeld særleg den etiske og pedagogiske litteraturen.⁴⁷

Skankes og Nymans allegorisering bidrar dermed til å gi oversettelsene et kristent preg. Ved å foreslå en allegorisk forståelse av fortellinger som florerte av fremmede guder og promiskuøs aktivitet, hvor de mytiske skikkelsene representerer bibelske personer og dyder, kan man si at Skankes og Nymans oversettelser grenser til åndelig litteratur, og at de i ly av dette kunne holde på med det «teologerne holdt for ubekvent». I en verden hvor åndelig litteratur er dominerende og oppfattet som nyttig blir det å forbinde verdslig med åndelig gjennom allegori en form for nytteargument eller eksistensberettigelse. Anmerkningens funksjon blir dermed todelt, for det første: Ved å hevde at fabelen kan gi bibelsk lærdom bidrar den til å forsterke oversettelsens nytteverdi, også i form av moralsk-didaktisk nytte. For det andre: Ved at oversettelsen knyttes til åndelig litteratur, berettiges en oversettelse av en i utgangspunktet verdslig og hedensk tekst. Med disse funnene i bakhodet skal vi til slutt i dette kapittelet analysere Skankes oversettelse av Ovids fortelling om *Propoetidene*.

***Propoetides*: Skankes oversettelse av Ovids *Metamorfoser* 10.238-242**

Historien om Propoetidene er en av Ovids karakteristiske overgangs-scener,⁴⁸ som markerer overgangen mellom fortellingen om Apollon og Hyacinthus og fortellingen om Pygmalion, skulptøren som forelsket seg i sin egen statue (*Met.* 10.243-397). Hele seansen er en del av

⁴⁵ Hougaard mfl. 1984, 243

⁴⁶ Hougaard mfl. 1984, 265

⁴⁷ Fet 1995, 254

⁴⁸ jfr. Marshall 2016

Orpheus' sang. Orpheus synger om ulike myter etter at han mistet Eurydice og vandrer rundt i skogen. Propoetidene er døtrene av Propoetus fra byen Amathus på Kypros. De pleide å ofre gjester som ankom byen og for dette ble de dømt av Venus til å gro to horn på sine hoder. Likevel respekterte de ikke Venus' guddommelighet og ble deretter dømt til å prostituere seg. De mistet all skam og evnen til å rødme og ble til slutt forsteinet (*Met.* 10.220-242). Pygmalion hadde sett disse kvinnene som levde i skam, og ble forferdet av den synd som naturen hadde gitt kvinner.⁴⁹ Derfor skydde han giftemålet og bestemte seg i stedet for å lage en statue mer perfekt enn noen kvinne, og forelsket seg til slutt i sin egen statue.

Skanke oversetter bare en liten bit av dette, nemlig linjene 10.238-242. Disse fire linjene blir til 18, og man kan gjerne kalle oversettelsen en imitasjon. Vi ser av tredje vers at Skanke heller ikke forsøker å gjengi Ovids ord, da han sier «Da har os Naso mindt». Denne strofen fungerer omtrent som en refleksjon over historien. Om man tror på fortellingen eller ei så minner Ovid oss om alvoret i Propoetidenes synder, gjennom den straff de fikk.

I motsetning til *Kykshets Ære-Krants* er ikke oversettelsen av *Met.* 10.238-242 skrevet i heksameter. I stedet har Skanke benyttet et jambisk versemål med tre strofer 6-versinger. Versene er skrevet i en jambisk trestavelsestakt, bortsett fra andre vers i hver strofe, som er en jambisk femstavelsestakt. Rimet er aabbOb. Versemålet finner vi også hos Petter Dass.⁵⁰

Som tidligere nevnt utvider Skanke Ovids ganske kortfattede beskrivelse. Spesielt gjelder dette karakteristikken av Propoetidene som prostituerte. Ovid sier kort at de var de første til å måtte prostituere seg («sua [...] corpora cum fama primae vulgasse feruntur») ettersom de trosset Venus. Skanke gjør mye mer ut av utsagnet ved å si at de «Gik nu og solte selv sin Kram omkring» og at de «gjorde sig gemeen / Med Mandfolk hver og een». Tonen er hånlig og Skanke benytter subtile overdrivelser som *omkring* og *hver og een* til å understreke sin misnøye.

Diktet kommer straks etter *Kyskhets Ære-Krants*, på side 210 i XA Fol. 167, og selv om diktet ikke har noen dedikasjon er det ikke utenkelig at han også mente at dette diktet var spesielt egnet for kvinner. Slik Skanke ser det er budskapet det samme, dog motsatt – myten om Apollon og Dafne viser hvilken *belønning* som er i vente for kyske og dydige kvinner, mens myten om Propoetidene viser hvilken *straff* som venter «trotsige» og skammelige kvinner.

⁴⁹ «offensus vitiis, quae plurima menti / femineae natura dedit», *Met.* 10.244-245

⁵⁰ Lie 1967, 282 nevner P.Dass *Pharisæeren og Tolderen* (*incipit* «Part Folk indbilder sig»), men samme versemål finner vi også i verket *Katekismesanger, Den Anden Sang Om Daabens Sacramente*. Ingen av disse verkene var imidlertid trykt i 1704. I førstnevnte verk nevner Dass melodien «Clorinde får nu vell» (Dass og Seip 1997, 708), men sangen er ikke kjent fra andre steder. Skanke kunne selvsagt ha kjent til samme sang eller til å med ha lest avskrifter av Dass.

Konklusjon

I dette kapitlet har jeg vist i hvilken grad og hvordan moralsk-didaktisk nytte har preget Skankes oversettelse av Ovids *Met.* 1.452-456. Vi så tidlig, allerede i tittelvalget, det første eksempelet på at Skanke tillegger oversettelsen en moralsk-didaktisk funksjon, som en heder av og oppfordring til dyden *kyskhets*. Dette antyder at Skankes oversettelse er tydelig preget av moralske hensyn. Det andre eksempelet jeg diskuterte var dedikasjonen til kvinner, som fungerte som en formaning til kvinner om å ta lærdom av Dafnes kyskhets, noe som også understreket oversettelsens moralske nytte, akkurat på samme måte som Nymans dedikasjon til kvinner i sin oversettelse av Amor og Psyke. Det tredje eksempelet var selve oversettelsen, hvor Skanke tok grep for å forsterke Dafnes funksjon som et *exemplum* til kvinner. For det første ved å forsterke og utbrodere Dafnes skjønnhet og jomfruelighet, for det andre ved å vise at Dafnes forvandling til et laurbærtre var en seier for Dafne og for det tredje ved å fjerne elementer som kunne virke fremmedgjørende for leseren. Det siste eksempelet på hvordan moralsk-didaktisk nytte preget Skankes oversettelse var hans prosaanmerkning. Her fremmet han en allegorisk-typologisk tolkning av fabelen om Apollon og Dafne, hvor fabelen kunne forstås som en refleksjon av bibelsk lærdom og at funksjonen til denne anmerkningen var å forbinde oversettelsen med åndelig litteratur, noe som per definisjon er moralsk-didaktisk nyttig.

Til slutt så vi også raskt på Skankes oversettelse av Ovids korte fortelling om Propoetidene (*Met.* 10.238-242). Her ble Skankes oversettelse en kraftig utvidelse, fra Ovids 4 linjer til Skankes 18. Skanke ønsket tydelig å understreke Propoetidenes utukt. I likhet med *Kyskhets Ære-Krants* var funksjonen til denne oversettelsen moralsk-didaktisk, ved å vise kvinner hvilken straff som venter utuktig oppførsel – som en motsetning til den ære som skjenkes Dafne for hennes kyskhets.

3. Skankes oversettelser fra Horats' *Carmina*

I dette kapitlet vender vi oss mot Skankes to Horats-oversettelser, av ode 1.1 og 2.10, som Skanke kaller for henholdsvis *Fornøyeligheds Vildbrad* og *Den priiselige Middelmaadighed*. Disse skiller seg fra Skankes Ovid-oversettelser ved at de ikke er forsynt med noen dedikasjon eller allegoriske anmerkninger. Dog etterfølges Skankes oversettelse av ode 1.1 av det Skanke kaller et «tanke-riim». Dette er en slags parallellisme, det vil si en poetisk gjentakelse av et tema. Det Skanke gjør her er å gjenta budskapet og tematikken i oversettelsen av ode 1.1 – og og dette kan også gi noen hint til hvordan selve oversettelsen kan forstås. Tankerimet og Horats-oversettelsene er transkribert og kommentert og kan leses fra side 96.

På grunn av fraværet av paratekst vil dette kapitlet i større grad dreie seg om oversettelsenes innhold og *ekvivalens* enn forrige kapittel. Dette medfører også at Hanssons og Akujärvis forskning blir mindre aktuell, da denne forskningen i stor grad baserer seg på undersøkelser av oversettelsenes paratekst. Likevel skal vi se om moralsk-didaktisk nytte også preger selve oversettelsenes innhold, og om noen av Skankes valg kan forklares ut ifra dette.

Jeg begynner med en kort oversikt over Horats' resepsjon i Skankes samtid og en gjennomgang av Horats' ode 1.1 og 2.10. Deretter analyserer jeg Skankes oversettelse av ode 1.1, *Fornøyeligheds Vildbrad*. Analysen vil som tidligere nevnt være tekstnær, hvor jeg begynner med første strofe og går gjennom oversettelsen strofe for strofe. Til slutt analyserer jeg Skankes oversettelse av ode 2.10, *Den priiselige Middelmaadighed*. Siden denne oversettelsen er kortere og mer «trofast» overfor kildeteksten, blir analysen noe kortere og mindre tekstnær. Her vil jeg dessuten komme inn på et element eller en tematikk som kommer spesielt tydelig frem i *Den priiselige Middelmaadighed*, nemlig fokuset på *Fortuna*, eller *Lykken*.

Horats' resepsjon

Horats (65-27 f.Kr) var den fremste lyriske dikteren i augusteisk tid. Han er kanskje mest kjent for sine oder (*Carmina*). Dette var en samling lyriske dikt fordelt på tre bøker med oder hvor han diktet om en rekke tema. Horats skrev også satirer (*Sermones*), epistler (hvor ett av disse er det berømte *Ars Poetica*), epoder og en sappfisk hymne kalt *Carmen Seculare*.

Skanke oversatte Horats i en tid da hans popularitet var i sterk i Europa. Dette kom eksempelvis til syne i den franske klassisismen, da Boileau med sin *L'Art poétique* (1674) gjenskaper og fornyer Horats' *Ars Poetica*, *Om Diktetkunsten*. Hos de engelske *gentlemen* ble Horats også særdeles populær. Satt litt på spissen, så skrev *alle* imitasjoner av Horats, og ifølge

Martindale ønsket alle å være *horatian*.¹ Horats var anvendelig, og både moralister og liberale kunne finne noe nyttig i ham. Dryden var for eksempel typisk i sin inndeling av Horats mellom hans «panegyriske», «moralske» og «joviale» former.²

Det var mange som var opptatt av Horats som en «moralsk» dikter. Dette førte til at man måtte endre og tilpasse sine imitasjoner og oversettelser til å passe inn i dette bildet, noe som også gjelder Skanke. Horats' mer uanstendige deler blir ofte skjult eller utelatt av lesere opptatt av moral.³ Dette er for eksempel tydelig i England på begynnelsen av 1600-tallet, blant annet i Thomas Hawkins oversettelser i utvalg av odene og epodene fra 1625.⁴ Hawkins sier klart og tydelig i fortalen at han ikke kommer til å blande Horats' «Wreathes of morall, and serious Odes» med hans «wanton and looser straines of Poesie» siden han var mer opptatt av å lære bort «Vertue to the modest, then discover Vice to the dissolute».⁵ Et annet eksempel er Heinrich Schaevius' tyske oversettelser av de første 17 odene av Horats, trykt i 1682.⁶ Schaevius oversettelser er meget frie, og er omskrevet for å passe inn i den litterære og kulturelle setting i 1600-tallets Tyskland. Han fjerner for eksempel de erotiske undertonene i Horats' ode 1.17 og omformer det til en «hirtenlied», et hyrdedikt.

Man hadde også generelt sett et negativt syn på epikureisme og hedonisme, som kjennetegner flere av Horats dikt. Røstvig, som har forsket på resepsjonen av Horats i 1600- og 1700-tallets England, sier følgende:

To Englishmen at that time the names of Epicurus and Lucretius spelled anathema together with that of Machiavel, the arch-scoundrel of all times, and up to 1650 the Epicurean philisophy was condemned as conductive to utter depravity in those who embraced it.⁷

I stedet var det Horats' stoiske filosofi som sto i sentrum, og dermed hans stoiske dikt som ofte ble oversatt og etterlignet.

Som jeg tidligere har påpekt finnes det ingen registrerte trykte oversettelser av Horats' oder i Skandinavia før Skankes tid. En konsekvens av dette er at det finnes svært lite forskning på Horats' resepsjon i Skandinavia på slutten av 1600-tallet og starten av 1700-tallet. Ett unntak er Andersens studie av Horats' satirer i Danmark, som nevnt innledningsvis.⁸ Andersen nevner de tre eldste oversettelsene av Horats' satirer, alle tre fra 1720-årene. Den tidligste er en anonym

¹ Money 2007, 321; Martindale 1993a, 27

² Gillespie 2011, 41

³ Martindale 1993a, 9

⁴ Money 2007, 318

⁵ Hawkins 1625, kap. To the Reader

⁶ Bearden 1992

⁷ Røstvig 1954, 1:77

⁸ Andersen 1994

oversettelse av Horats' første satire fra 1722 ved navn «Folks Ufornøjelighed Udi Deres Stand, Oversat Til en PRØVE Af Horat: Sat: I Lib. I. Sermonum, [...]». Andersen diskuterer ikke denne oversettelsen i detalj, men nevner at oversetteren erstatter alle gudenavn med den monoteistiske Gud.

Etter oversettelsen fra 1722 oversetter Svend Nielsen Ryberg satire 1.3 og 1.9 i tillegg til episten 1.5 i 1724. På oversettelsens tittelblad står det følgende:

Formaning Til At overbære sin Næstes Feyl [=Sat. 1.3], INVITATION til at gjøre sig skikkeligen til Gode [= Ep. 1.5] Og En fortrædelig Sladders Afmaling [=Sat. 1.9] S sammensanked og fordansket Af Horatii Skrifter Ved S.R.

Det er interessant hvor tydelig moraliserende titlene på disse oversettelse er. Det er snakk om *formaning*, *invitation* og *afmaling* av moralsk karakter. Andersen diskuterer hovedsakelig Rybergs oversettelse av *Sat.* 1.3, hvor han fokuserer på Rybergs utvidelser, *amplifikasjon* og moralisering. For vår del er spesielt moraliseringen interessant. Andersen nevner for eksempel at Ryberg avslutter sin oversettelse av *Sat.* 1.3 med vers 98, han dropper dermed nesten 1/3 av satiren. Andersen forklarer hva som blir fjernet og hvorfor:

Hvad der således redigeres bort omfatter: 1) en evolutionær «skabelsesberetning», der lader en moderne læsers tanker associere til Darwin, 2) rationelle «naturretslige» reflexioner over kulturens og samfundenes udvikling, der leder samme læsers associationer i retning af Hobbes, og 3) polemik mod stoiske associationer paradoxer. [...] Man kunne gætte på (ikke mere!) at 1) og 2) har forekommet den gejstlige oversætter at stride mod den kristne lære, 3) at kræve for store forudsætninger af hans læsere.⁹

Andersens «gjetning» er troverdig. Ryberg har tolig tatt slike grep for å gjøre oversettelsen mer enhetlig i sitt budskap om «at overbære sin Næstes Feyl», noe som vil si at man ikke skal kritisere andres feil. Dette er et kristent budskap man finner i Jakob 4:11: «Baktal ikke hverandre, brødre!». Slik blir også satirens nytte som en moralsk formaning tydeliggjort.

Den neste oversettelsen er av *Sat.* 1.1, oversatt av Jacob Steensen i 1726. I diskusjonen av denne fokuserer Andersen på Steensens *lokalisering* (tilpasning til målkulturen) og behandling av navnestoffet. Faktisk viser det seg i Andersens studie at Horats' satire 1.1 er svært populær på 1700-tallet. Etter den første oversettelsen i 1722 og Steensens oversettelse fra 1726 finner vi ytterligere fire oversettelser av én enkelt Satire – alle av satire 1.1! Den siste i 1789, før man i 1792 får den første komplette oversettelse av Horats' samtlige dikt, oversatt i prosa av M. Jacob Baden.¹⁰

⁹ Ibid., 25f

¹⁰ Baden 1792a, 1793

Andersen diskuterer ikke dette fenomenet i noen særlig grad, men konstaterer at «tendensen i redigeringer og forskydninger er kristent-moralsk».¹¹ Satire 1.1 handler om grådighet og at ingen noensinne blir fornøyd med sin skjebne, og samtidig ikke er villig til å endre sitt yrke eller sin stand. Det er en tekst man sannsynligvis vurderte som nyttig i en kristen-moralsk forstand, og hvor man derfor forsøkte å rendyrke og forsterke dette innholdet. Faktisk inneholder Skankes *Fornøyeligheds Vildbrad* (oversettelsen av Horats' ode 1.1) mye av den samme tematikken – noe jeg vil komme tilbake til. Først skal jeg foreta en kort gjennomgang av kildetekstene for Skankes oversettelser, nemlig Horats' ode 1.1 og 2.10.

Horats' ode 1.1 og 2.10

Horats' ode 1.1 er det første diktet i samlingen av oder (*Carmina*), skrevet i det første asklepiadiske meteret. Som et åpningsdikt er det ikke uventet at det inneholder en dedikasjon eller et program. I dette tilfellet finner vi en dedikasjon til Maecenas – Horats' og Vergils berømte velynder og venn av keiser Augustus. Både Horats' første epode, satire og brev (*epod. 1, serm. 1.1, epist. 1.1*) starter med en slik dedikasjon (alle til Maecenas).¹² Etter det første verseparet hvor Maecenas blir hedret fortsetter Horats med en katalog over ulike yrker og beskjeftigelser som gleder (*iuvat*) ulike menn. Han nevner vognkjøreren (3-6), politikeren/populisten (7-8), landeieren (9-10), bonden (11-13), sjømannen (13-14), handelsmannen (15-18), han som foretrekker å sløve i skyggen (19-22), soldaten (23-25), jegeren (25-28) og til sist poeten (29-34). Oden avsluttes med et nytt versepar henvendt til Maecenas, hvor han ber om at Maecenas gir ham en plass (*inseres*) blant de lyriske diktere. Retorisk sett er diktet et eksempel på bruk av en såkalt *priamel*¹³, hvor man lister opp en lang rekke alternativer som fungerer som en avledning fra diktets egentlige tema, noe som blir avslørt i diktets klimaks – i dette tilfellet en heder av dikteryrket og dikterens (Horats) ønske om å bli inkludert av Maecenas i den litterære kanon.¹⁴ Blant alle disse yrkene er det dikteren som står høyest hos Horats og gjennom dette yrket skal han med Maecenas' hjelp oppnå heder og ære.

¹¹ Andersen 1994, 68

¹² Propertius gir også en dedikasjon til Maecenas (Prop. 2.1), Tibullus til Messalla (Tib. 1.1/1.7 & 2.1) og Catull til Cornelius Nepos (Cat. 1)

¹³ Om bruken av priamel i antikken se Race 1982

¹⁴ Nisbet & Hubbard 1978, 1 & n. 1.1.35

Maecenas blir altså bare nevnt i det første og det siste verseparet, og det har blitt påpekt at disse linjene lett kan skilles fra resten av diktet.¹⁵ I så fall blir hovedpoenget ros og kritikk av ulike yrker, og til syvende og sist en ode til dikteryrkets overlegenhet.

Også Horats' ode 2.10, skrevet i sappfiske strofer, starter med en henvendelse. Denne gangen til Licinius, hvor Horats oppfordrer Licinius om å verdsette *aurea mediocritas*, eller den gyldne middelvei. Ifølge Nisbet & Hubbard er denne Licinius ment å være A. Terentius Varro Murena, som forekommer i *Fasti Capitolini* under år 23 f.Kr.¹⁶ Murena nevnes imidlertid ikke i andre lister over embetsmenn under dette året, noe som kan tyde på at han enten gikk av samme år eller ble avsatt, og at Horats' dikt dermed kan tolkes som velmenende råd til en venn i nød.¹⁷ Oden omhandler og priser middelveien. Dette åpner for et skjema med en rekke antiteser ved bruk av ytterpunkter. Disse blir oppfordringer (*paraeneses*) til hvorfor man bør unngå det ekstreme. Første del av diktet kjennetegnes altså av ytterpunkter når det gjelder oppførsel, rikdom og makt. I strofe tre skiftes fokus fra en balansert fremstilling av ytterpunkter til å handle om personlig ruin.

Andre halvdel av diktet utgjør en slags trøst (*consolatio*) for denne skjebnen. Det innledes av en ny paraenesis, hvor man oppfordres til å ha håp i motgang og frykt i medgang. Trøsten kommer i form av en aforisme om årstidene i endring – akkurat slik kan også motgang plutselig bli til medgang. Fokuset skiftes gradvis over fra å handle om en endring fra det bedre til det verre, til å handle om endring fra det verre til det bedre. Om ting er vanskelig nå, vil det ikke alltid være slik (17-18). Antitesene gjenopptas mot slutten: Apollons lyre settes opp mot hans bue (18-20) og i siste strofe finner vi antitesen mellom urolig farvann (*rebus angustis*) og en alt for gunstig vind (*vento nimium secundo*) som også plukker opp sjøfartsmetaforen i begynnelsen av diktet. Ringkomposisjonen blir understreket av at forfatteren igjen apostroferer Licinius (imperativen *adpare* henvender seg til Licinius), som ikke er blitt nevnt siden begynnelsen av diktet.

Horats' ode 2.10 er blitt best kjent for uttrykket *aurea mediocritas*, som ble et sentralt tema rundt Horats-resepsjonen på 1600-tallet, noe Røstvig har påpekt. Victoria Moul peker også på diktets popularitet i engelske imitasjoner hvor man for eksempel viser en tendens til å tydeliggjøre sammenhengen mellom de høye trær, tårn og fjelltopper (i strofe 3) med høye embeter og hoffkultur.¹⁸ Dette er nok et uttrykk for en tilpasning av oden til samtidens kulturliv

¹⁵ Musurillo 1962, 230

¹⁶ Nisbet og Hubbard 1978, 151–57, denne tolkningen er basert på og støttet av Swan 1967

¹⁷ Quinn 1980, 216, *ad Carm.* 2.10

¹⁸ Moul 2017, 345

(*lokalisering*) – kanskje spesielt som en kritikk til det glamorøse hofflivet som preget Europa store deler av den tidligmoderne perioden. Temaet om den gylne middelvei ble også populært i kontekst av en neo-stoisk filosofi om moderasjon.¹⁹ I kapittel én nevnte vi kort *pietismen* i sammenheng med von Westen og Syvstjernerbevegelsen. Pietismen la vekt på hverdagslig moral og en nøktern livsstil, verdier vi finner igjen i stoicismen og i samtidens forståelse av Horats. Med tanke på Skankes interesse for hedningemisjon samt hans tette bånd til von Westen er det ikke usannsynlig at Skanke også var pietist og at han dermed var interessert i Horats' fokus på måtehold i ode 2.10. Før vi kommer dit skal jeg nå analysere Skankes oversettelse av ode 1.1, *Fornøyeligheds Vildbrad*.

Fornøyeligheds Vildbrad: Skankes oversettelse av Horats' ode 1.1

Skanke signaliserer tydelig at «Fornøyeligheds Vildbrad» er basert på Horats' ode 1.1 ved undertittelen «af Horatii første Ode». Diktet finner vi på side 170 i XA Fol. 167, og er som tidligere nevnt transkribert og kommentert fra side 96 i denne oppgaven. I margin får vi vite at diktet er «Componeret på Torget 1704». *Torget* henviser til øya ved samme navn i Helgeland, da han på denne tiden befant seg hos viselagmann Lange i Brønnøy som huslærer. Familien Lange holdt til på gården Indre Torget – her er det snakk om øya Torget, og ikke et torg som i en åpen plass i en by eller et tettsted.

Diktet er delt opp i 13 *aleksandrinske* strofer på fire verselinjer hver.²⁰ Diktet består dermed av totalt 52 linjer. Ved å oversette med alexandrinere skiller Skanke seg selvsagt markant fra Horats' bruk av sappfiske strofer, selv om Skanke etterligner strofeinndelingen. Aleksandrineren ble ellers ofte brukt i «høyere» stilformer som heltedikt og epos.²¹ Den var ofte en erstatting for heksameteret. Likevel ser vi i dansk-norsk diktning at den blir et av de vanligste versmålene i all salgs poesi, og det kan nok ikke hevdes at Skanke her gjør noe metrisk eksperiment, slik det kunne se ut som i *Kyskhets Ære-Krants*. Skjemaet for alexandrineren i dansk og norsk, og som Skanke forholder seg til regelmessig er som følger:

◡ — ◡ — ◡ — | ◡ — ◡ — ◡ —

¹⁹ Røstvig 1954, 1:48ff

²⁰ samme versemål som *Den Priiselige Middelmaadighed*, jfr. diskusjon over.

²¹ Aleksandrineren var et særlig viktig versemål i fransk litteratur, hvor det opprinnelig hadde en mye friere form når det gjaldt trykkes antall og plassering enn det vi er vant til fra dansk og norsk litteratur. Det ble først brukt i heltedikt om Aleksander den store på 1100-tallet (jfr. Harf-Lancner 2011). Det ble introdusert til dansk av Anders Arrebo i første halvdel av 1600-tallet og forble populært til slutten av 1700-tallet (Lervik 1978, 66).

Det vil si 12 stavelser fordelt på 6 jamber. Skankes *cesur* faller stort sett mellom sjette og syvende stavelse, men ikke alltid. Versene inneholder enderim i par (parrim), og hos Skanke er rimene stort sett mannlige (enstavelsesrim).

Overskriften fremstår som noe pussig for moderne lesere. «Vildbrad», dvs. viltkjøtt eller viltstek, må forstås i billedlig forstand som noe dyrebart og ettertraktet, altså som *essensen* av fornøyelighet. Det kan i tillegg være en referanse til et motto av Fredrik 2. (konge av Danmark-Norge fra 1559 til 1588), nemlig *Treu ist wildbrat*, «Troskap er den beste stek».²² *Vildbrad* er altså en form for *topos* brukt for å reflektere et gode som sannsynligvis ga mer mening for Skankes samtidige enn det gjør for oss.

Når man leser Skankes oversettelse med et blikk på Horats ode 1.1 blir det klart at vi har å gjøre med en særdeles fri oversettelse – eller en imitasjon. Om Skanke ikke hadde nevnt Horats' ode 1.1 i overskriften er det ikke engang sikkert at man umiddelbart ville ha knyttet *Fornøyeligheds Vildbrad* til ode 1.1. Det er først i Skankes strofe 6 at vi med sikkerhet kan hevde at diktet er inspirert av ode 1.1. Strofene 6-9 er tydelig inspirert av Horats' yrkeskatalog. Resten av strofene ser ut til å bevege seg bort fra Horats, og bidrar til å sette en helt annen tematikk for diktet enn det vi finner i Horats' ode 1.1.

Allerede i første strofe forstår vi at Skankes dikt hverken er en anmodning til Maecenas (eller en annen patron) eller dreier seg om en hedring av dikteryret. I stedet åpner Skanke med en hypofor, han stiller altså et spørsmål som han umiddelbart selv svarer på, hvor det blir tydelig at «fornøyeligheds vildbrad» er å «nøyes med de Kår, som Himlen deler til, Og alltid ville et med Gud, i hvad Han vil». Skanke legger opp for en religiøs-moralsk formaning. Som vi skal se har Skanke gjort en rekke endringer i forhold til Horats' ode som tyder på at han ønsker å forsterke det moralske budskapet og i tillegg gjøre diktet relevant og gjenkjennelig for Skankes samtid.

For det første ser vi at Horats' vognfører fra linjene 3-6 har fått en annen skikkelse. Det kan se ut som han har blitt erstattet med «de stoore Herrer». Det er nemlig tydelig at strofe 2 i Skankes *Fornøyeligheds Vildbrad* er et ekko av Horats: «De stoore Herrer snoor sin Vogn i Lykkens Ring, / De vinder Lov og Priis i hvor den gaaer omkring;». Sammenlign med Horats' linje 3-6:

sunt quos curriculo pulverem Olympicum
collegisse iuvat, metaque fervidis
evitata rotis palma que nobilis
terarrum dominos evehit ad deos;

²² Grinder-Hansen 2013, 308

Det er de som gleder seg i å samle Olympisk støv i en vogn, som har styrt unna snuposten med glødende hjul og som den fornemme seierspris løfter opp til gudene, som herrer på jorden.

Horats' vognførere er hos Skanke blitt synonymt med «De stoore Herrer», og de konkurrer ikke i *Circus Maximus*, men i *Lykkens Ring*. I motsetning til Horats' vognførere som blir løftet opp til gudene befinner Skankes «stoore Herrer» seg i en mindre gunstig situasjon – deres vogner et utstyrt med «U-roolighedens Hjul» og «Farens skjyvlte trek». *Lykkens Ring* eller *hjul* referer til det vanlige *topos* om *rota fortuna*, hvor ett av Fortunas sentrale symbol er hjulet som representerer Fortunas lunefulle natur – hun spinner hjulet og endrer vilkårlig stillingen til de som befinner seg i hjulet.²³ Fokuset på Fortuna, som ikke er til stedet i Horats' ode, kommer jeg tilbake til i diskusjonen av den andre Horats-oversettelsen, hvor dette fokuset blir enda mer fremtredende. Budskapet her er uansett at de «stoore herrer» for en tid befinner seg på toppen av Fortunas hjul, men at dette fort kan endre seg. Horats' olympiske vognfører er altså blitt omskapt til en gjenkjennelig skikkelse som trekker sin vogn i metaforisk forstand, og som ikke blir bæret, men i stedet preges av en uro og av fare.

Strofe 3 inneholder samme budskap, hvor de rike også preges av en uro. Denne personen(e), med sin «trevne Penge-Bi[ng]», kan minne om Horats' grunneier og kornsamler i linje 9-10, som også soper til seg (*verritur*) i en bing (*horreo*), selv om parallellen ikke er like tydelig som i strofe 2. Disse to første «yrkene» (vognføreren og landeieren) opptrer dessuten ikke i Skankes yrkeskatalog som starter med strofe 6, derfor er det mulig å tenke seg Skankes «stoore Herrer» fra strofe 2 og rikfolket fra strofe 3 er ment å representere Horats' vognfører og landeier.

Skanke har dermed oversatt den olympiske vognføreren og den libyske kornsamleren, som ikke er skikkelser som opptrer i Danmark-Norge på 1700-tallet, til «stoore herrer» og rikfolk. I tillegg er Skanke mer kritisk i sin fremstilling av disse to enn det Horats er. De preges nemlig av uro og fare, noe som må tolkes som en (moralsk) kritikk av søken etter rikdom og ære. De første fire strofene dreier seg nettopp om æren, gunsten, venners og rikdoms forgjengelighet, noe som ikke er en trofast oversettelse av Horats' ode 1.1. I de første 4 strofene kritiserer Skanke verdslige goder ved å si at de er «flygte-vinget» og at de bare bringer «Sorg og Sting». Dette gir utvilsomt Skankes *Fornøyeligheds Vildbrad* et mer moralsk-didaktisk preg enn Horats' ode 1.1

Likevel er det mulig å lese en form for kritikk og moralsk kommentar også i Horats' ode, noe Skanke kan ha latt seg inspirere av. Horats nevner for eksempel at vognførerne blir *terrarium dominos*, «herrer på jorden», som blir løftet opp til gudene (*evehit ad deos*). Flere har

²³ Se Frakes 1988 side 13-20 om Fortuna i latinsk litteratur.

påpekt Horats bruk av *hyperbol* i denne fremstillingen, noe som kan tyde på at han til en viss grad gjør narr av denne interessen for hesteløp.²⁴ Det samme gjelder fremstillingen av kornsamleren eller grunneieren som karrer til seg hva enn det måtte være (*quidquid*) fra Libyas kornåkrer; han kan umulig klare å samle *alt* korn i Libya, som kan tyde på at Horats også overdriver i denne fremstillingen. Faktisk sier West at Horats har lett latterliggjort (*gently mocked*) alle de syv yrkene som han fremmer i diktet.²⁵ Denne negative holdningen hos ulike yrker i Horats kan ha påvirket Skankes tolkning. Spesielt gjelder dette Skankes kritiske fremstilling av rikfolket i strofe 2 og 3. Slik kan man hevde at han er mer inspirert av ode 1.1 enn det umiddelbart kan virke som, men at Skanke *amplifiserer* Horats' kritikk for moralsk-didaktisk effekt.

Skankes *amplifikasjon* og fokus på denne kritikken av ærekjærhet og grådighet, som kommer til syne i de første (og siste) 4 strofene, blir også enklere å forstå om vi ser på hva Pomponius Porphyrius sier om ode 1.1. Han skrev den eldste og kanskje mest innflytelsesrike kommentaren av Horats,²⁶ som også var populær i renessansen, og oppsummerer ode 1.1 på følgende måte:

Hac ode Maecenatem adloquitur indicans alium alio studio teneri rerum, quae adpetantur uel ludicri cupiditate uel gloriae; se autem putare inter deos relatam iri, si numero lyricorum poetarum adscriptus fuerit.²⁷

I denne oden tiltaler han Maecenas, mens han påpeker at andre er bundet til andre interesser [enn ham], som blir traktet etter enten på grunn av et latterlig begjær eller for ærens skyld, men at han selv tror at han kommer til å bli henført blant gudene, hvis han blir regnet til de lyriske dikteres rang.²⁸

Porphyrius tolker med andre ord også oden for å fortelle om ulike mennesker som trakter etter ulike yrker på grunn av et latterlig/absurd begjær (*ludicri cupiditate*) eller ærekjærhet (*gloriae*). Skankes og Porphyrius' tolkning er lik, og Skanke utvider og bygger på denne tolkningen, slik at oversettelsen i mye større grad får et preg av dette moralske budskapet, som tross alt ikke ligger eksplisitt i Horats' tekst.

En negativ holdning til rikdom og ambisjon er også noe det er innslag av i en rekke av Horats dikt,²⁹ og en antydning til at Skanke også har vært inspirert av Horats øvrige diktning kan vi se i Skankes strofe 4. Denne strofen kan gi et ekko av Horats' ode 1.35, til Fortuna, hvor

²⁴ West 1995, 4; Quinn 1980, 118 (*ad Carm.* 1.7-10)

²⁵ West 1995, 5

²⁶ Zetzel 2018, 149ff

²⁷ Porphyrius 1874, 2

²⁸ *alium* og *alio studio* er entall, men er i oversettelsen omgjort til flertall for sammenhengens skyld.

²⁹ e.g., ode 2.2, 2.16, 2.18, 3.1, 3.16, *Sat.* 1.1, 1.6, *Ep.* 1.1, 1.2, 1.16

begge understreker vennskaps forgjengelighet. Sammenlign Skankes strofe 4 med Horats ode 1.35.21-28:

te Spes et albo rara Fides colit
velata panno, nec comitem abnegat,
utcumque mutata potentis
veste domos inimica linquis.
at vulgus infidum ut meretrix retro
periura cedit, diffugiunt cadis
cum faece siccatis amici
ferre iugum pariter dolosi.

Og Håp og Troskap dyrker deg [Fortuna], med hånden dekket i et sjeldent hvitt tøystykke.³⁰
De nekter ikke ditt vennskap når du uvennlig og med nye klær forlater de mektige villaer.
Men den troløse hop faller fra som en lyvende hore, og venner som er for slue til å bære åket
som alle andre drar sin kos når vin-krukkene er inntørket og bare bunnfallet er igjen.

Det Horats sier er at de såkalte venner som flokker til de rikes hus (*potentis domos*) når lykken er med dem forsvinner så snart lykken snur. Det samme sier Skanke: «Mand ærer dit [Lykken] ey dig, mand er din Lykkes ven, Mand ynder til een tiid, saa tar hver [til] sit igjen» (15-16). Skankes fokus på Lykken eller Fortuna kan altså godt være inspirert av Horats, selv om tematikken ikke forekommer i ode 1.1.

I strofe 5 tar diktet en ny vending og åpner for denne yrkeskatalogen som vi kjenner fra Horats ode 1,1. Strofe 5 i seg selv minner imidlertid om enda et dikt av Horats, nemlig den populære Satire 1, som ble nevnt innledningsvis. Sammenlign linjene 19-20 i Skankes *Fornøyeligheds Vildbrad*: «Dog staaer een hver saa fast i det Han elsker paa, / At end Apollo ey skal tale ham derfra» med Horats' *Sat.* 1.1.15-19:

[...] si quis deus “en ego” dicat,
“iam faciam, quod voltis: eris tu, qui modo miles,
mercator; tu, consultus modo, rusticus; hinc vos,
vos hinc mutatis discedite partibus: eia!
quid statis?” – nolint.

Hvis en eller annen gud skulle si: «jeg er her og skal nå oppfylle det du ønsker: du som nå er en soldat skal bli en kjøpmann, du som er en advokat skal bli en bonde. Kom igjen! Gå hver deres vei med forskjellige roller. Hvorfor står dere i ro?» – De vil nekte.

De neste 4 strofene hos Skanke (6-9) er på mange måter en utvidelse av denne påstanden. Her presenterer Skanke hvordan ulike folk i ulike yrker vil fortsette i denne jobben, selv om han i resten av strofene oversetter fra ode 1.1. Funksjonen til denne yrkeskatalogen er imidlertid ikke helt den samme som i ode 1.1 – hvor Horats først og fremst bruker den for å forsvare/forklare

³⁰ Det hvite tøystykket er en referanse til en spesifikk kultpraksis knyttet til dyrkingen av *Fides*, jfr. kommentar til ode 1.35.21-8 av Quinn 1980, 189

sitt eget yrke som poet. I stedet bruker Skanke den på en måte som minner mer om Horats' første satire: for å vise at selv om de fleste klager på sin skjebne, er man ikke villig eller i stand til å endre på den. Med Skankes ord: man «draar på sin besværing's Steen» og «spinder, tvinder, taaer af Tidens falske Teen» men altså uten å ville eller være i stand til å endre på dette. Det er interessant å merke seg at Skanke imiterer *Sat.* 1.1 samtidig som ode 1.1 (og ode 1.35). Dette er av interesse siden vi innledningsvis så at Horats' første satire var spesielt populær som oversettelsesobjekt i Danmark-Norge på 1700-tallet, og at bakgrunnen for dette kunne være dens forenelighet med en kristen-moralsk kritikk av grådighet (*avaritia*). Det er sannsynlig at samme årsak ligger til grunn for at Skanke imiterer Satire 1 og skyver innholdet og budskapet i oversettelsen i retning Satire 1, som er mer forenlig med kristen moral enn ode 1.1, som er en heder av dikteryket.

Strofene 6-9 er de som ligger nærmest Horats ode 1.1, men også her har han gjort en rekke endringer, ofte i form av *lokalisering*. Samtlige «fremmede» stedsreferanser og egennavn, som Libya, Kypros, Myrtoanhavet, Afrika, Attalus med flere blir utelatt. Dessuten er Skankes soldat utstyrt med skudd og degen (kårde) og yrkesgruppene blir tydelig eksempler fra Skankes samtid, slik som bonden, kjøpmannen, jegeren og soldaten. Både politikeren (8-9), han som sløver ved en hellig kilde og drikker vin (19-22) og dikteren (29ff) blir utelatt. Grunnen til dette er sannsynligvis at hverken å dikte eller å sløve i skyggen og drikke vin var noen legitim beskjeftigelse på Skankes tid, mens folkevalgte politikere neppe var en populær tanke i Danmark-Norges enevelde. Dessuten var få lesere i stand til å identifisere seg med disse yrkene eller beskjeftigelsene – noe som vil være nødvendig dersom den moralske formaningen skal fungere.

I strofene 10-13 beveger Skanke seg igjen bort fra Horats. I strofe 10 begynner han med å si at fornøyelsen er «i aldt den beste Skat». Hva legger Skanke i *fornøyelsen*? Jo – å være nøysom og bekymringsløs (46) og være venn med Gud (51-52). Vi må forstå dette som en motsetning til de «de stoore Herrer» fra begynnelsen av diktet – men er det også en motsetning til bøndene, kjøpmennene, jegerne og soldatene fra strofe 6-9? Dette kommer ikke tydelig frem i Skankes oversettelse. Men hvis vi derimot retter blikket mot tankerimet som etterfølger Skankes oversettelse ser vi tydelig at fornøyelsen nettopp er en motsetning til det disse yrkesgruppene bedriver:

Nu Bonden jeg andsed ved plougen at gaae;
Nu saae jeg paa Marken hvor Jægeren laae;
Hofmoodig mig mødde den krigende Stand,
Men ynkelig raabte den seylende Mand.
Dog skrev jeg paa Ryggen af alle: Fortræd,

Med mindre Fornøyelighed haves derved.
J daarlige Sjæle! Hvad er Eders Stræb,
Jers Larmen og Harmen, Jers møye og Slæb?
Vel kand J did stræbe, hvor Lykken den groor,
Lyksaligheds Øer dog aldrig oproor.

Igjen kan denne fremstillingen av menneskers ufruktbare streben mot lykke (i betydningen velstand) minne om Horats' første satire. Men ved at fornøyelsen, altså det å være from, nøysom og bekymringsløs, fremstilles som en (foretrukket) motsetning til å streve som bonde, kjøpmann, jeger og soldat blir det klart at Skanke også etterligner yrkeskatalogens funksjon slik den er i Horats ode 1.1. Mens Horats bruker yrkeskatalogen til å fremme sitt eget yrke som poet, bruker Skanke den til å fremme *fornøyelsen* som «den beste Skat» (37). Med andre ord kan det se ut som at Skanke etterligner Horats' ode 1.1 i form av dens retoriske oppbygning, som en *priamel* hvor yrkeskatalogen er det sentrale element, samtidig som han endrer på innholdet i retning av en kristen-moralsk formaning.

Dette gjør at de siste 7 linjene av Horats' ode 1.1 forsvinner fra Skankes oversettelse, og at Horats' heder av dikteryret erstattes med en heder av bekymringsløshet, nøysomhet og mest av alt fromhet og gudstro. I de siste 4 strofene returnerer Skanke til tematikken om ærens forgjengelighet (41-44) og kritikk av velstand (49-50), som han også var opptatt av i de første 4 strofene, og han avslutter (slik som han begynte) med et klart kristen-moralsk budskap og formaning:

Saa spyt da Kun, min sjæl, paa Verdens elske-ting,
Og fra alt Pragt og Pral, og ære Sindet tving!
Hold venskab med din Gud, søg Glæde i din Deel,
Og siig din ære er med Gud-forbunden Sjæl.

Gud er altså der man finner fornøyelighet, men Gud er også redningen for lykkens omskiftelighet og ustadighet, om man underkaster seg Guds vilje og plan, noe vi kan se av strofe 12: «Men den kand siiges ræt at see Lyksalighed, [...] Som spinder ald sin Tarv udaf Guds Forsynns Rok».

Horats' siste 7 linjer forsvinner i stor grad fra Skankes oversettelse og erstattes med et kristent budskap hvor Gud er redningen for lykkens omskiftelighet og ustadighet. Likevel blir gudene også nevnt i Horats' ode. Han sier nemlig i linje 30 (av ode 1.1) at han (i motsetning alle de han tidligere har nevnt) vil menge seg med de himmelske gudene (*dis miscent superis*). Dette faktum ble, som tidligere nevnt, også poengtert av Porphyrius, og det kan tenkes at Skanke av den grunn mener det er legitimt å bringe Gud på banen i sin oversettelse.

Vi finner også spor av de siste linjene i Horats ode i slutten av Skankes tankerim. Sammenlign linjene 31-34 i tankerimet med Horats' ode 1.1.29-32:

Jeg sitter saa dermed i nøysomheds Choor,
Og mig med min *Musa* fornøyet moroor.
Vil der ikke Æren mig byde een dants,
Jeg Ære hår nok i een Skjaldrerers Krants.

me doctarum hederæ præmia frontium
dis miscent superis, me gelidum nemus
nympharumque leves cum Satyris chori
secernunt populo, [...]

eføyen, de lærde panners premie, blander meg med gudene ovenfor; den kjølige lunden og nymfenes lette kor med Satyrene skiller meg fra folket

Den siste linjen i Skankes tankerim gjør det tydelig at Skanke har forstått Horats poeng med å hedre dikterykke i ode 1.1, selv om det ikke er til stede i selve oversettelsen. Men for Skanke er det å være «skald» en mindre opphøyd stilling enn det er hos Horats, for mens Horats befinner seg i nymfenes og satyrenes kor, befinner Skanke seg i *nøysomheds Choor*. Ellers ser vi at Skankes «tanke-riim» har samme moralsk-didaktiske budskap som selve oversettelsen, nemlig som kritikk av «vellyst» (9), hovmod (13) og steben etter lykken (19-20) og som en ros av måtehold og gudstro. Før jeg konkluderer skal vi også se på Skankes oversettelse av Horats ode 2.10, *Den Priiselige Middelmaadighed*

Den Priiselige Middelmaadighed: Skankes oversettelse av Horats' ode 2.10:

Skankes andre oversettelse er av Horats ode 2.10, ved navn *Den Priiselige Middemaadighed*. Skanke påpeker selv at *Den Priiselige Middelmaadighed* er basert på Horats' ode 2.10 ved undertittelen «af Horatii Anden Bogs 10ende Ode». Diktet finner vi på side 173 i XA Fol. 167, og kan leses fra side 104 i denne oppgaven. Akkurat som *Fornøyeligheds Vildbrad* er diktet skrevet med aleksandrinere. Diktet er delt i 7 strofer med 4 verselinjer hver, totalt 28 vers. Horats ode 2.10 er på 24 vers. I marginen står det at diktet er «forfattet paa Carlsøen 1702». Karlsøy er en liten øy som ligger ute ved havet utenfor Tromsø, hvor han, som allerede nevnt, reiste sammen med familien Lange. Nøyaktig hva han gjorde på denne reisen vet vi ikke. Diktet har heller ingen dedikasjon.

Ordet *middelmaadighed* i tittelen bærer ikke en negative betydning slik det gjør i dag, altså som synonym til *dårlig* eller *under gjennomsnittlig*. Hos Skanke er det synonymt med

*middelvei*³¹, og «Den Priiselige Middelmaadighed» sikter selvsagt til Horats' *aurea mediocritas*, som blir omtalt i ode 2.10.

Her har Skanke lagt seg adskillig mye nærmere kildeteksten enn det vi så i oversettelsen eller imitasjonen av ode 1.1. Hva er årsaken til dette? En mulig løsning kan vi finne om vi sammenligner innholdet i de to odene. Vi har sett hvordan innholdet til ode 1.1 ikke i utgangspunktet hadde et eksplisitt moralsk budskap, og nettopp dette kan være en del av årsaken til at Skanke gjorde såpass store endringer; han ønsket å *amplifisere* det han oppfattet som odens implisitte moralsk-didaktiske budskap. Ode 2.10, derimot, som er en formaning til Licinius om hvordan han bør leve inneholder allerede et eksplisitt moralsk budskap. Derfor behøver ikke Skanke hverken å rettfærdiggjøre sin oversettelse ved hjelp av paratekst (slik vi så han gjorde med Ovid-oversettelsen) eller å bevege seg vekk fra kildelitteraturen i så stor grad som han gjorde i oversettelsen av ode 1.1. Likevel gjør Skanke en god del endringer også i denne oversettelsen, som kan tyde på at han ønsker å tydeliggjøre og understreke det moralske budskapet.

For det første fjerner Skanke referansen til Licinius i Horats' første vers (og imperativen rettet til Licinius i siste vers), noe som igjen kan sees på som et fremmedgjørende element. Han fjerner også referansene til Jupiter i Horats' linje 16 (som erstattes med *Gud*), musen i linje 19 og Apollon i linje 20. Slik blir diktet tilpasset en samtidssetting. Ved å fjerne referansen til Licinius rettes dessuten diktet til et bredere publikum. Diktets første ord er *mand*, og det blir tydelig at Skanke henvender seg til folk generelt. Slik blir Skankes dikt en formaning som favner et bredere samtidspublikum.

Nok en gang finner vi et fokus på *Lykken* som nevnes i første vers. Her er det dessuten helt tydelig at Skanke tenker på *Fortuna*, ved at *Lykken* blir personifisert som en kvinne i vers 2: «Hendes gunst». I tillegg nevnes *Lykken* flere steder i diktet, både i vers 17 og 26. *Fortuna* eller skjebnen er nok også til stede som en aktør i Horats' ode, noe som kommer til syne i linjene 13-15:

sperat infestis, metuit secundis
alteram sortem bene praeparatum
pectus.

Et godt forbered sinn håper i motgang på en annen skjebne; og frykter det i medgang.

³¹ jfr. ODS s.v. *middelmaadighed*, *sub*.

Sortem, «skjebnen», kan man tolke som synonymt med *fortuna*³², spesielt med tanke på dens omskiftelighet, noe som blir understreket her. Derfor har Skanke større grunnlag for å gjøre lykken til diktets sentrale aspekt enn han hadde i oversettelsen av ode 1.1. Likevel er det ingen tvil om at Skanke gjør fokuset på Lykken, eller *Fortuna*, mer tydelig enn det er hos Horats. Dette er med andre ord enda et eksempel på *amplifikasjon*.

Dette er spesielt fremtredende i Skankes første strofe, som er den eneste strofen i Skankes oversettelse uten en direkte motpart i kildeteksten. Her åpner Skanke med metaforen «Lykkens falske Hav» og understreker dermed lykkens upålitelighet og Fortunas ondartede side (*mala fortuna*), noe som var typisk i barokken.³³ Hav-metaforen, i likhet med hjul-metaforen var dessuten ofte knyttet til Fortuna.³⁴ Slik gjør Skanke det helt eksplisitt at diktet handler om Fortunas omskiftelighet, mens dette er mer implisitt i Horats' ode. Vi kan også lese Skankes linjer 22 i strofe 6 på bakgrunn av Fortuna-skikkelsen. Denne linjen finner vi heller ingen motpart til i Horats. Skanke forteller at ulykken ikke vil vare helt frem til hans død. Det Skanke først og fremst mener er nok at ulykken ikke varer resten av livet, men det er også mulig at Skanke henviser til den vanlige *topos* om at døden er den eneste redningen fra de stadig skiftende vilkår i Fortunas hjul.³⁵ Sist, men ikke minst, ser vi i linje 19 at Fortuna blir knyttet til (og kanskje underlagt) Gud: «Gud skifter vinter-dag med Hagl, Regn, og Snee, / Han samme atter lar sin Sooled Sommer see» (19-20). Fortuna, eller lykken, må altså ikke forstås som noe fullstendig vilkårlig: Hun er nemlig en del av guds forsyn (*providentia*).

Dette kan tyde på at Skankes *amplifikasjon* av fokuset på Fortuna også har en moralsk-didaktisk funksjon. For å bevise dette må jeg først si noen ord om forståelsen og bruken av Fortuna i litteratur etter antikken.³⁶ Vi kan begynne med å se helt tilbake til senmiddelalder og tidlig renessanse, til forfattere som Dante, Petrarca og Boccaccio. Alle hadde et forhold til Fortuna. Hos Dante, i *Divina Comedia* (ca. 1307-1321), og Petrarca i *De remediis utriusque fortunae* (1366) opptrer Fortuna innenfor rammene av Guds forsyn, og opprør mot henne var å motsette seg Gud og dermed lite gagnlig. Spørsmålet om hvordan man skulle unngå eller forberede seg på Fortunas lykke eller ulykke ble som regel besvart med moraliserende

³² jfr. L&S s.v. *sors*, II, D.

³³ jfr. Akslen 1997, 183ff. Dette ser vi også i Skankes samtidige Dorothe Engelbretsdatter. Se for eksempel diktene *Om Verdens U-stadighed*, *Om det Evige Liff*, *Siælens Sang-offer* og *Om den Forlorne Søn* (henholdsvis Engelbretsdatter 1999, 173, 149, 41, 106)

³⁴ Savin 2017, 12

³⁵ Akslen 1997, 188

³⁶ Fortuna som en litterær og filosofisk skikkelse er et omfattende tema, og denne fremstillingen blir nødvendigvis forenklet. Se Frakes 1988 om Fortuna i middelalderen, Brendecke og Vogt 2017a om Fortuna i tidlig nytid og Savin 2011 & 2017 om Fortuna i tidlig nytids Sverige.

argumenter. Med *De casibus virorum illustrium* (1360) argumenterer for eksempel Boccaccio for at hovmod og grådighet må unngås, om man ikke ønsker å bli straffet av Fortuna.³⁷ Som vi så var det også nettopp hovmod (eller ærekjærhet) og grådighet som ble kritisert i Skankes oversettelse av Horats' ode 1.1.

Med reformasjonen ble Fortuna innlemmet i luthersk kosmologi og antropologi og underlagt guds forsyn.³⁸ Naturfilosofen Johannes Magirus er for eksempel typisk når han kommenterer Fortuna i forbindelse med aristotelisk fysikk:

Rectius autem Christianis fortuna est particula divinae providetiae. Deo enim providente & permittente, & nihil fortuito fieri, sacrae nos docent literae.³⁹

Men det er mer korrekt at for kristne så er lykken (*fortuna*) en liten del av gudommelig forsyn. For ettersom Gud er forutseende og tillatende lærer de hellige skrifter oss at ingenting skjer tilfeldig.

Det er altså ikke snakk om at Fortuna er en representant for skjebnen som en selvstendig høyere makt eller gudinne, slik hun fremstår for eksempel i Horats' ode 1.35.

Brendecke og Vogt, som har forsket på Fortunas utvikling fra renessansen til tidlig nytid oppsummerer Fortunas funksjon i litteratur på 1600-tallet på følgende måte:

Fortuna references [are] fulfilling at least two functions well into the seventeenth century. On the one hand, they allow a continuation of Christian-moral didactics, with Fortuna still appearing as an assistant of God who primarily punishes pride. In certain genres of literature, this role remained so dominant that the Antwerp lexicographer Laurentius Beyerlinck even went as far as to define God himself as "Fortuna apud christianos".⁴⁰

Fortuna hadde altså en funksjon som en utvidelse av kristen-moralsk didaktikk, ettersom Fortuna ble sett på som en direkte representant for Guds handlekraft i verden. Savin, som har forsket på bruken av *lycka* i tidligmoderne Sverige, understreker også denne sammenhengen, og påpeker dessuten at *lycka* var et religiøst ladet begrep som ofte forekom i forkynnelsen og i undervisningen i 1600- og 1700-tallets Sverige.⁴¹ Hun sier videre at én av funksjonene til konseptet *lycka* var å forsvare og befeste nasjonal enhet, solidaritet og moralsk orden.⁴² Det

³⁷ Brendecke og Vogt 2017b

³⁸ Savin 2017, 118

³⁹ Magirus 1600, 12

⁴⁰ Brendecke og Vogt 2017a, 9. For sitatet referer Brendecke og Vogt til Kirchner, Gottfried, *Fortuna in Dichtung und Emblematik des Barock. Tradition und Bedeutungswandel eines Motivs*, Stuttgart 1970, 117; Frick, *Providenz und Kontingenz*, 99. Den andre funksjonen som Brendecke og Vogt nevner er: «On the other hand, a quick reference to Fortuna allowed all elements which refused to submit to planning to be categorised rather elegantly into one sphere.», denne funksjonen er imidlertid ikke like relevant for Skanke.

⁴¹ Savin 2011, 36ff

⁴² Savin 2017, 119

ser man tydelig når det er snakk om for eksempel krig og fred, hvor Savin nevner Gustav Adolfs formaninger til sine tropper om å vende seg mot Gud og takke ham for deres lykke. Savin oppsummerer slik:

Inom den osäkra och farofyllda verksamhet som kriget utgör kan framgångarna inte tillskrivas enbart den mäskliga förmågan utan beror på Guds särskilda välvilja. Det är han som ger lycka och hjälper svenskarna till segrar. Eftersom all lycka kommer av Gud, måste krigsfolk "honom dyrka, såsom han i sitt Ord uppenbarat fawer" stadgar de svenska krigsartiklarna och förbjuder alla beteenden som skulle kunna väcka Herrens misshag.⁴³

Lykken var dermed ikke tilfeldig, selv om den var omskiftelig. Dette fordi hun var en forlengelse av Gud; og guds *providentia* er ikke tilfeldig. Følgelig, om man ønsket lykke ble man, som vi så over, oppfordret til å dyrke Gud, og for å unngå å ulykke måtte man unngå å «väcka Herrens misshag». Slik ble altså lykken et kristent- og moralsk-didaktisk instrument for å oppfordre til gudstro og kristne verdier.

For å vende tilbake til Skankes oversettelser kan vi nå enkelt forklare hvorfor *sortem* i linje 14 av Horats ode 1.1 blir oversatt til Lykke; nemlig fordi den tilfeldige skjebnen ikke har noen plass i luthersk teologi, mens Lykken har blitt innlemmet som en del av Guds forsyn (og av aristotelisk fysikk). Den blir dermed en forlengelse av Gud. Derfor så vi også i linje 19 i *Den Priiselige Middelmaadighed* at Fortuna ble knyttet til Gud, og at det er Gud som skifter «vinterdag» med «Sooled Sommer» – som er metaforer for lykke og ulykke. Lyksalighet finner man i den gylne middelvei, noe som vil si å unngå synd, eksempelvis hovmod og grådighet. Enda tydeligere var dette i Skankes oversettelse av Horats' ode 1.1, *Fornøyeligheds Vildbrad*. Her så vi at hovmod og grådighet vekker Guds missnøye, og at ulykken dermed står for døren, eller som Skanke sa det: «Farens skjylvte trek ved dens Sæde prændt» (7). «Lyksalighed» (19) finner man imidlertid i måtehold og vennskap med Gud (29-31). Slik blir Fortuna også hos Skanke et verktøy for å understøtte en kristen-moralsk didaktikk, som er grunnen til at hun introduseres i Skankes *Fornøyeligheds Vildbrad* av Horats' ode 1.1, og grunnen til at hun blir en mer sentral aktør i Skankes *Den gylne Middelmaadighed* enn i Horats' ode 2.10.

Konklusjon

For å oppsummere har vi sett at Skanke gjør en rekke endringer i *Fornøyeligheds Vildbrad* sett i forhold til Horats' ode 1.1. Mange av disse endringene har jeg bevist at har en moralsk-didaktisk funksjon. Det tydeligste er Skankes *amplifikasjon* av det Skanke (og Porphyriion)

⁴³ Savin 2011, 36

tolker som odens implisitte moralske budskap, nemlig kritikk av grådighet og ærekjærhet. For å forsterke dette budskapet tok Skanke flere grep.

På den ene siden *utvider* han med innhold som ikke er til stede i Horats' ode. Dette ser vi særlig i de første og siste fire strofene. Strofe 1 har eksempelvis ingen parallell hos Horats og her blir det tydelig at Skanke ikke ønsker å hedre dikteryret eller uttrykke sitt ønske om å bli en del av den litterære kanon, slik Horats gjør. I stedet er det *fornøyeligheten* som Skanke ønsker å hedre, og fornøyelse er ifølge Skanke å «nøyes med de Kår, som Himlen deler til, Og alltid ville et med Gud, i hvad Han vil», noe som blir en tydelig kristen moralsk-didaktisk formaning i retning måtehold og fromhet samtidig som en kritikk av grådighet og ærekjærhet. Denne kritikken kommer enda tydeligere frem i siste strofe, som heller ikke har noen parallell hos Horats. Denne strofen er en klar oppfordring til leseren om å forlate ære og verdslige goder og heller søke til Gud. Enkelte utvidelser inneholdt likevel referanser til Horats, slik som referansen til Horats' ode 1.35 i strofe 4, og til satire 1 i strofe 5. I begge tilfeller er det snakk om en referanse til moralske aspekter ved Horats' forfatterskap som underbygger det moralsk-didaktiske budskapet i Skankes oversettelse.

På den andre siden *fjerner* Skanke de elementene fra Horats' ode som enten ikke er forenelig med diktets moralske nytte eller kan være *fremmedgjørende* for leseren. Dette gjelder henvendelsen til Maecenas, alle stedsbenevnelser og egennavn og dessuten de yrkene som ikke passer inn, slik som politikeren, vindrikkeren og dikteren. Dette blir en form for *lokalisering*, som også er tydelig ved at (1) Skankes yrkeskatalog blir en samtidig yrkeskatalog representert av bonden, kjøpmannen, jegeren og soldaten og (2) at Horats' vognfører og kornsamler blir omgjort til generelle uttrykk for rike og velstående «herrer». Dette grepet fører til at oversettelsen tilpasses samtiden og blir mer gjenkjennelig som gjør at dens moralske-didaktiske nytte også får større effekt.

Til slutt i dette kapittelet analyserte jeg Skankes oversettelse av Horats' ode 2.10, *Den priiselige Middelmaadighed*. Denne oversettelsen lå mye nærmere kildeteksten. Årsaken til dette kan være at Horats' ode 2.10 i seg selv inneholder et mer eksplisitt moralsk budskap enn ode 1.1, og at Skanke derfor ikke så seg nødt til å gjøre like store endringer. Likevel fjernet Skanke igjen Horats' innledende henvendelse, denne gangen til Licinius, i tillegg til at han fjernet andre fremmedgjørende elementer for å forsterke diktets nytte og relevans for sin egen samtid. Både i *Fornøyeligheds Vildbrad* og *Den priiselige Middelmaadighed* viste jeg også at Skanke gjorde Fortuna til en sentral skikkelse. Dette kunne også forklares ut ifra et moralsk-didaktisk nytteperspektiv, ved at Fortuna i Skankes samtid var oppfattet som et instrument og en forlegelse av Gud, og at Fortuna ble et verktøy for å forsterke en kristen-moralsk didaktikk.

4. Skankes oversettelser fra Vergils *Bucolica*

I dette kapittelet skal jeg diskutere Skankes oversettelse av Vergils Ekloge 1 og 2. Her har ikke Skanke gitt oversettelsene noen egne navn, slik han har gjort med de andre. Ekloge 1 er for eksempel oversatt under tittelen «Virgilii Maronis, Den største Romerske Poëtes Første Hyrde-Samtale, som Han opskriver Tityrus». Oversettelsen av Ekloge 1 er skrevet i 1711, mens oversettelsen av Ekloge 2 er skrevet i 1712. Begge er skrevet i Trondheim. Tekstene kan man finne på henholdsvis side 270 i *Pars prima* og side 1 i *Pars secunda* i XA Fol 167, og er transkribert og kommentert fra side 108 i denne oppgaven.

Skankes oversettelse av Vergils to første ekloger skiller seg kraftig fra det materialet jeg har diskutert så langt. Skanke forsøker tydelig å legge seg mye nærmere kildeteksten enn han har gjort tidligere. Ifølge Drydens terminologi befinner vi oss et sted mellom parafrase og metafrase, mens Skankes tidligere oversettelser ligger et sted mellom imitasjon og parafrase. Oversettelsen har heller ingen dedikasjon. Dette betyr at mens vi tidligere har kunnet si noe om oversettelsens moralsk-didaktiske nytte på bakgrunn av dedikasjon og betydelige elementer av imitasjon, lokalisering og amplifikasjon blir dette mindre hensiktsmessig (og mindre fruktbart) når det gjelder Skankes oversettelser av Eklogene. Jeg begynner med å diskutere Vergils resepsjon og de innflytelsesrike kommentarene til Donatus og Servius før jeg gjør rede for Vergils resepsjon i Danmark-Norge. Deretter skal jeg undersøke om det finnes noen spor av moralsk-didaktisk påvirkning i Skankes oversettelse og oversettelsenes paratekst. På bakgrunn av dette vil jeg undersøke hvorvidt det kan si oss noe om oversettelsens nytte.

Vergils resepsjon og kommentarene av Donatus og Servius

Vergil (70-19 f.Kr) var den største blant de augusteiske forfatterne og den som i størst grad har vært gjenstand for en uavbrutt popularitet siden antikken. Han ble første gang brukt som skolepensum bare få år etter sin død, en tradisjon som ble opprettholdt gjennom senantikken, middelalderen og frem til moderne tid.¹ Spesielt har hans episke dikt, *Aeneiden*, om den trojanske helten Aeneas som grunnla det som senere ble Roma, blitt særlig betydningsfullt. Nesten ethvert episk dikt som ble skrevet siden ble skrevet med en referanse til Vergils *Aeneiden*, slik som Dantes *Den gudommelige komedie*, Miltons *Det tapte paradiset* og til og med James Joices' *Ulysses*.²

¹ Dihle 1994, 33

² OCD s.v., *Virgil*

Vergils *Bucolica* (også kalt *Ekloger*) oppsto rundt år 39 f.Kr og var det første verket blant Vergils tre hovedverk; *Bucolica*, *Georgica* og *Aneiden*. Verket er en samling på totalt 10 *ekloger*, eller hyrdedikt, skrevet i heksameter. Sjangeren er best kjent fra grekeren Theokrit, som skrev *idyller*, og det er nettopp Theokrit Vergil ønsker å etterligne med sin *Bucolica*. Begge verkene kjennetegnes av en samtaleform hvor gjeterne utgjør persongalleriet og hvor man (stort sett) befinner seg i landlige omgivelser. Vergils ekloger skiller seg imidlertid fra Theokrit ved at de inneholder en politisk dimensjon som man ikke finner i like stor grad hos Theokrit. Vergil og Theokrit danner grunnlaget for sjangeren man i dag kjenner som *hyrdediktning* eller *pastoraldiktning*. Dette var en sjanger som ble spesielt populær i renessansen, både i ny-latinsk diktning og morsmålsdiktning.³ Flere har forsøkt å definere pastoralsjangeren, enten på bakgrunn av hyrdesettingen, det epikureiske, det erotiske eller det politiske. Kanskje har Paul Alpers rett i at pastoraldiktningen ikke engang kan regnes som en sjanger (på linje med epikk, lyrikk og drama), men heller er en form for *modus*.⁴ Vi ser i alle fall at det *pastorale* ble et tydelig element i flere typer diktning under renessansen. Vi husker kanskje Schaeivius som omformet Horats oder til en form for *hirtenlied*, altså hyrdedikt. Også Ovids *Metamorfoser* fikk ofte et sterkere preg av hyrdediktning enn det som var utgangspunktet hos Ovid.

Av enorm betydning for Vergils resepsjon er grammatikerne (*grammatici*) Aelius Donatus (*fl.* midten av 300-tallet) og Maurus Servius Honoratus (*fl.* slutten av 300- starten av 400-tallet). Informasjonen vi har bevart fra disse to, både som kommentarer til Vergils poesi og hans liv, utgjorde mesteparten av det man visste om Vergil på Skankes tid (og til dels i dag), også hvordan man tolket hans dikt. Donatus' *Vitae vergilianae antiquae* var hovedkilden til Vergils biografi. Dette var i utgangspunktet en del av hans Vergil-kommentar, men kun dedikasjonen og innledningen til Vergils *Bucolica* er blitt overlevert. Man tror at Donatus' *vita* baserer seg på en tapt *vita* skrevet av den romerske biografen og historikeren Sveton (født ca. 70 e.Kr).⁵ Men selv Sveton levde over 100 år etter Vergil, og Tarrant sier at:

Virgilian biography can thus be seen as an aspect of Virgilian reception, especially given the tendency of ancient literary biographers to transform elements of an author's work into episodes of his life.⁶

³ Billeskov Jansen 1983, 109

⁴ Alpers 1996

⁵ Tarrant 1997, 57

⁶ Tarrant 1997, 57

Tendensen til å knytte en forfatters diktning med hans liv – som Tarrant påpeker her – hadde mye å si for den *autobiografiske* eller *allegoriske* og *panegyriske* (i.e. lovprisende) tolkningen av eklogene, noe vi skal komme tilbake til i innledningen til de to eklogene Skanke oversatte.

Likevel var det Servius' kommentar som i all hovedsak ledsaget renessanseutgaver av Vergil.⁷ Servius var den mest berømte av de senantikke grammatikerne⁸, og hans omfattende kommentar av Vergils samlede verker var referanseverket fremfor noe annet helt frem til det 19. århundre.⁹ I de senere årene har mye blitt skrevet om Servius fra et resepsjonsperspektiv,¹⁰ og det er liten tvil om at enhver oversetter eller etterligner av Vergil leste Vergil med Servius for hånden. Dette kan kanskje forklare at den rådende tolkning av Vergils *Bucolica* (i alle fall i Danmark-Norge) på 1600- og 1700-tallet var *allegorisk* og til dels *panegyrisk*. Det vil si at man tolket eklogene som (1) historisk-biografiske allegorier hvor handlingen i eklogene representerte historiske hendelser i samtiden og at skikkelser i eklogene representerte historiske personer, og (2) at Vergil skrev eklogene som en hyllest til Augustus. Dette er tolkninger vi finner hos Donatus og Servius.¹¹ Servius sier for eksempel at Vergils mål (*intentio*) med eklogene for det første var å imitere Theokrit, og dernest å gi sin takk til Augustus:

[...] et aliquibus locis per allegoriam agat gratias Augusto vel aliis nobilibus, quorum favore amissum agrum recepit.¹²

[...] Og på andre steder gjennom allegori gi sin takknemlighet til Augustus eller andre adelsmenn, gjennom hvilkes gunst han fikk tilbake sitt tapte land.

Vergils *Bucolica* og hyrdediktning i Danmark-Norge

Som tidligere nevnt ble pastoraldiktningen meget populær i renessansen. Denne populariteten kom først til syne i ny-latinsk diktning, gjennom humanister i Italia, Frankrike, Nederland og

⁷ Wilson-Okamura 2010, 32. Det må nevnes at Servius' kommentar i seg selv sannsynligvis var delvis basert på Donatus' tapte kommentar, og at betydningen av Donatus i den forstand har blitt undervurdert (ibid., 49f).

⁸ Skoie 2014, 230

⁹ Servius' kommentar ble trykt for første gang i 1482, og siden (i 1600) ble en utvidet tekst trykt som man gjerne kaller *Servius auctus* eller *Servius Danielis*, basert på materiale som trolig ikke var skrevet av Servius selv, men som stammer fra Donatus' tapte kommentar. Det er denne *Servius auctus* som er grunnlaget for den teksten vi har i dag (om overleveringen av Servius se Murgia 1968). Det foreligger fortsatt ingen moderne og fullstendig utgave av Servius' kommentar. Den såkalte Harvard-utgaven har så langt utgitt Servius' kommentar til *Aen.* bok 1-2 (Servius 1946) og *Aen.* bok 3-5 (Servius 1965). Ellers har Cambridge trykt 1887-utgaven av Thilo-Hagen frem til 2011 (Servius 1887), og denne er også grunnlaget for teksten på nettstedet Perseus som jeg heretter refererer til.

¹⁰ e.g. Fowler 1997; Thomas 2001; Kaster 2012

¹¹ Wilson-Okamura 2010, 57

¹² Serv. *Ecl.* pr.1 (Thilo-Hagen 1887)

Tyskland.¹³ Det finnes også flere eksempler på slik diktning i Danmark, fremst av disse er kanskje *Erasmus Laetus*, eller Rasmus Glad (1526-82) som med sin *Bucolica* skrev syv allegoriske hyrdesamtaler, hvor de danske hyrdene priser Fredrik II som fredsfyrsten eller en ny Augustus.¹⁴ Denne tradisjonen fant etter hvert sin vei inn i morsmålsdiktningen og det er sannsynligvis i denne konteksten vi må se oversettelseslitteraturen. Fra omkring 1640 blomstret den danske hyrdediktningen – både hyrdevisen og hyrderomanen.¹⁵ Søren Terskelsen utga mellom 1645 og 1648 en dansk oversettelse av første del av den meget populære franske hyrderomanen *L'Astrée* skrevet av Honoré d'Urfé. Denne ble imidlertid ingen suksess og noen år senere ga han ut *Astree Siunge-Choer* som besto av en rekke hyrdeviser og som egentlig ikke hadde noen forbindelse med *L'Astrée*. Denne ble adskillig mer populær enn hans første forsøk.¹⁶ Skankes håndskrift inneholder også flere hyrdeviser basert på persongalleriet fra *L'Astrée*, så det er tydelig at han hadde kjennskap til materialet.¹⁷ Fra midten av 1600-tallet beskjeftiget en rekke diktere seg med pastoralens *modus*, som for eksempel Anders Bording og Thomas Kingo.¹⁸ Nesten alle kjærlighetsdikt fra denne tiden var skrevet som hyrdedikt.¹⁹ I så måte står hyrdediktningen i en slags særstilling i Danmark-Norge, som et eksempel på noen av de første formene for verdslig lyrisk diktning som tar for seg jeg-ets stemning og følelse.²⁰

Oversettelsene av Vergils ekloger hadde selvsagt en viktig rolle i alt dette. Jeg har tidligere diskutert Roskildes oversettelse av eklogene fra 1639, som forekommer rett før den danske hyrdediktningen virkelig slår an, og som kanskje kan ta noe av æren for at denne tradisjonen beveger seg over fra ny-latinen til morsmålet. Roskilde selv var imidlertid helt tydelig på hva hans oversettelses nytte var, noe vi ser allerede i tittelen: «Vergilii Hyrdevers paa Danske Rim [i.e. firefods rimede jamber] saa egentligen [i.e. tekstnært] udsette at den Latinske Text der ved letteligen kand forstaaes».²¹ Roskildes oversettelse er skrevet for at man lettere skal kunne forstå den latinske tekst, altså med henblikk på språkstudier. I forordet er han enda mer eksplisitt:

Oc effterdi *Vergilii Bucolica* eller Hyrdevers settes først i hans Poetiske Arbeyd oc (saa vel som andre hans *Carmina*) icke kunde udføres paa Danske i deris rette Meening for Skolebørn uden Skolemesternis oc Hørernis store flid formedelst de Bøgers grandgiffvelig igiennemlæsning som lærde Mænd til samme Latinske Versis forklaring ickee met ringe

¹³ Om hyrdediktning på ny-latin se Grant 1956

¹⁴ Billeskov Jansen 1983, 107. Se også Skaftø Jensen 1995, 24ff og Skaftø Jensen 2004 om Laetus og den latinske hyrdediktningen i Danmark

¹⁵ jfr. Hougaard mfl. 1984, 165ff

¹⁶ Ibid., 170

¹⁷ XA Fol. 167, *Pars prima*, 86ff

¹⁸ Billeskov Jansen 1944, 192

¹⁹ Hougaard mfl. 1984, 173

²⁰ Ibid., 176

²¹ Roskilde 1909, 1

umage hafve tilsammen skreffvet; Da paa det saadant kunde skee dis lettere haffver jeg ved den Guddomelig Aands bistand som iblandt andet metdeler end ocsaa gaffver at udlegge Tungemaal; oc effter gode Venners tilskyndelse udsat samme Bukoliske Materie paa Danske Rim jefn ud ved et slag saa egentligen oc korteligen som allerbest til den enfoldige Meenings forstand skee kunde at en Discipel uden sin Skolemesters eller Hørers vidløfftig besværing kand selff den Latinske Text letteligen forstaa oc føre sig til nytte oc forbedring icke aleniste at *imitere Vergilium* til at gjøre gode Latinske Vers; Men ocsaa effter dette mit lidle Verck at gjøre letgaaende Danske Rim til vort Fæderne Sprocks Ære oc Prydelse.²²

Oversettelsens nytte er et viktig *topos* for Roskilde som bruker omtrent en tredjedel av innledningen til å gjøre rede for dette – og det er ingen tvil om at oversettelsens nytte i Roskildes øyne omfatter (1) studenters språkstudier og (2) morsmålets og den danske versekunsts utvikling. Dette korresponderer med Hanssons og Akujärvis funn fra Sverige.²³ Det bekrefter også eklogenes rolle i skolesystemet – man mener at Vergils *Bucolica* som regel ble lest i den nest øverste klasse på latinskolene i Danmark-Norge.²⁴ Vi ser også at det *didaktiske* kommer sterkt til syne i selve oversettelsen, noe jeg var inne på i innledningskapittelet og som Skoie har gjort nøye rede for.²⁵

Etter Roskilde skrev Anders Thrane en oversettelse av *Bucolica* i parrimede aleksandrinere i 1709.²⁶ Denne er skrevet bare 2 år før Skankes oversettelse av Ekloge 1, og det kan være av interesse å undersøke hvorvidt Thrane sier noe om oversettelsens nytte. Thrane er ikke opptatt av dette nytte-*topos* som Roskilde er, og vi får ingen klar redegjørelse for hva oversettelsens nytte er. Likevel kan ting tyde på at Thrane er opptatt av eklogene som panegyrikk. Igjen kan vi se spor av dette allerede i tittelen, som lyder «Dend Mantuanske Hyrde-Komedie udi De Ti *Acter* og Hyrde-*Discourser* forfatted hvilcke Dend Høyt- og Viitberømte Poët Virgilius Maro Augsto Dend Store Romerske Keyser til Ære har *componered* [...]». Thrane er enig i Servius' forslag om at eklogene var skrevet som en hyllest til Augustus. Thrane ønsker nok å understreke dette da også han ønsker å hylle noen med sin oversettelse – nemlig Christian Danneskiold (1702-1728) som ble født i Verona under sin fars (Christian Gyldenløve) felttog i Italia, hvor han deltok i beleiringen av Mantua. Ikke overraskende understreker Thrane stedssammenhengen:

[...] Saa har jeg og kaldet denne dend Mantuanske hyrde-*Comoedie*; Derved at erindre min Naadige Herre sin nu Sl. Hr. Faders Deris Høye *Excell*: Høybaarne *Christian Gylden-Løves*

²² Ibid., 3

²³ jfr. side 4 i denne oppgaven

²⁴ Billeskov Jansen 1983, 107

²⁵ Skoie 2008

²⁶ Thrane 1709

og det gandske Grevelig Huusis *Perigrination* til Mantuam, da hand did som en Herre og Hyrde førte sine Trouper.²⁷

Han er også eksplisitt i sin sammenligning med Vergil når det gjelder det panegyriske aspektet:

[...]Vil derfor nu som en Virgilius opvarte min liden Augustum med dette mit u-myndige Foster at legge det paa saa Naadig en *Curators* Arme.²⁸

På midten av 1700-tallet får vi ytterligere to oversettelser av Eklogene. Den ene er på svensk heksameter skrevet av Gustaf Palmfelt i 1740, hvor nytten ifølge Akujärvi først og fremst er å reformere det svenske heksameteret i henhold til latinens prosodiske regler og er i så måte den første svenske oversettelsen «som gjorts med språkliga, metriska och litterära interessen för ögonen».²⁹ Den andre oversettelsen er av dansken Fredrik Christian Schønau fra 1753, skrevet i prosa og med en meget utfyllende kommentar med «oplysende mythologiske, historiske, samt kritiske Anmærkninger».³⁰ Her sies det ingenting om nytte og det er ingen dedikasjon, som kan tyde på at nytte-moralen og dedikasjonssystemet er i ferd med å miste sin betydning.

Ekloger 1 og 2

Før jeg går over til å diskutere Skankes oversettelser i detalj, skal jeg foreta en rask gjennomgang av oversettelsenes kildetekst, nemlig Vergils to første ekloger. Vergils første ekloge er en dialog mellom Tityrus og Meliboeus. Meliboeus har mistet sitt land og sin gård og befinner seg i en håpløs situasjon. Tityrus på den andre siden har fått beholde sin eiendom og sin rikdom, takket være en gud (*deus*) som han senere avslører at også er en *iuvenis* (Ek. 1.42) fra Roma. Denne *divus iuvenis* representerer trolig Oktavian (Augustus).³¹ Eklogen utspiller seg som en kontrast eller en konflikt mellom Meliboeus og Tityrus hvor Meliboeus gir uttrykk for sine kvaler samtidig som han ønsker å vite hvorfor Tityrus har vært så heldig å få beholde sin eiendom. Eklogen avsluttes med en slags gjenforening eller overenstemmelse hvor Tityrus inviterer Meliboeus til å overnatte hos ham og dele hans goder. Sammenkomsten i de siste 5 linjene hvor Tityrus inviterer Meliboeus til å sove hos ham (*mecum*) står således i kontrast med de første 5 som tydeliggjør kontrasten mellom *tu* (deg) og *nos* (vi).³²

²⁷ Ibid., 5

²⁸ Ibid.

²⁹ Akujärvi 2010, 64

³⁰ Schønau 1753

³¹ Fredricksmeier 1966, 210

³² Ibid., 217

Som allerede nevnt tolket Servius og andre *Bucolica* historisk-allegorisk, og til en viss grad gjør man det fortsatt i dag. Dette gjelder som sagt *divus (deus) iuvenis* som man tolker som Oktavian. Ellers er det vanlig å lese dette diktet på bakgrunn av Oktavians redistribuering og konfiskering av land på slutten av borgerkrigene, hvor veteraner fikk utdelt landområder rundt om i Italia som dermed gikk på bekostning av mange bønders hjem og levebrød.³³ Meliboeus er en slik bonde. Servius (og Donatus) foreslår dessuten at man skal lese Tityrus som en allegori for Vergil, og forteller at Vergil selv eide et gods i Mantua som han mistet gjennom overnevnte landkonfiskeringer, men fikk tilbake etter å ha snakket med Oktavian. Mye av Vergils biografiske informasjon er imidlertid omstridt, og vi kan ikke vite med sikkerhet om Vergil eller hans familie faktisk mistet sin gård i Mantua.³⁴

Likevel har dette vært den rådende tolkningen av Vergils første ekloge frem til i dag. Mange brukte denne politiske settingen som bakgrunn for å skrive hyrdediktning som en kommentar på samtidens politiske konflikter og overtramp.³⁵ Denne eklogen er også viktig for den panegyriske tolkningen,³⁶ spesielt på bakgrunn av Servius' og Donatus' påstand om at Vergil ønsket å prise Oktavian etter å ha fått tilbake sin gård; ifølge Servius og Donatus er det nettopp dette Vergil forsøker å få frem med sin første ekloge

I motsetning til ekloge 1 er ekloge 2 en monolog. Hyrden Corydon forsøker å sjarmere Alexis og vinne hans kjærlighet med gaver og anmodninger. Alexis er imidlertid ikke til stede, og Corydon sender sine «klossete» ord ut i fjell og skoger – «haec incodita solus montibus et silvis studio iactabat inani» (*Ek.* 2.4-5). Hele diktet er derfor en apostrofe. Vergil henter inspirasjon fra flere litterære tradisjoner, og han er kanskje først og fremst inspirert av Theokrits Idyll 11, hvor Theokrit behandler spørsmålet om hvorvidt diktning er en kur for eller et symptom på kjærlighet.³⁷ I tillegg er eklogen en kommentar til distinksjonen mellom skriftlig poesi og muntlig sang, et sentralt «problem» i hyrdediktningen som i utgangspunktet var en muntlig sjanger. For vår del er det likevel mer interessant at eklogen dreier seg om homoerotisk kjærlighet, noe som naturligvis har vært problematisk for kristne lesere og oversettere og dermed eklogens resepsjon.

Også denne eklogen var gjenstand for en allegorisk tolkning. I Donatus' *vita* sier han at Alexis representerer Asinius Pollios slave Alexander, som Vergil elsker.³⁸ Servius sier også at

³³ Lerner 1984, 194

³⁴ Ibid.

³⁵ e.g. Mantuan, Marot og Spenser, jfr. Lerner 1984, 194

³⁶ se Nauta 2006 for en diskusjon av panegyriske elementer i *Bucolica*

³⁷ Fredericksen 2015, 423

³⁸ Ibid., 427

Vergil elsket gutter, men spesifiserer at det ikke var snakk om en usømmelig (*turpiter*) kjærlighet.³⁹ Corydon er en allegori for Vergil, og Servius legger til at Corydons kjærlighet til Alexis representerer Vergils lovprising av Augustus som sin velynder.⁴⁰ Disse kommentarene, spesielt av Servius, har hatt stor påvirkning på diktets resepsjon, og mange henviser til Servius' allegorier og spesifisering om at Vergils kjærlighet til gutter ikke var usømmelig for å forklare diktets homoerotiske innhold.⁴¹

Alle de danske oversettelsene av eklogene som har blitt diskutert ovenfor inkluderer en kort forklaring foran hver ekloge, og alle korresponderer i større eller mindre grad med Servius' og Donatus' allegorier. Både Roskilde, Thrane og Schønau identifiserer Tityrus fra ekloge 1 og Corydon fra ekloge 2 med Vergil, og betoner Vergils panegyriske prosjekt. Akkurat som Servius spesifiserer Roskilde at Corydons kjærlighet var «tuclig». Thrane på sin side sier i innledningen at Alexis er et barn «af en lystig *homeur*» som Vergil forsøker å lokke til skolen(!) – «Endog hand brugte mange venlige *motiver*, hvorved Barnet skulde lockis til Skolen». Dette kan man se i sammenheng med at Thrane har dedisert sin oversettelse til Christian Danneskiold som var rundt 9 år på denne tiden, og at det dermed er en oppfordring til Christian (og hans foresatte) om å ikke forsømme skolegangen. Nesten 50 år senere er også Schønau opptatt av å fordømme eklogens homoseksuelle innhold. Han sier at når Corydon ikke lykkes med å sjarmere Alexis så «gik han ind i sig selv, og erkjendte sin Daarlighed».⁴² La oss nå vende oss mot Skankes oversettelser.

Skankes oversettelser

Skankes oversettelser av de to første eklogene kan man finne på henholdsvis side 270 i *Pars prima* og side 1 i *Pars secunda* i XA Fol 167, og er transkribert og kommentert fra side 108 i denne oppgaven. Den første ekloge er skrevet i 1711, den andre i 1712, begge i Trondheim. Som nevnt innledningsvis har Skanke lagt seg nært kildeteksten – men er det noen betydelige endringer å finne?

Oversettelsene er naturligvis noe utvidet; ekloge 1 på 83 linjer er blitt til 106 og ekloge 2 på 73 er blitt til 96. Dette er imidlertid mye kortere enn Roskildes og Thranes oversettelser. Enkelte steder finner vi eksempler på lokalisering: linje 76-78 i ekloge 1 fjerner Skanke referanser til Parthia og Germania og elvene Arar og Tigris, og linje 62-63 i ekloge 2 fjerner

³⁹ Serv. *ad Ek.* 2.1

⁴⁰ Fredericksen 2015, 427, og Serv. *ad Ek.* 2.1, 2.6, 2.73)

⁴¹ Se Núñez 1980 for eksempler på dette fra England i tidligmoderne tid.

⁴² Schønau 1753, 69

han referansen til *Nais*. Men Skanke forsøker på ingen måte å sette eklogene i en dansk setting; han beholder andre «fremmedgjørende» referanser, slik som Afrika og Skytia i linje 80-81 i ekloge 1. Noen steder finner vi også utvidelser og forklarende tillegg, slik som linje 14, 20 og 45-46 i ekloge 2. Tilleggene bidrar imidlertid ikke til noen betydelig endring i meningsinnholdet; det er stort sett belegg for dem i kildeteksten.

Litt mer oppsiktsvekkende er det kanskje at Skanke konsekvent utvider Meliboeus' taler i ekloge 1, og enkelte steder forkorter Tityrus' taler. Hos Skanke får Meliboeus 67 linjer og Tityrus 39 og hos Vergil får Meliboeus 46 og Tityrus 37. Meliboeus' taler utgjør dermed 63% av diktet hos Skanke mot 55% hos Vergil. Generelt kan man si at Skanke forsterker Meliboeus klagesang. Dette kan vi skimte av tillegg som «Vi, fleere, / Og alle brydes» (16-17), og de neste linjene hvor Vergils *aeger*, «syk», i linje 13 blir til «saa presset [...] saa syg og lem-lest». Det er ingen dekning for å si at Meliboeus er lemlestet. Skanke forsterker også Meliboeus' fremstilling av hvor godt Tityrus har det, noe vi ser i de første linjene hvor Vergils *tu, Tityre, lentus in umbra [...]*, «du, Tityrus, ubekymret i skyggen [...]» blir til «Du sidder paa det trygge, / Og i godt mag og roo, i sikkerhed og skjygge». Et annet eksempel finner vi i Skankes linjer 63-66 hvor Vergils linje 50, *nec mala vicini pecoris contagia laedent*, «ingen farlig smitte fra naboens flokk vil skade [din flokk]» blir til:

Og ey af fremmed qvæg at frygte for at liide
Ved sygdoms smitte, ey for hvad det og kand heede,
Som skade kand. Du boor og bliver i dit rede.

Den siste setningen er forøvrig et tillegg vi ikke finner hos Vergil. Alt dette gir imidlertid ikke grunnlag for å hevde at Skanke gjør disse valgene bevisst eller ubevisst med hensyn til tekstens moralske eller didaktiske nytte. Det kan for eksempel være et uttrykk for en sympati med Meliboeus, noe som kanskje ikke er overraskende da Meliboeus, som Paul Alpers har påpekt, blir den dominante og sympatiske skikkelsen for mange lesere.⁴³

Faktisk ser vi at Skanke unngår lokalisering og moralsk-didaktiske tolkninger selv der man skulle tro dette var passende. «deus» i Vergils linje 7 av ekloge 2 blir riktignok Gud med stor bokstav – men samtidig er det tydelig at det ikke er snakk om den kristne Gud, for Skanke følger opp med «og hans alter derfor stenket / Som oftest af min Sti med spæde Lam,» (11), noe som er en «trofast» oversettelse av Vergil. I linje 54 unngår han hele problematikken ved å oversette *divos* med *Patroner*. Det som likevel er mest oppsiktsvekkende er at han ikke

⁴³ Alpers 1979, 67

forsøker å bortforklare det homoerotiske aspektet ved ekloge 2, slik som Roskilde og Thrane gjorde, og Skankes oversettelse av de berømte første linjene av ekloge 2 legger ikke skjul på at det er snakk om en lidenskapelig kjærlighet mellom to menn:

Formosum pastor Corydon ardebat Alexin,
delicias domini, nec, quid speraret, habebat.⁴⁴

Den vakkre *Corydon Alexis* slet optændte,
Alexis Husbonds lyst, men *Corydon* dog brændte,
Og havde intet der at haabe

Den første linjen hos Skanke er imidlertid blitt passiv, og det kan se ut som at Skanke tolker *formosum* som et adjektiv til *Corydon*, med mindre han prøver seg på en etterligning av Vergils ordstilling.⁴⁵ Også «Alexis Husbonds lyst» er en «latinifisering» av syntaksen, som kan tyde på at Skanke prøver å etterligne ordstillingen. Uansett er «optænt» en god oversettelse av «ardebat», og Skanke legger til enda et ord fra denne tropen om kjærlighet som en brann med «brændte» i neste linje. Selv om Skanke er ærlig i sin representasjon av den homoerotiske kjærligheten i selve oversettelsen sier han i innledningen at «han [Corydon] med hvert straffer og kalder sig selv tilbake fra slige tanker». Dette stammer sannsynligvis fra slutten av ekloge 2, i linje 71 når Corydon innser at hans forsøk er fåfengt og at han i stedet bør finne på noe annet: *quin tu aliquid saltem potius, quorum indiget usus, / viminibus mollique paras detexere iunco*, «hvorfor begynner du ikke heller å flette noe av kvister og myke siv som du får bruk for». Likevel er ikke dette en fornektelse av det homoerotiske innholdet som vi har sett i tidligere oversettelser.⁴⁶

Siden det ikke er særlig fruktbart å se mer på selve oversettelsen til Skanke kan vi vende oss til parateksten. Skanke har som tidligere nevnt ingen dedikasjon og sier ingenting eksplisitt om oversettelsens nytte. Forordet til begge eklogene inneholder imidlertid den allegoriske og historisk-biografiske tolkningen vi kjenner fra Donatus og Servius, i tillegg til Roskildes og Thranes oversettelser. Samtidig er Servius mindre kategorisk enn det Skanke er. Tityrus i ekloge 1 kan man ifølge Servius forstå som Vergil, men ikke alltid: *non tamen ubique, sed tantum ubi exigit ratio*, «dog ikke overalt, men der hvor fornuften tilsier det»,⁴⁷ mens Skanke

⁴⁴ Verg. *Ek. 2.1-2.* in oversettelse: «Hyrden Corydon brant av kjærlighet til den vakre Alexis, som var sin herres yndling, men han hadde ingenting å håpe på.»

⁴⁵ adjektivet (*formosum*) på begynnelsen av linjen og substantivet (*Alexin*) til slutt er en neoterisk ordstilling, jfr. Clausen 1994 *ad Ek. 2.1*

⁴⁶ Se også Núñez 1980 om hvordan ulike engelske oversettere har forholdt seg til dette, hvor det er tydelig at de fleste tar kraftig avstand fra det homoerotiske innholdet.

⁴⁷ Serv. *ad Ek. 1.1*

foreslår at man skal forstå Tityrus som Vergil i hele eklogen. Det er også interessant hvordan Skanke karakteriserer Galathea og Amaryllis; Servius foreslår at de er allegorier for henholdsvis Mantua og Roma,⁴⁸ mens Skanke tolker Amaryllis som en allegori for Neapolis (Napoli), og forklarer videre:

Ved *Galathea* [...] vil han havde betegnet det u-skyldige og fornøyeelige Liv i Bonde-
Standen, i hvis sted i oversættelsen for Versets skyld er brugt *Phyllis*, som her stammende af
Skougens blade bemærker noget ringe, dog elskeligt. Ved *Amaryllis* [...] vil han havde sagt
hvad i fornemmere Stand er at vinde.

Mantua er «noget ringe, dog elskeligt», mens Neapolis, hvor Vergil hadde sin gård, representerer «hvad i fornemmere Stand er at vinde». Denne forståelsen av Galathea og Amaryllis har imidlertid ingen tydelige utslag i oversættelsen. Ellers samsvarer Skankes forord med Servius og Donatus. Dette medfører likevel at eklogene, og dermed oversættelsen, tjener en didaktisk nytte i form av historisk lærdom. For i og med at Skanke tolker eklogene selvbiografisk og historisk-allegorisk, kan de si noe om Vergils liv og virke, samt tilstandene i Italia etter borgerkrigene – men dette er ikke unikt for Skanke, og han gjør tilsynelatende ingen valg i oversættelsen for å forsterke eller understreke denne didaktiske nytten.

En annen interessant del av Skankes paratekst forekommer etter hans oversættelse av ekloge 1, hvor han skriver:

Forestaaende *Ecloga* er meest for den skyld oversat, at mand hâr villet *invitere* nogen
lykkelig dansk *Poët*, at give os *Virgilii Bucolica* ud som allerbest fordanskede.

Her skulle vi gjerne sett at Skanke har var spesifikk – hvem er *mand*, og hva innebærer det at noen har ønsket å *invitere* en dikter til oversette Vergils *Bucolica*? Er det snakk om en spesifikk mesén i det danske aristokratiet eller embetsverket som har gitt uttrykk for et slikt ønske, og utlyst noen form for «konkurranse» eller er det et generelt ønske eller behov for en oversættelse av eklogene uttrykt fra statens eller kirkens hold? Uansett hvordan man tolker det er det påfallende at Thranses oversættelse er utgitt kun 2 år før Skankes oversættelse av den første eklogen, og det er mulig at Thrane er motivert av den samme ukjente oppfordring eller behov som Skanke. Dette kan også være årsaken til at Skanke kun oversetter to av eklogene, siden han oppdaget at Thrane kom han i forkjøpet eller evt. hadde bedre forutsetninger for å få sin oversættelse trykt. Man kan dessuten spørre seg om hvorfor Skankes oversættelse er datert to år

⁴⁸ Serv. *ad Ek.* 1.5 & 1.29. Amaryllis og Galathea er selvfølgelig skikkelser godt kjent fra Theokrit, og moderne kommentarer er mer opptatt av denne sammenhengen. Galathea finnes i Th. *Id.* 6.10-11 og 11.13-14 og Amaryllis i Th. *Id.* 4.36ff og *Id.* 3. De er også nevnt i flere av Vergils *Bucolica*: Amaryllis i 2.14, 3.81, 8.77, 9.22 og Galathea i 7.37 og 9.39.

etter Thranes, men en mulig løsning på dette er at Skanke hadde påbegynt oversettelsene før han var klar over at Thrane hadde fått trykt sin, og fortsatte arbeidet på tross av dette. Dette kan også være årsaken til at Skanke ikke skriver noe om en slik *invitasjon* etter sin oversettelse av Ekloge 2, da dette ikke lenger var gjeldende, siden Thranes oversettelse hadde fylt «behovet» så å si.

En slik oppfordring om å oversette fra stat- og embetsverket finner vi dessuten belegg for i Hanssons forskning på den svenske oversettelseslitteraturen, spesielt som et resultat av utdanningspolitikk. Hansson refererer blant annet til en forordning fra Gustav II Adolf i 1622, hvor «ungdomens behov av en översättningslitteratur för 'god rättelse, lärdom och underwijsning' särskilt påtalas». ⁴⁹ Hansson nevner også et annet eksempel på en slik oppfordring i et brev fra Gustav II Adolf til kansler La Gardie hvor det lyder:

thet J dhe materier vthseendes wardhe, som publico och dhett gemene bäste till nytta bäst och tienligast kunna och bör translateras.⁵⁰

Selv om Hansson ikke viser til noen oppfordring om å oversette spesifikke verk, er ikke dette utenkelig, spesielt når det gjelder Vergil og hans viktige stilling ved latinskolene. Dette kan vi se i Danmark-Norge gjennom de såkalte *kirkeordinansene* og *Tabella Scholastica Scholarum Puerilium* som gir anmodninger om hva man skal undervise i på latinskolene. I kirkeordinansen av 1537 er det tydelig at det er Vergil, ved siden av Cicero og komedieforfatterne, som er mest sentral.⁵¹ Ovids *Metamorfoser* nevnes også, men ikke Horats. I fjerde klasse skal Vergil leses tre ganger om dagen, både morgen, ettermiddag og kveld, mens Ovids *Metamorfoser* skal leses én gang. *Tabella Scolastica* fra 1607 nevner spesifikt Vergils *Bucolica*.⁵² Og i de øvre klasser i Norge (hvor pensum ikke var spesifisert) var det stort sett *Opera Vergilii* (Vergils verker) som var pensum.⁵³ Det finnes også eksempler på skolebøker basert på Vergil, slik som Jacob Wolfs tragedier *Dido* og *Turnus*.⁵⁴ Man må anta at også oversettelser spilte en viktig rolle på latinskolene, som er tydelig av Roskildes oversettelse fra 1639, hvor publikum helt eksplisitt er skolebarn. Samtidig kan det virke som at Roskildes oversettelse hadde utspilt sin rolle, noe som er tydelig i *Authori* (til forfatteren) i Thranes oversettelse hvor en T.R Rossing antyder at dette

⁴⁹ Hansson 1982, 85

⁵⁰ Ibid., 94. Brevet finnes i Schück, H., Den svenska förlagsbohandelns historia I, 159f

⁵¹ Ellingsen 1990, 80f

⁵² *Kirkeordinansen av 1607 og Forordning om ekteskapsaker gitt 1582* 1985, 65ff

⁵³ Gunnarsson 1992, 14 n. 2

⁵⁴ Høigård 1942, 133

er første gang vi får en tilfredsstillende oversettelse av *Bucolica*.⁵⁵ Til slutt må vi også huske at Skanke i 1709 ble utnevnt til lærer i 4. klasse på katedralskolen i Trondheim – som var nettopp det nivået der man skulle lese Vergils *Bucolica* i henhold til kirkeordinansen av 1607!⁵⁶ Dette kan tyde på at også Skankes oversettelse av eklogene nettopp skulle tjene en didaktisk funksjon ved skolen.

Fra parateksten etter første eklogene kan vi også merke oss at dette er eneste gang Skanke gir uttrykk for et ønske og en ambisjon om en utgivelse. Sett i sammenheng med uttalelsen om at noen har oppfordret/invitert til å oversette Vergils *Bucolica* er det sannsynlig at en oversettelse er ment å tjene en form for samfunnsnytte – for som vi har sett er nesten all trykt oversettelseslitteratur fra denne perioden (og litteratur generelt⁵⁷) motivert av en form for samfunnsnytte. Uttalelsen til Skanke kan også antyde at det ikke er for sin egen del han oversetter eklogene – men «meest for den skyld at man hâr villet *invitere* nogen lykkelig dansk *Poët*». Det vil si at Skanke ser på seg selv som en samfunnstjener, noe som forøvrig er i tråd med Hanssons funn:

Översättarna såg sig som samhällets tjänare. Deres motiveringar för översättningars nytta visar, att tjänarrollen var en lärarroll. Såväl tjänaren som läraren agerar sina roller i samspel med andra.⁵⁸

Konklusjon

I motsetning til de foregående kapitlene har jeg i dette kapitlet bevist at det er få ting som tyder på at Skanke har gjort betydelige endringer og valg på bakgrunn av oversettelsenes moralsk-didaktiske nytte. Det eneste jeg har kunnet peke på er hans allegoriske, historisk-biografiske forståelse av eklogene, noe som kommer til uttrykk gjennom hans forord. Slik kan *Bucolica* si noe om Vergils liv og virke, samt tilstanden i Italia etter borgerkrigene, og en oversettelse kan dermed tjene en didaktisk nytte i form av historisk lærdom. Denne allegoriske tolkningen er imidlertid stort sett i henhold til Servius og Donatus, og om Skanke hadde fremmet en annen forståelse av eklogene ville dette vært forbausende, da samtlige oversettelser av *Bucolica* på Skankes tid tolket eklogene på nøyaktig samme måte.

⁵⁵ «Og siig hvad dig til Luure-Buur saa længe haver kiused / At du os din *Comedie-Boe* ej før hâr ladet see / Men som en u-kiendt *Arrestant* henligged udi Læ. / Jeg har dig baade seet og hørt vor Danske Maat at tale / For rum Tid siden / men om jeg dig maate her afmale; / Da uden Prag jeg din Gestalt i hver dags-klædning saae / Fra vor *Parnasso* din *Attest* og lovlig Pas at faa.» (Thrane 1709, 8)

⁵⁶ Kirkeordinansene av 1537 og 1607 var gjeldene helt frem til begynnelsen av 1800-tallet, jfr. Ekrem 1993, 38

⁵⁷ jfr. Fet 1995, 244; Hougaard mfl. 1984, 264 & 313; Akslén 1997, 12

⁵⁸ Hansson 1982, 73

Vi så også hos Roskilde at en oversettelse av *Bucolica* var nyttig i form av språkundervisning for skoleungdom, og dessuten for utviklingen av morsmålet. Som skolemann og lærer for nettopp den klassen der det ble undervist i Vergils ekloger er det trolig at Skanke også så nytten i en oversettelse av *Bucolica* i form av undervisning og språkutvikling. Det er lite som tyder på at det er snakk om et utpreget *moralsk*-didaktisk nytte. Dette så vi også i selve oversettelsen, som ligger adskillig mye nærmere kildeteksten enn de andre oversettelsene, og som viser få tegn til endringer av moralsk-didaktisk karakter – dette kom spesielt til syne i Ekloge 2, hvor eklogens homoerotiske aspekt ikke ble dekket over, slik som hos de andre oversettelsene jeg har diskutert.

Samtidig er dette et interessant funn i seg selv. Jeg har tidligere vært inne på at interessen for Ovids *Metamorfoser* og for Horats' dikt i stor grad dreier seg rundt oppfatningen av den moralske lærdom og formaning som deres verker kan tilby – så fremt man tolker diktene korrekt og leser det rette materialet. For Vergils del forholder det seg imidlertid annerledes; for det første ved at all hans diktning har vært kjent og studert siden middelalderen, for det andre ved at han i mye større grad har blitt brukt i skolesammenheng, og for det tredje ved at den danske hyrdediktningen hovedsakelig var inspirert av Vergil – alle disse aspektene har jeg gjort rede for.

Det er tydelig at Vergil har en særegen stilling blant de antikke diktene. Han var ifølge Skanke «Den største Romerske *Poët*». Derfor var hans nytte en større selvfølgelighet enn hos Ovid og Horats – spesielt i sammenheng med språkstudier og utdanning, men også på bakgrunn av hyrdediktningens popularitet og utviklingen av morsmålet. Det var derfor hverken et behov eller en tradisjon for å tolke eller forsvare nytten av Vergils *Bucolica* i moralsk-didaktisk retning, noe som kan være årsaken til at vi ikke ser en moralsk-didaktisk påvirkning i Skankes oversettelse av Vergils ekloge 1 og 2.

5. Bruddstykker fra Claudian og Martial

I det siste analysekapittelet i denne oppgaven skal jeg kort diskutere to mindre omfattende oversettelser som vi finner i Skankes håndskrift. Den ene er fra Claudians *Panegyricus de tertio consulatu Honorii Augusti*, eller *En panegyrikk over keiser Honorius' tredje konsulat*. Her har Skanke oversatt Claudians *Praefatio*. Skankes oversettelse er skrevet i 1705 og kan leses på s. 213-214 i *Pars prima* i XA Fol. 167 og fra side 130 i denne oppgaven. Meteret er jambisk tetrameter med vekselvis 8 og 7 stavelser, i rimskjema ABAB. Den andre oversettelsen er av Martials epigram 1.13, skrevet i 1732. Her gir Skanke to ulike oversettelser av samme epigram. Disse kan leses i XA Fol. 167, *Pars secunda* s. 7 og på side 132 i denne oppgaven. Den første er skrevet i aleksandrinere, den andre i trokeisk heptameter. Her skal jeg kort gjøre rede for hvordan moralsk-didaktisk nytte kommer til uttrykk i disse oversettelsene. Jeg begynner med oversettelsen fra Claudians *Panegyricus de tertio consulatu Honorii Augusti*.

Den franske Delphins Vugge-Sang: Skankes oversettelse fra Claudians Panegyricus de tertio consulatu Honorii Augusti

Claudian (Claudius Claudianus, født ca. 370 e.Kr) var en forfatter fra senantikken som ble en hoffpoet under keiser Honorius av Vestromerriket.¹ Han er kjent blant annet for sin panegyriske diktning til ære for nettopp Honorius og hans hærfører, Stilicho. I tillegg til dette skrev han en del episk diktning, hvor *De raptu Proserpinae* er best kjent. I dag har Claudian på mange måter mistet sin stilling i den antikke litterære kanonen, men dette skjedde først i det 18. århundre.² Claudian var velkjent og velbrukt under renessansen og barokken. Claudians *Carm. 22* var den nest første teksten til å bli oversatt til engelsk, allerede i 1445. Hans politiske diktning ble plukket up av Ben Jonson, John Dryden, Alexander Pope og Samuel Johnson i det 17. og 18. århundre.³ Han blir ikke nevnt som pensum i kirkeordinansene fra Danmark-Norge, men hans diktning er sterkt påvirket av senantik gresk retorikk, med dens fokus på den epideiktiske grenen av retorikk som kommer til syne hos retorikere som Menander Rhetor (Menander fra Laodicea) og Afthonios fra Antiok.⁴ Denne typen retorikk var svært populær på 1600- og 1700-tallet, spesielt med tanke på leilighetsdiktningens rolle. Afthonios' *Progymnasmata* var dessuten et svært utbredt skoleverk, også i Sverige.⁵ Derfor kan man forstå at Claudian (og

¹ OCD, s.v., *Claudian*

² Walde mfl. 2012, 5:123, s.v. *Claudian*

³ Ibid., 124

⁴ Jeffreys 2007, 170ff

⁵ jfr. Hansson 2003

spesielt hans panegyriske diktning) var populær og godt kjent på Skankes tid, og det er nettopp som panegyrikk og som leilighetsdikt at Skanke oversetter Claudians *Praefatio* i *Panegyricus de tertio consulatu Honorii Augusti*. I margen på side 213 i XA Fol. 167 kan vi lese følgende:

i Kjøbenhavn 1705 og 1706 eer til det Kongl. Herskabs gebursdage, saa og nye-aarsønsker nogle vers skreven, som findes trykte.

Foran et annet dikt på samme side står det «Paa Chron-Printsens, vor nu AllerN.[Allernaadigste] regierende konges fødsels-dag 1705». Skanke skriver disse diktene (inkludert *Den franske Delphins Vugge-Sang*) i anledning kronprins Christians bursdag, som ble kong Christian VI av Danmark-Norge i 1730 og som i 1705 fylte seks år. I den anledning fremfører Skanke et dikt for kronprinsen som han kaller *Den franske Delphins Vugge-Sang*, som altså er Skankes oversettelse av Claudians *Praefatio* i *Panegyricus de tertio consulatu Honorii Augusti*. Tittelen på Skankes oversettelse er en referanse til *Le Dauphin*, den franske tronarvingen. Dette diktet av Claudian var et dikt man pleide å fremføre for selveste *Le Dauphin*. Claudian var en del av de klassiske forfatterne som ble samlet i et bibliotek *in usum delphini*, «til bruk for Dauphinen», og i en utgave av Claudian fra 1677 *in usum serinissimi Delphini* står det følgende under Claudians *Praefatio* til *Panegyricus de tertio* [...].:

Inter Claudiani Carmina Elegiae Sunt elegantiores; et inter elegias haec porrò omnium est elegantissima. Ita censet NOBILISSIMUS DOCTISSIMUSQUE HÜETIUS, qui dum SERENISSIMO DELPHINO somnum pro more conciliat, ipsi aureos hosce versus ita proponit, eos ut felicissimi Princeps ingenii memoriter edidicerit.⁶

Blant Claudians dikt er elegiene de mer elegante; og blant elegiene er denne langt på vei den mest elegante. Det mener den høyst edle og lærde Huetius, som fremfører disse gylne versene til ham i det han frembringer sønnen for den aller klareste dauphinen, slik skikken tilsier, slik at en prins av en høyst heldig intelligens skulle kunne lære dem utenat.

Oversettelsen er altså skrevet for en anledning og er dermed leilighetsdiktning, noe som per definisjon tjener en form for nytte. Som regel var dette i form av ros og ære, også kjent som panegyrikk eller epideiktisk diktning. Her er det ros i den forstand at Christian ved assosiasjon sammenlignes med den franske *Dauphin* men det er også en moralsk formaning til kronprinsen om å sikte mot stjernene og takle den sterke solen uten frykt. Dette understreker også Gulielmus Pyrrho i utgaven til *Le Dauphin: Ac docet, ut soboles Aquilae regnantis ad astra / Evolet, et recto perferat ore diem*, «Og han lærer at den regjerende ørnens avkom flyr mot stjerne, og holder ut dagslyset med et fryktløst åsyn». Dette budskapet må tolkes allegorisk: Ørnen representerer keiseren, eller i Skankes tilfelle kong Frederik IV, og de prøvelser som ørnens

⁶ Claudian 1677, 92

avkom må gjennom for å selv bli den regjerende ørn, representerer likeledes tronarvingens prøvelser. Slik får oversettelsen også en moralsk-didaktisk nytte. Endringene Skanke gjør i sin oversettelse må sees i lys av dette. Skanke dropper Claudians innledende linjer om klekkingen av ørnens egg. Disse linjene er ikke er kritisk for budskapet. Av samme grunn fjerner han henvisningen til Jupiter og tordenkilen i Claudians linje 13 og 14 - som også er et eksempel på lokalisering. Ellers er innholdet i det store og det hele likt. Dette er ikke så rart siden Claudian også ønsket å hedre Honorius og gi sin takk for at han ble beæret med adgang til palasset – akkurat som Skanke fikk adgang til Christians bursdagsfeiring. Samtidig er Skanke mer eksplisitt i sitt panegyriske ærend når han til slutt sier «Ti sender *Rom* mig til sin Gud, / Sin Gud at Himmel-løfte» hvor linje 24 ikke er å finne i Claudian.

Skankes oversettelser av Martials *Ep.* 1.13

I 1732, 27 år etter Claudian-oversettelsen, skriver Skanke en oversettelse av Martials epigram 1.13. Martial, som var født ca. år 40 e.Kr, var en romersk dikter opprinnelig fra Spania. Martial er kjent for sine tolv bøker med epigrammer og som den største latinske epigrammatikeren har han bidratt til å definere sjangeren for ettertiden. Martial ble lite lest i middelalderen, men ble gjenoppdaget av de italienske humanistene på begynnelsen av renessansen.⁷ Martials epigrammer var ofte satiriske, vittige og grove, hvor noen hadde et ganske eksplisitt seksuelt innhold. Dette gjorde at Martials resepsjon har vært komplisert og variert. På tross av dette ble Martial veldig populær som modell for den gryende epigram-diktningen som oppsto i renessansen. Det eksplisitte materialet ble imidlertid stort sett unngått og man fokuserte ofte på hans panegyriske og satiriske epigrammer. Ludvig Holdberg var for eksempel inspirert av Martial når han skrev sine ny-latinske epigrammer.

Skanke har valgt å oversette Martials epigram 1.13, som handler om historien om Arria og Paetus. Skanke har faktisk oversatt epigrammet to ganger. I den ene oversettelsen forsøker han seg på en variasjon på aleksandrineren (med kvinnelig utgang/kadens i de to første versene) og i det andre bruker han en form for trokéisk heptameter i de to første versene, også kjent som *septinarius* eller på engelsk *fourteener*. De to siste versene er imidlertid *katalektisk* (med forkortet slutt-takt) og kan således regnes som en *octonarius*. Dette er et verseskjema som vi ikke har sett tidligere hos Skanke.

Historien om Arria og Paetus kjenner vi også fra Plinius d.y. (*Ep.* 3.16) som forteller om Caecinia Paetus, som ble befalt av keiser Claudius om å ta sitt eget liv fordi han var mistenkt

⁷ Walde mfl. 2012, 5:248, s.v., *Martial C.2.1*

for å ha deltatt i en konspirasjon, og om hans kone Arria som tok sitt liv sammen med ham. Paetus klarte imidlertid ikke å stikke seg med sverdet, noe som gjorde at Arria tok sverdet fra ham og stakk seg selv i stedet, for å vise at det ikke var så ille (*non dolet*). Plinius forteller også en rekke andre historier om Arria som han mener er like beundringsverdige som selvmordet. Historien om Arria og Paetus hadde ifølge Plinius *ingens fama*, «enorm berømmelse», og den ble også populær i renessansen og barokken. Dette kommer til syne i for eksempel Marie-Anne Barbiers tragedie *Arrie et Pétus* fra 1702⁸ og skulpturen *Arria et Paetus* av Pierre Lepautre og Jean-Baptiste Théodon (Musée du Louvre).

Skanke ble trolig også fascinert av denne historien, da dette er det eneste epigrammet av Martial som Skanke har oversatt. I sammenheng med Skankes oversettelse av Ovids historie om Apollon og Dafne, *Kyskhets Ære-krants*, er det kanskje ikke så overraskende at han også interesserer seg for den «kyske Arria». Det er tydelig at dette er en gjennomgående tematikk og moral. Derfor blir historien om Arria i liket med historien om Dafne en moralsk formaning om kyskhets og ærbarhet, og dette er helt tydelig oversettelsenes nytte. Arria er imidlertid et *exemplum* på kyskhets i ekteskapet og troskap til sin ektemann mens Dafne er et *exemplum* på kyskhets i form av fravær av (seksuell) lyst og begjær. Oversettelsen bærer et tydelig preg av moralsk-didaktisk nytte – men vi kan ikke hevde at dette påvirker selve oversettelsen sammenlignet med kildeteksten. I begge oversettelsene oversetter Skanke *castus* med *kysk*. Men *castus* kan også bety *rettskaffen*, *uskyldig*, *lojal*, eller i generell forstand *renhet* i sjel og sinn.⁹ Likevel er det ikke feil av Skanke å bruke *kysk*, som også kan betegne renhet i sjel og sinn. De to oversettelsene Skanke gjør er begge svært nær kildeteksten, ekvivalensen er altså stor. Sammen blir de nesten en *metafrastisk* oversettelse, spesielt hvis man ser på de to siste linjene i den første oversettelsen og de to første linjene i den andre oversettelsen. Samtidig som oversettelsen sannsynligvis er gjort på bakgrunn av dens moralsk-didaktiske nytte gjør ikke Skanke noen betydelige endringer i forhold til kildeteksten.

⁸ om Barbiers teaterstykke se Kennedy 2018

⁹ jfr. L&S s.v., *castus*, *adj.* I og II.A og *Latinsk ordbok* (4. utg.) s.v., *castus*, *adj.*

6. Konklusjon

I denne oppgaven har jeg satt meg fore å svare på i hvilken grad, og hvordan, moralsk-didaktisk nytte har preget og påvirket Skankes oversettelser. Vi har sett at moralsk-didaktisk nytte har preget nesten alle oversettelsene til Skanke, og at dette hensynet har kunne forklart mange interessante valg og fenomener.

Først ut diskuterte jeg *Kyskhets Ære-Krants*, Skankes oversettelse av Ovids *Met.* 1.452-456, om Apollon og Dafne. Blant Skankes oversettelser og imitasjoner er dette kanskje det tydeligste eksempelet på at Skanke tolket kildeteksten som en moralsk-didaktisk fortelling, hvor fabelen om Apollon og Dafne kunne gi moralsk lærdom og formaning til kvinner om å leve et kyskt og dermed ærefullt liv. Denne forståelsen ga tydelig utslag for eksempel i tittelvalget og dedikasjonen til kvinner. Den ga også utslag i selve oversettelsen, hvor vi så at Dafnes jomfruelighet, skjønnhet og ikke minst hennes seier ble forsterket og understreket. Hun ble også gjort mer gjenkjennelig for Skankes samtid ved at hennes rolle som en elvenymfe og hennes tilknytning til Diana ble svekket – hun ble en urban jomfru, som ikke flyktet ut i skog og mark, men «paa u-veye og gader». Slik ble Dafne et moralsk *exemplum* for kvinner. Også Skankes *prosaanmerkning* hadde en moralsk-didaktisk funksjon. Skanke antydte at fabelen om Apollon og Dafne kunne tolkes som allegorisk-typologisk som en refleksjon av bibelske skikkelser og bibelsk historie. Prosaanmerkningen fikk en moralsk-didaktisk funksjon gjennom å forbinde oversettelsen med bibelsk lærdom og dermed åndelig litteratur, som i seg selv har en moralsk-didaktisk nytte.

Til slutt i dette kapitlet analyserte jeg også kort Skankes oversettelse av Ovids fortelling om Propoetidene (*Met.* 10.238-242). Vi så raskt at også denne oversettelsen hadde et moralsk-didaktisk budskap, og at Skanke utvidet Ovids korte fremstilling, hvor Skanke tydelig ønsket å understreke Propoetidenes umoralske oppførsel. Sammen med *Kyskhets Ære-Krants* fremmet Skanke to forskjellige moralsk-didaktiske formaninger med sine Ovid-oversettelser: med *Propoetides* ønsket han å vise kvinner hvilken straff som venter utuktig oppførsel, mens med *Kyskhets Ære-Krants* ønsket han å vise hvilken ære som venter kyske kvinner. Skankes oversettelser fra *Metamorfosene* var altså i stor grad preget av en moralsk-didaktisk nyttefunksjon.

De neste oversettelsene jeg analyserte var Skankes Horats-oversettelser. Skankes *Fornøyeligheds Vildbrad*, hans oversettelse, eller imitasjon, av Horats' ode 1.1 var til tider svært ulik kildeteksten. Jeg argumenterte for at dette var på grunn av Skankes *amplifikasjon* av odens implisitte moralsk-didaktiske innhold. Jeg påpekte at Skanke, i likethet med Horats-

kommentatoren Porphyrius, tolket oden som en kritikk mot grådighet og ærekjærhet, og at Skanke tok grep for at denne tematikken kom mye tydeligere frem i overrettelsen. Dette så vi for eksempel i Skankes betraktelige utvidelser som var spesielt tydelig i de første og de siste strofene. Det ble tydelig at Skanke, i motsetning til Horats, ikke ønsket å hedre Maecenas, opphøye dikteryret eller fremme sitt ønske om å bli en del av den litterære kanon. Skanke ønsket i stedet å hedre *fornøyeligheten*, som for Skanke dreide seg om troen på Gud og å leve et liv i nøysomhet uten ærekjærhet og grådighet.

Dette gjorde at i de første og siste 4 strofene fant vi bare ekko av Horats' ode 1.1 – Horats' vognfører og kornsamler i begynnelsen av oden ble for eksempel generalisert til rike og velstående «herrer» – og Skankes (moralske) kritikk kom tydeligere frem enn hos Horats. I tillegg så vi at Skanke «lånte» fra andre dikt av Horats med moralsk innhold, slik som satire 1 og ode 1.35. Dette gjorde han for å underbygge oversettelsens moralsk-didaktiske nytte og samtidig for å forankre dette i Horats' diktning.

Skanke fjernet også elementer fra Horats ode 1.1 som ikke var forenelig med diktets moralske nytte. Alle fremmedgjørende elementer, slik som henvendelsen til Maecenas, stedsnavn og egennavn, ble fjernet. Skankes yrkeskatalog var preget av gjenkjennelige skikkelser fra Skankes samtid, mens dikteren, vindrikkeren og politikeren forsvant. Denne *lokaliseringen* er en taktikk som vi også så i *Kyskhets Ære-Krants*, dog i mye mindre grad, og virkningen er den samme: å forsterke den moralsk-didaktiske effekten av oversettelsen. Skankes moralsk-didaktiske tolkning av oden har, som i Ovid-oversettelsene, i stor grad påvirket oversettelsenes innhold og utforming.

Til slutt i dette kapitlet diskuterte jeg Skankes oversettelse av Horats' ode 2.10, *Den Priiselige Middelmaadighed*. Denne oversettelsen lå adskillig mye nærmere kildeteksten, og forklaringen for dette er at Horats' ode 2.10 i seg selv inneholder et mer eksplisitt moralsk-didaktisk budskap enn ode 1.1. Oden er en oppfordring til Licinius om å leve i henhold til den gylne middelvei. Skanke behøvde dermed ikke å gjøre like store endringer for at den moralsk-didaktiske funksjonen skulle komme tydelig frem. Likevel så vi også her at Skanke fjernet fremmedgjørende elementer, slik som henvendelsen til Licinius. Dessuten forsterket Skanke fokuset på *Fortuna*, som også var et element han innførte i *Fornøyeligheds Vildbrad*. Dette kunne også forklares på bakgrunn av moralsk-didaktisk nytte ved at Fortuna i Skankes samtid var en forlengelse av Gud og en del av Guds *providentia*. Å leve i henhold til den gylne middelvei var for Skanke det samme som å unngå synder som grådighet og ærekjærhet, og *Lykken* (Fortuna) gagnet den som levde i henhold til Gud og kristen moral. På bakgrunn av

dette kunne jeg hevde at Fortuna ble innført som et ledd i å forsterke en kristen-moralsk didaktikk.

I kapittel 4 diskuterte jeg Skankes oversettelse av Vergils to første ekloger. Disse utmerket seg ved at de lå adskillig mye nærmere kildeteksten og i tillegg ved at det tilsynelatende var uttrykt et behov eller et ønske om at noen skulle gjøre en oversettelse av Vergils *Bucolica*. Etter en gjennomgang av oversettelsen og parateksten ble det klart at moralsk-didaktisk nytte *ikke* har preget Skankes oversettelse i nevneverdig grad. Dette er imidlertid et interessant funn i seg selv. En stor del av dette kapitlet ble brukt på å gjøre rede for Vergils unike stilling både i skolesystemet og i litteraturen i Danmark-Norge (som inspirasjon for hyrdediktningen). Grunnen for denne redegjørelsen var at jeg ønsket å demonstrere at Vergils nytteverdi var befestet, og at en tilpasning av kildeteksten eller forklaringer i form av paratekst i retning moralsk-didaktisk nytte ikke var nødvendig. Dette understrekes også av at det på Skankes tid allerede fantes to trykte oversettelser av Vergils *Bucolica* til dansk, mens det av Ovids *Metamorfoser* og Horats' *Carmina* ikke var trykt noen fullstendige oversettelser.

Til slutt i oppgaven diskuterte jeg kort to mindre oversettelser, av Martials epigram 1.13 og av Claudians *praefatio* i *Panegyricus de tertio consulatu Honorii Augusti*. Her så vi at oversettelsen av Martial i stor grad var motivert av samme moralsk-didaktiske nytte som *Kyskhets Ære-Krants*: som en heder og oppfordring av dyden *kyskhet*. Oversettelsen av Claudian var på den andre siden et leilighetsdikt i anledning Christian VIs bursdag, og dens nytte var å lovprise. Men også denne oversettelsen hadde et moralsk-didaktisk element: som en formaning til Christian VI om å være standhaftig i møtet med de kommende prøvelser som han vil utsettes for som kronprins. Oversettelsene kan imidlertid ikke sies å i stor grad bære preg av endringer eller fenomener som kan forklares ut ifra moralsk-didaktisk nytte – men akkurat som Skankes oversettelse av ode 2.10, kan dette forklares ved at kildetekstene som Skanke har valgt å oversette i seg selv bærer preg av moralsk-didaktisk nytte, noe som gjør at store endringer ikke var nødvendig.

Når man ser Sankes oversettelser under ett er det tydelig at det er en sammenheng mellom *ekvivalens* og moralsk-didaktisk nytte. De kildetekstene som i seg selv har en eksplisitt moralsk-didaktisk nytte, som gjelder Horats' ode 2.10, Martials epigram 1.13, Claudians' *Praefatio*, så ligger Skankes oversettelser nærmere kildeteksten – ekvivalensen er altså høy. Mens de kildetekstene som *ikke* har en eksplisitt moralsk-didaktisk nytte, som gjelder Ovids *Met.* 1.452-567, *Met.* 10.238-42 og Horats ode 1.1, så er ekvivalensen i Skankes oversettelser relativt lav og de kan omtales som *imitasjoner*. Her oversetter Skanke friere; han innfører eller understreker moralske formaninger, og i tilfellet Ovids *Metamorfoser* så forsyner han

oversettelsen med en paratekst med en moralsk-didaktisk funksjon. Unntaket er Vergils *Bucolica*, som jeg har argumentert for at sto i en særstilling, og ble oppfattet som nyttig i andre henseender. Helt konkret kan man altså si at ekvivalensen er *høy* i oversettelser av moralsk-didaktiske tekster, mens den er *lav* i oversettelser av tekster som ikke har et eksplisitt moralsk-didaktisk innhold. Dette er et meget interessant funn som det hadde vært interessant å utforsket ytterligere i kontekst av oversettelseslitteratur på 1600- og 1700-tallet.

For å oppsummere har jeg i denne oppgaven bevist at moralsk-didaktisk nytte i stor grad preger Skankes oversettelser, med unntak av oversettelsene av Vergils *Bucolica*. Jeg har også bevist at Skanke i flere tilfeller har gjort betydelige endringer i forhold til kildetekstene, og at flere av disse endringene kan forklares på bakgrunn av oversettelsenes moralsk-didaktiske nytte. Nytte, og spes ielt i moralsk-didaktisk forstand, er dermed helt sentral i Skankes oversettelsesvirksomhet. Dette gjør at mine funn i stor grad korresponderer med Hanssons og Akujärvis funn, som på bakgrunn av parateksten i svenske oversettelser viste hvor viktig oversettelsenes nytte var. Denne oppgaven har i tillegg vist at hos Skanke så manifesteres moralsk-didaktisk nytte ikke bare i oversettelsenes paratekst – men også i selve oversettelsene.

Det er likevel klart at dette er et forskningsfelt som burde utforskes mer – spesielt når det gjelder dansk-norsk oversettelseslitteratur i tidlig nytid, som har fått mindre oppmerksomhet enn den svenske. Få av de dansk-norske oversettelsene som jeg har diskutert i denne oppgaven har blitt forsket på. Videre forskning av dansk-norsk oversettelseslitteratur i tidlig nytid kan ta utgangspunkt i oversettelsenes nytte. Dette gjelder både moralsk-didaktisk nytte, som har vært fokus i denne oppgaven, men også for eksempel språknasjonalistisk nytte. Dette kan inkludere en diskusjon av Skankes bruk av ulike versemål; spesielt er den tidlige bruken av heksameter i *Kyskhets Ære-Krants* interessant. Mer generelt er det et behov for forskning på oversettelse i tidlig nytid som et medium for språklige og retoriske eksperimenter på morsmålet. Dette kunne også inkludert ytterligere analyser av Skankes oversettelser.

Et annet interessant utgangspunkt for videre forskning er Skankes tekstgrunnlag og bruk av kommentarer. Vi har vært inne på at Skankes forståelse av Ovids fortelling om Apollon og Dafne kunne være inspirert av kommentaren av Raphael Regius og Petrus Lavinius, og at han i oversettelsen av Horats kanskje hadde kjennskap til Porphyron, mens han i oversettelsene av Vergil var påvirket av Servius og Donatus. Dette kunne vært interessant å utforske videre.

7. Oversettelsene transkribert og kommentert med latinsk paralleltekst

Kommentarer til transkripsjonen

Som tidligere nevnt er alle tekstene skrevet i gotisk kurrent av Skankes egen hånd. Skriften er klar og tydelig og ingen deler har medført særlige vanskeligheter. Ortografien er mer konsekvent enn det man kanskje forventer fra manuskripter fra denne perioden. Alle ord som Skanke har skrevet i antikva, som stort sett gjelder latinske låneord og latinske egennavn, er i transkripsjonen gjengitt med kursiv. Noen ord er forsynt med en *circumfleks* i håndskriftet, som også er gjengitt i transkripsjonen. Dette gjelder stort sett forkortelser, slik som *hâr* (*haver*) og *gîr* (*giver*). Ellers har jeg til min beste evne kommentert alle vanskeligheter når det gjelder syntaks og ordvalg. Siden undertegnedes morsmål (og oppgavens språk) er norsk, vil det forekomme fotnoter på ord som også er i bruk i moderne dansk. Som en klassisist uten kompetanse innen nordisk filologi, har mine ambisjoner dessuten kun vært å gjøre teksten forståelig for moderne norske lesere. Selv om det antakelig finnes en rekke interessante filologiske og språkhistoriske fenomener man kunne ha kommentert, overlater jeg en slik jobb til de som er mer kvalifisert enn undertegnede. For dette ber jeg om leserens forståelse og tilgivelse.

Skrevet paa
Torget i 1704

Kyskhets Ære-Krants
af *Ovidii Metamorph. libr. Fab.* ¹

Opskrift.

Da *Phoebus & Daphne* de fordum kamp-løbe,
Hver gjorde sit beste, men *Daphne* dog vandt,
Den ære-krants *Phoebus* vel dyrt hår vilt kjøbe,
Men dog udi *Daphne* sin Laurbær-krants fandt

Tilskrivt

Til alle Dyd- og ære-kjære Fruentimmer.

Smukkeste, pattede Folk! Hvorledes at *Daphne* i renden
Vandt end *Apollinem* Selv, og levde een Jomfru til enden,
Hvordan det gik, hvordan Hun fik sin Laur-bær at bære,
Vil jeg fortælle i Sang, gid Sangen Jêr elskelig være

¹ Nummerering mangler. Det skal nok stå: Libr. [I] Fab. [IX], inndeling iht. Lactantius Placidus' *Narrationes fabularum Ovidianarum*

- Skjønneste *Venus* var, *Cupido* af skjønneste moder
 Havde sit Koger og Piil at piine hver elskende broder.
Phoebus, *Apollo* som er, den kjekkeste, vakkreste Kjæmpe,
 Frydig i krop, og munter, og sikker for alles u-lempe,
 5 Moodig af Seyer og Priis. Den stoore Pythoniske Slange
 Havde Han hell-skudt² nyss, og gjort hanem Stierne trange³.
 Da af een hendelse skeer, at *Veneris* smaa Kjele-degge
 Dristede finger og haand paa *Apollinis* Bue at legge:
 Mon og dit Verk vel være saa sterk, den bue at spende
 10 Tænkte den artige Glut, og dermed han gik over ende.
Phoebus ey langt derfra seer dedte, han sendte sin raaben:
 Hør du skaltagtige Pog! Hvad gjør du med hyrtige Vaaben?
 Er det at spille sig med? Sligt sømmer vor dafere⁴ hænder;
 Dig er det nok, du een Piil udi vissene hierter hensender,
 15 Andre du vinder vel ey. Din bue, o *Phoebe*, maa ramme
 Alt uden mig, men min skal og dig vel give een skramme,
 Saa fik *Cupido* til ords. og dermed sin bue han spendte,
 Hvoraf fra *Nyphernes* Høy⁵ hen i Luften to Piile han sendte;
 Hver egen art blev gît: ald Elskoug denne kand øde,
 20 Hin igien Elskougens ild og Lur i Hjerterne føde.
 Den, som gîr Elskougen ild, var skarp og spisset ad enden;
 Den, som gjør Elskoug drab, var stumpet og sløv udi renden.
 Hin ud af buen udskudt gik vist til *Apollinis* Hjerte;
 Denne i *Daphne* blev sat, og gjorde meer Liise⁶ end Smerte.
 25 Ilde det gaer: Han elsker, Hun traer, og sin Elskere hader,
 Han giver yndigste ord: men Hun paa u-veye og gader
 Flygter i sterkeste rend. Du rives og slides, og brændes,
Daphne, dig er det nok, at din ære i døden ey skjændes.

² i.e. skutt med hell

³ et uttrykk for vanskelige forhold, her en underdrevet (*litotisk*) måte å si at han drepte Python på.

⁴ i.e. *tappre*, lån fra tysk *tapfere*.

⁵ Parnassus

⁶ *lindring*; «for kjærlighet» er underforstått. Altså: mer liise *for* kjærlighet enn smerte *av* kjærlighet

Ovid, *Metamorphoses*, 1.452ff⁷

Primus amor Phoebi Daphne Peneia, quem non
fors ignara dedit, sed saeva Cupidinis ira,
Delius hunc nuper, victa serpente superbus,
455 viderat adducto flectentem cornua nervo
“quid” que “tibi, lascive puer, cum fortibus armis?”
dixerat: “ista decent umeros gestamina nostros,
qui dare certa ferae, dare vulnera possumus hosti,
qui modo pestifero tot iugera ventre prementem
460 stravimus innumeris tumidum Pythona sagittis.
tu face nescio quos esto contentus amores
inritare tua, nec laudes adsere nostras!”
filius huic Veneris “figat tuus omnia, Phoebe,
te meus arcus” ait; “quantoque animalia cedunt
465 cuncta deo, tanto minor est tua gloria nostra.”
dixit et eliso percussis aere pennis
inpiger umbrosa Parnasi constitit arce
eque sagittifera prompsit duo tela pharetra
diversorum operum: fugat hoc, facit illud amorem;
470 quod facit, auratum est et cuspide fulget acuta,
quod fugat, obtusum est et habet sub harundine plumbum.
hoc deus in nympa Peneide fixit, at illo
laesit Apollineas traiecta per ossa medullas;
protinus alter amat, fugit altera nomen amantis
475 silvarum latebris captivarumque ferarum
exuviis gaudens innuptaeque aemula Phoebes:

⁷ Alle latinske tekster er hentet fra Loeb-utgavene.

- Tunge vel Løverne er, men tyngere Elskeres arme,
- 30 Ende da hine dit Liv, de ende da ogsaa din harme.
 Enten een Død eller Møe. og dermed Hun haaret udslengte,
 Bandede og den dag, da Hun meere paa pyntelse tænkte.
- Vand-guds datter Hun var, saa skjøn som nogen da fandtes,
 Men hvi skjønhet Hun bar at tænke⁸, Hun aldrig dog vandtes.
- 35 Ofte var Hun begieret, men Hun aldrig stood til at vinde
 Aldrig Hun agtede givtes, og aldrig Hun Elsk fik i Sinde.
 Jage var Hendes Lyst. aldt andet Hun satte til siide,
 Hvad *Venus* var, hvad Brude-Seng hâr Hun vild' ikke viide.
 Faderen sagde vel tit: Een Søn du min datter mig eyer⁹,
- 40 Du og een Svoger mig bør, og det som end høyere veyer,
 Afkom, og ædt, og meer. Den søde Lif-røde i Kinden
 Strax af styrtseede blood Blufærdighed¹⁰ øste forinden¹¹,
 Og saa sin Fader om hals med graad og taare Hun hengte,
 Og til at høre sin bøn med tusinde Sukke Ham trængte:
- 45 Lad mig faae leve og døe een Møe! saa bad Hun; Han føyde
 Minde dertil,¹² men sagde derhos: Min datter! den høyde
 I saa stoor een Skjønhet og Held, dine netteste Lemmer,
 Blankeste Øyne, og hvideste Huud, som er ildende emmer
 I Liebhaberes hjerte til at antænde, de volder,
- 50 Hvad du og holder derpaa, at dit ønske du neppe beholder.
Phoebus imidlertid paa *Daphne* stirred', og brænder
 Ræt som i høyeste Gran naar ilden i qvistene tænder.
 Haaret Han saae paa Skuldrene laae af Vinde forfløyen;

⁸ med objekt jfr. 7.1 i ODS: «Jeg kan ikke tænke Gud, uden at tænke ham med den uforanderlige Villie», derfor: «Men hvorfor vantes hun ikke på tross av hennes skjønhet, som man kunne tenke seg/kunne late seg tenke på»

⁹ i.e. *skylder*

¹⁰ i.e. en følelse av skam

¹¹ *på innsiden*

¹² i.e. han ga seg

vitta coercebat positos sine lege capillos.
multi illam petiere, illa aversata petentes
impatiens expersque viri nemora avia lustrat
480 nec, quid Hymen, quid Amor, quid sint conubia curat.
saepe pater dixit: “generum mihi, filia, debes,”
saepe pater dixit: “debes mihi, nata, nepotes”;
illa velut crimen taedas exosa iugales
pulchra verecundo suffuderat ora rubore
485 inque patris blandis haerens cervice lacertis
“da mihi perpetua, genitor carissime,” dixit
“virginitate frui! dedit hoc pater ante Dianae.”
ille quidem obsequitur, sed te decor iste quod optas
esse vetat, votoque tuo tua forma repugnat:
490 Phoebus amat visaeque cupit conubia Daphnes,
quodque cupit, sperat, suaque illum oracula fallunt,
utque leves stipulae demptis adolentur aristis,
ut facibus saepes ardent, quas forte viator
vel nimis admovit vel iam sub luce reliquit,
495 sic deus in flammis abiit, sic pectore toto
uritur et sterilem sperando nutrit amorem.
spectat inornatos collo pendere capillos

End om og dedte var kjæmt! Han tænkte. Han saae Hennes Øyen,
 55 Og de Ham syvntes som Stjerner i glants. Hennes yndige Læber
 Saae Han, og agted' ey nok at see. Han jo sterkere stræber
 Aldt at erholde, og nyde det aldt. Hennes artige Hænder,
 Blottede Skuldre og Arme til halvten, Fødder, og Lænder,
 Ved Hennes hastige løb og Gust som maatte sig viise,
 60 Saae Han, og aldrig nok den kunde berømme og priise;
 Skjyvlit hvad Hun hâr, Ham end skjønnere var. Men Hun haster og render,
 Han ligesaa, og i løbet til Hende sin tale Han sender:
 Sødeste *Nymphe* dog bi! Det er ey din Fiende dig jager,
 Men den, af alle du allermeest og aleene behager.
 65 Sødeste staae! Saa flygter een Raa for Løvernes tænder,
 Saa hen for Ulven et Lam, og Duen for Høgen henrender,
 Dog for sin u-venn een hver, men du for din Elskere render,
 Som for det aldt hvad kjært, til dig som Kjæreste brænder.
 Sødeste staae! fald ikke og slaae dine netteste hænder,
 70 Staae! o! Hvi gjør du dog det som *Apollo* dog allerminst nænder^{13?}
 Veyen er hvas du far, dine been er for-hviid til at svie.
 Sødeste bi dog lidt! og i fald du jo ikke vil bie,
 Saa dog sagtere rend! Jeg skal da og sagtere rende,
 Hvem du u-viidende flyer lad dig og behage at kjende!
 75 Ey een Bonde det er ey een af Bjergenes Hytter,
 Ey een Hyrde. Ti slig jeg veed nok, ikke du skjøtter.
Claros og *Tenedos*-Øe, navn-kundige *Delphi*, og fleere,
Patara Slot her u-nævnt, de mig alle for Herskere ære;
Jupiter afled mig hâr. Min Stand din Skjønhed ey skjæmmer,
 80 Er og dit Øye paa Stamme¹⁴, da Stamme Gudinde beqvemmer.
 Hvad som hâr været, skal blive og er, hvad skee skal og hendes,
 Veedste jeg aldt ifra dagene blev til dagene endes.
 Lægedom er mit fund, ald Sygdom veed jeg at lempe,
 Ah! at Kjærlighed og ey lâr sig ved urterne dæmpe.

¹³ vil, ønsker

¹⁴ opphav, slekt

et “quid, si comantur?” ait. videt igne micantes
sideribus similes oculos, videt oscula, quae non
500 est vidisse satis; laudat digitosque manusque
bracchiaque et nudos media plus parte lacertos;
si qua latent, meliora putat. fugit ocior aura
illa levi neque ad haec revocantis verba resistit:
“nympha, precor, Penei, mane! non insequor hostis;
505 nympha, mane! sic agna lupum, sic cerva leonem,
sic aquilam penna fugiunt trepidante columbae,
hostes quaeque suos: amor est mihi causa sequendi!
me miserum! ne prona cadas indignave laedi
crura notent sentes et sim tibi causa doloris!
510 aspera, qua properas, loca sunt: moderatius, oro,
curre fugamque inhibe, moderatius insequar ipse.
cui placeas, inquire tamen: non incola montis,
non ego sum pastor, non hic armenta gregesque
horridus observo. nescis, temeraria, nescis,
515 quem fugias, ideoque fugis: mihi Delphica tellus
et Claros et Tenedos Patareaque regia servit;
Iuppiter est genitor; per me, quod eritque fuitque
estque, patet; per me concordant carmina nervis.
certa quidem nostra est, nostra tamen una sagitta
520 certior, in vacuo quae vulnera pectore fecit!

- 85 Mæster i Vers Jeg er, med Sang kand Strømmene stille,
 Men dig aleene Jeg ey mig kunde forandre til villie!
 Viss min Bue og er, men ah! dog Kjærligheds visser,
 Som ey treffer aleene, men og slet u-læskelig hisser.
 Meere Han havde talt. Men frygtende *Daphne*, som ilte
- 90 Og sig bortede¹⁵ flux¹⁶, Hans øfrige tale indstilte,
 Endnu meere behagelig imêens Vinden i løbet
 Løftede klæderne, og des nærmere Lemmene røbed;
 Flugten og Selv går Skjønhed vext. Han gad nu ey længer
 Spilde sin' ord, men i iilende skjyndighed Hende paahenger,
- 95 Ræt som Jægeres hund udi sletteste Enge og Heede
 Naar Han spoorer een Hare, og hin er styrt paa at beede,
 Denne at frelse sit Liv; den eene i hælene trænger,
 Gribende nu og nu sit Rov, og som havendes henger;
 Hin igien u-viss paa sit Liv sig skjynder, og iiler
- 100 Aldt hvad kræfteene kand, mêens Hunden gabet udspiiler.
 Saa med *Apollo* og *Daphne* det var. Begg' havde de vinger.
 Frygt er snar, men i Maalet dog Haabet lettere springer.
 Ti blev og Hun paa sidsten træt. Men Faderens Vande
 Havde Hun aldt opnaâet, og bad med stønnende Aande:
- 105 Fader, om helst du noget kand, rek hjælp i den orden,
 Som du før hår samtykt! Hvad heller at inderste Jorden,
 Hvor jeg hår været formeget afholdt, sig her aabner i rifter,
 Og tager ind min Krop, eller og min Skabning omskifter!
 Neppe var endt Hennes ord, før Lemmerne stode som iisned¹⁷,
- 110 Bloodet i Hennes Krop blev koldt, og kræfterne visned,
 Huud blev Bork, og Haar bleve Blade, og Armene greener,
 Og nyss snarest Food gik bort udi Rødder og Seener,
 Som udi Jorden blev fæst; den før saa brammende Itse¹⁸,
 Dog med lig' eens Siir, frembydde nu Laur-trærs spitse.

¹⁵ *borte, v. -ede, å fjerne [seg].*

¹⁶ *adv. Med det samme, straks*

¹⁷ *fryst*

¹⁸ *i.e., isse; den øverste delen av hodet, pannen*

115 inventum medicina meum est, opiferque per orbem
 dicor, et herbarum subiecta potentia nobis.
 ei mihi, quod nullis amor est sanabilis herbis
 nec prosunt domino, quae prosunt omnibus, artes!”
 Plura locuturum timido Peneia cursu
 120 fugit cumque ipso verba imperfecta reliquit,
 tum quoque visa decens; nudabant corpora venti,
 obviaque adversas vibrabant flamina vestes,
 et levis impulsos retro dabat aura capillos,
 auctaque forma fuga est. sed enim non sustinet ultra
 125 perdere blanditias iuvenis deus, utque monebat
 ipse Amor, admissio sequitur vestigia passu.
 ut canis in vacuo leporem cum Gallicus arvo
 vidit, et hic praedam pedibus petit, ille salutem;
 alter inhaesuro similis iam iamque tenere
 130 sperat et extento stringit vestigia rostro
 alter in ambiguo est, an sit comprehensus, et ipsis
 morsibus eripitur tangentiaque ora relinquit:
 sic deus et virgo est hic spe celer, illa timore.
 qui tamen insequitur pennis adiutus Amoris,
 135 ocior est requiemque negat tergoque fugacis
 imminet et crinem sparsum cervicibus adflat.
 viribus absumptis expalluit illa citaeque
 victa labore fugae spectans Peneidas undas
 “fer, pater,” inquit “opem! si flumina numen habetis,
 140 (qua nimium placui, tellus, ait, hisce, vel istam
 quae facit ut laedar mutando perde figuram.)
 qua nimium placui, mutando perde figuram!”
 vix prece finita torpor gravis occupat artus,
 mollia cinguntur tenui praecordia libro,
 in frondem crines, in ramos bracchia crescunt,
 145 pes modo tam velox pigris radicibus haeret,
 ora cacumen habet: remanet nitor unus in illa.

- 115 *Phoebus* end elsker. Og ind paa Bullen¹⁹ lagde sin' hænder,
Og hvor i Brystet sloog Han end grandgivelig²⁰ kjender,
Favnede Greenene om i steden for yndigste Arme,
Kyssede, skjønt Han fandt ey Mund, som maatte Ham harme.
 Nu da, som ikke min Brud du kand, saa skalt du dog heede,
- 120 *Daphne*, mit Træ, siger Han, og Du mine Dyrkere klæde:
Dig skal Skjaldere bruge til Siir, og Helte til ære,
Dig skal Lærdeste Folk, og dig skal Kjekkeste bære,
Dig Seyer-Herrer, og ypperste Mænd, og Keyser' ey mindre,
Som udi priislige Liv mine Verker Ville erindre.
- 125 Og du, Sødste *Daphne*, Dit Held til u-dødelig Ære,
Skal, som Jeg mine Lokke, du Blade u-faldene bære.
 Delius havde nu endt. Hans *Daphne* i grønnende Lykke
Bær end i ævig Krants sin Dyds stedsvarende Smykke.

¹⁹ i.e., *bul*; *trestamme*

²⁰ *tydelig*

Hanc quoque Phoebus amat positaque in stipite dextra
sentit adhuc trepidare novo sub cortice pectus
555 complexusque suis ramos ut membra lacertis
oscula dat ligno; refugit tamen oscula lignum.
cui deus “at, quoniam coniunx mea non potes esse,
arbor eris certe” dixit “mea! semper habebunt
te coma, te citharae, te nostrae, laure, pharetrae;
560 tu ducibus Latiis aderis, cum laeta Triumphum
vox canet et visent longas Capitolia pompas;
postibus Augustis eadem fidissima custos
ante fores stabis mediamque tuebere quercum,
utque meum intonsis caput est iuvenale capillis,
565 tu quoque perpetuos semper gere frondis honores!”
finierat Paeon: factis modo laurea ramis
adnuit utque caput visa est agitasse cacumen.

Anmerkning til pag. 205 om *Phoebus* og *Daphne* henhørende.

Det hâr været man eer i gamle tider, ikke alleeniste²¹ hos *Græker* og *Romere*, men endog hos flere Hedenske *Nationer*, at de udi fabuler og digte have indsvøbt ikke alleene sande ting og historier, men endog, saavidt de have kundet opspoore, guddommelige Sandheder.²² Saaledes er denne *Fabel* om den Pythoniske Slange²³, som *Apollo* dræbte, vist nok et fragment av hvad der i det første *Evangelio* i Paradiset *Adam* og *Eva* blev tilsagt om den Qvindens Sæd, som skulde sønderknuse Slangens hovet,²⁴ til det menneskelige Kjønns befrielse. *Python* er den gamle Hugg-orm, som i *Paradiset* forførte vore første Forældre, den menneskelige Slegtes afsagde Fiende og Mordere. Hvoraf de Hedenske Spaa-qvinder af Satan drevne og besatte ere kaldede *Pythonissae*;²⁵ og Djevlø, som dem besatte, *Pythonae*.²⁶ Den Sande Guddoms Herlighedsglants, Guds egen væsentlige Søn, som Gud kalder Rætfærdigheds Sool,²⁷ ligger betegnet under navn af *Apollo* eller *Phoebus* (som de kaldede Soolen) hvorhen mangfoldige deres *Fabler* om *Apollo* kunde henføres. Dertil kommer, at de Leege, som de for denne skyld indrettede *Apollo* til ære, kaldede de *Pythia*.²⁸ Under navn af *Daphne* ligger det menneskelige Kjøn,²⁹ som Guds Søn af ævighed haver forelsket sig udi (*Primus amor Phoebi Daphne Peneia*)³⁰ og for dessen skyld gaaet i kamp med Satan, og sterkt jaget efter det mennesket sig at foreene. Under digten om *Daphnes* flugt for *Apollo* og omskiftelse til et Laurbær-træ ligger indsvøbt baade det ny *Creatur* i *Christo*³¹ formedelst vor omdannelse til een ævig-grønnende floor³² i Guds billedes fornyelse³³, saa og den fordervede menneskelige Naturs afskye for sin Sjæles Brudgom, som allerhøyst har elsket og best vil. At *Daphnes* Fader digtes *Peneus*, som var een Kilde, sigter hen paa *Adam*, den menneskelige Slegtes første Fader, Kilde, og ophav; og *Apollinis* Laurbær-

²¹ i.e. *alleeneste*; i forb. *ikke bare ... men* (også, endog)

²² i.e. bibelsk lærdom; historie, åpenbaringer og vitner fra bibelen

²³ jfr. *Ov. Met.* 1.438-444

²⁴ jfr. 1 Mos 3.15; dette vers i bibelen blir ofte omtalt som «det første evangelium» eller «protevangeliets» da det indirekte forteller om Jesu fødsel.

²⁵ Spåkoner, hekser; jfr. *Vulg.* 1 Par. 10, 13.

²⁶ jfr. *Vulg. Act.* 16.16.

²⁷ jfr. *Malachi* 4.2: «Men for dere som frykter mitt navn, skal rettferdighetens sol gå opp med legedom under sine vinger.»

²⁸ Prestinne ved Apollons tempel i Delphi, også kjent som orakelet i Delphi.

²⁹ i.e. *menneskeheten*

³⁰ *Ov. Met.* 1.452

³¹ jfr. 2 Kor. 5.17: «Derfor, om noen er i Kristus, da er han en ny skapning, det gamle er forbi, se, alt er blitt nytt»

³² Laurbærtreet er eviggrønt

³³ jfr. 1 Mos 27 & 1 Kor. 15 44-49. Skanke mener at *Daphnes* omdannelse representerer menneskets frelse i tro på Kristus, og overgangen mellom den syndige naturen, *det første mennesket*, og den nye, rettferdige natur som kommer med Kristus, *det andre mennesket*.

Krants udi *Daphne*, paa den Krants og ære, som den ævige Viisdom af sin Fader blev kroonet med for det menneskelige Kjøns frelse i Hans Kjærlighed, og dessen ævig-grønnende forandring i Guds Billedes fornyelse. Derfor bliver og denne *Fabel* henført til den tiid, da den første Verdens menneske³⁴ ved den almindelige Synd-flood vare borttagne, og nye³⁵ formedelst *Apollinis* Viisdom skabte i steden.

³⁴ i.e. Adams etterkommere
³⁵ i.e. Jesus' etterkommere

Propetides
af *Ovidii Metam. L. X. Fab. 7.*

1.

Propoetides blev ved
At spotte *Venus* og ald Kjærlighed.
De sad' i trotsig Serk¹,
Og loe av Hendes Verk.

5 Men *Venus* dennem lærte,
At Kjærlighed² er sterk.

2.

De nyss saa spotte Ting
Gik nu og solte selv sin Kram³ omkring.
De gjorde sig gemeen
10 Med Mandfolk hver og een,
Og blev til Skam omsider
Saa haarde, som een steen.

3.

Skal mand og troo det vel⁴,
Som var dog kun een maadelig forskjel,⁵
15 Da har os *Naso*⁶ mindt,
At Blodet blev dem skrint,
Og deres Kropp' omsider
Forvandledes til flint

¹ Bekledning båret innerst på kroppen av kvinder, jfr. Holdbergordbog s.v., *særk, sub.*

² i.e. *Venus*

³ i.e. *vare*, jfr. *krambod*. Skanke mener prostitusjon

⁴ adv., jfr. *Jeg tror det vel*, ODS s.v., II. *vel, adv.*, 7.1

⁵ jfr. *Ovid Met.* 10.242: «in rigidum parvo silicem discrimine versæ», i.e. at de ble forvandlet til flint var «kun een maadelig forskjel» underforstått fra hva de var før. Dette gir mening om man syntaktisk plasserer verset til slutt i strofen.

⁶ i.e. *Ovidius Naso*

Ovid, *Metamorphoses*, bok 10.348

“Sunt tamen obscenae Venerem Propoetides ausae
esse negare deam; pro quo sua numinis ira
350 corpora cum fama primae vulgasse feruntur,
utque pudor cessit, sanguisque induruit oris,
in rigidum parvo silicem discrimine versae.

Componeret paa
Torget 1704.

Fornøyeligheds Vildbrad¹.
af Horatii første Ode.

1.

O! Hvad er bædre end Bekymring kast i Vind,
Og et udi sin Gud fornøyet rooligt Sind?
At nøyes med de Kår, som Himlen deler til,
Og altid ville et med Gud, i hvad Han vil.

2.

5 De stoore Herrer snoor sin Vogn i Lykkens Ring²,
De vinder Lov og Priis i hvor den gaaer omkring;
U-roolighedens Hjul er dog for Vognen spendt,
Og Farens skjyvlte trek ved dens Sæde prændt³

3.

Den trevne⁴ Penge-Bi drår Sødhed til sit boo,
10 Om Sødhed findes i den gyldene u-roo,
Mand ruer⁵ dyre Egg i Hjertets Sorg og Sting,
Og faaer Kun deraf dog een flygte-vinget ting.

4.

Hvad Ære, Venner, Gunst af Verdens fryd sig spaaer,
En som et Smykke fengt i Lykkens tynde haar.
15 Mand ærer dit ey dig, mand er din Lykkes ven,
Mand ynder til een tiid, saa tar hver sit igien.

¹ i.e., *viltstek*, billedlig bet.

² jfr. *Rota Fortunae*, et gammelt symbol på lykkens omskiftelige natur

³ *prent*, jfr. *å innprente*

⁴ *fyldig*, jfr. ODS s.v. *treven*, *adj.*, 1

⁵ i.e., *ruger*

Horats, *Carmina*, 1.1

Maecenas atavis edite regibus,
o et praesidium et dulce decus meum,
sunt quos curriculo pulverem Olympicum
collegisse iuvat, metaque fervidis
5 evitata rotis palmaque nobilis
terrarum dominos evehit ad deos;
hunc, si mobilium turba Quiritium
certat tergeminis tollere honoribus;
illum, si proprio condidit horreo
10 quidquid de Libycis verritur areis.

5.

Saa drar da alleting paa sin besværing's Steen,
 Og spinder, tvinder, taaer af Tidens falske Teen.⁶
 Dog staaer een hver saa fast i det Han elsker paa,
 20 At end Apollo ey skal tale ham derfra.

6.

Lov Bonden guult og grønt, lov Guld og grønnem Lund,
 At Han i-Baad og Mast skal bytte gaard og grund,
 Han agter det som du vil ham paa næsen staae,
 Og hâr langt større lyst ved Fædres Ploug at gaae

7.

25 Det flittig Kjøbmands Skib fordrives og faaer Stød,
 Han Søe⁷ og Seyl forsvær⁸ naar Hand er sted i nød.
 Der naaer Han og vel tit det før saa kjære Land,
 Dog er det langt ifra Han Vann lade⁹ kand.

8.

Om natten Jægeren staaer af sin varme Seng,
 30 Og legger sig i Kuld paa aaben Mark og Eng.
 Det svier til Hans haand, det kuldser i hans barm,
 Han dog ey tænker paa sin lekkre Kones arm.

9.

Nu den igien, som hâr til Krigen sat sit Sind,
 Han passer Kun saa lidt sin dammes Vaade kind:
 35 Trompetens friske Skrald, Clarinens klare Lyd,
 Hest, Spoorer, Degen, Skudd er ham den beste fryd.

⁶ redskap til å spinne med, jfr. ODS s.v., *ten, sb.*, 2

⁷ *sjø*, jfr. ODS s.v., *sø, sb.*, 1

⁸ *oppgir, forlater*, jfr. ODS s.v., *forsvæрге, v.*, 1

⁹ *forlater*, jfr. ODS s.v., IV. *lade, v.*, 2.1

gaudentem patrios findere sarculo
agros Attalicis condicionibus
numquam demoveas ut trabe Cypria
Myrtoum pavidus nauta secet mare.
15 luctantem Icariis fluctibus Africum
mercator metuens otium et oppidi
laudat rura sui; mox reficit ratis
quassas, indocilis pauperiem pati.
est qui nec veteris pocula Massici
20 nec partem solido demere de die
spernit, nunc viridi membra sub arbuto
stratus, nunc ad aquae lene caput sacrae.
multos castra iuvant et lituo tubae
permixtus sonitus bellaque matribus
25 detestata. manet sub Iove frigido
venator tenerae coniugis immemor,
seu visa est catulis cerva fidelibus,
seu rupit teretes Marsus aper plagas.

10.

Fornøyelsen dog er i aldt den beste Skat,
Og den, som stræber did, Han hâr det rættest fat.
Vel seer mand navn udaf¹ Lyksalighed at staae
40 Paa det, hvorved mand kand til ærens Tinding² gaae.

11.

Men er eij ærens Sorg, at den skal gaae omkuld?
Hvo seer eij tærings Orm³ udi den røde Muld?
Hvad findes og vel i den meest-anseelig barm
Foruden Kostbar Suk og lønlig hjerte-harm?

12.

45 Men den kand siiges ræt at see Lyksalighed,
Som nøysom i sin Gud minst af bekymring veed,
Som spinder ald sin Tarv udaf Guds Forsynns Rok,
Og tarver vel iblandt, men hâr dog aldting nok.

13.

Saa spyt da Kun, min Sjæl, paa Verdens elske-ting,
50 Og fra alt Pragt og Pral, og ære Sindet tving!
Hold venskab med din Gud, søg Glæde i din Deel,
Og siig din ære er med Gud-forbunden Sjæl.

¹ adv., i.e., *står utenfor Lyksalighed*

² i.e., *toppen*, jfr. *fjelltind*.

³ billedlig betydning; noe som skaper skade ell. sorg, jfr. ODS s.v., *orm*, *sub.* 1.5

me doctarum hederæ præmia frontium
30 dis miscent superis, me gelidum nemus
nympharumque leves cum Satyris chori
secernunt populo, si neque tibia
Euterpe cohibet nec Polyhymnia
Lesboum refugit tendere barbiton.
35 quodsi me lyricis vatibus inseres,
sublimi feriam sidera vertice.

Tanke-Riim.

- Jeg leedte nu nyssen saa smaalig omkring,
Og prøvte saa mangen forføngelig ting.
Nu var jeg hvor Ære opranker sin Kam,
Og med een nye Maade besminker sin Skam.
- 5 Nu satte jeg prøve paa midler og guld,
Og fandt det skinbarlig¹³ at være skjøn Muld¹⁴.
Nu stood jeg og agted saa afsids i skjul,
Hvor Farlighed hengte ved Herligheds Hjul.
Nu havde jeg Øret hos Vellyst og Leeg,
- 10 Hvor dantsede Sjæles Samvittighed skreeg.
Nu Bonden jeg andsed ved plougen at gaae;
Nu saae jeg paa Marken hvor Jægeren laae;
Hofmoodig mig mødde den krigende Stand,
Men ynkelig raabte den seylende Mand.
- 15 Dog skrev jeg paa Ryggen af alle: Fortræd,
Med mindre Fornøyelighed haves derved.
J daarlige Sjæle! Hvad er Eders Stræb,
Jers Larmen og Harmen, Jers møye og Slæb?
Vel kand J did stræbe, hvor Lykken den groor,
- 20 Lyksaligheds Øer dog aldrig oproor.
Men jeg udi Herren vil giøre mig froo¹⁵,
Og æde min Skjebnede mund-fuld i Roo.
Hvad Humlen paa Jorden af Jorden mig gav,
Det slæber jeg after min Pillegrims Stav;
- 25 Dog enten det vorder nu stoort eller lidt,
Saa vil jeg ey ordes at saadant er mit;
Men Sindsens grund-goode ting: Vittighed, Konst,
Rævtviished, og Guds-frygt, og Himmelens gunst,

¹³ tydelig, åpenbarlig, jfr. ODS s.v., *skinbarlig*, *adj.*

¹⁴ jord

¹⁵ glad, fornøyd, jfr. ODS s.v., 1. *fro*, *adj.*

- 30 Det vil jeg nok høre at være mit Guld,
Og ønsker, at Sjælen var deraf smek-fuld!
Jeg sidder saa dermed i nøysomheds Choor,
Og mig med min *Musa* fornøyet moroor¹⁶.
Vil der ikke Æren mig byde een dants,
35 Jeg Ære hâr nok i een Skjaldreres Krants

¹⁶ i.e. *moroer*, å *more seg*, jfr. Kalkars ordbog, s.v. *moroe*, *go* (i.e. *gærningsord*; *verbum*)

forfattet paa
Carlsøen 1702.

Den Priiselige Middelmaadighed.
af *Horatii* Andre Bogs 10. Ode.

1.

Mand Lykkens¹ falske Hav beseyler underlig:
Eendeel af Hendes gunst for-høyt Selv love sig;
Men andre daane hen for hver een bølge-bolk,
Og leve Tiden hen som slet liv-løst folk.

2.

5 Mit anslag saadant er: Jeg hverken søger did,
Hvor Havet storme-kjørt i kruset Skum gaaer hviid,
Ey heller er jeg for een liden Vind saa bang',
At jeg skuld' henge just ved Strandens skidne Tang.

3.

Lyksalig agtes den, som veed sig saa at snoo,
10 At hand gaaer middel-vey imellem disse to.
Der ikke nøyes med een hver fornedret ting,
Og gjør ey heller høyt i Luften stoore Spring!

4.

Tit finder Vinde-stød det stoore Skibe-rom,
Tit høyst Taarn-spits af Veyret kastes om.
15 Paa største bjerge-rygg meest Torden blir omkjørt,
I den sted nedrig dal af sligt ey bliver rørt.

¹ i.e. *Fortuna*

Horats, *Carmina*, 2.10

Rectius vives, Licini, neque altum
semper urgendo neque, dum procellas
cautus horrescis, nimium premeo

5 litus iniquum.

auream quisquis mediocritatem
diligit, tutus caret obsoleti
sordibus tecti, caret invidenda
sobrius aula.

10 saepius ventis agitur ingens
pinus et celsae graviore casu
decidunt turre feruntque summos
fulgura montis.

5.

Jeg haaber stadelig, naar Lykken er imod;
 Jeg frygter Skifte-luur², naar Lykken er mig good.
 Gud skifter vinter-dag med Hagl, Regn, og Snee,
 20 Han samme atter lår sin Sooled Sommer see.

6.

Det onde, som nu er, skal ikke blive ved
 Indtil min døds-dag og Gravens skummel-sted.³
 Mit Citfer⁴ skurrer nu, dog ikke altid saa,
 Men skal vel lyd igien og Stemme eengang faae.

7.

25 Ti gjør du ligsom jeg! Vær modig, frisk, og glad,
 Naar Lykken snoor omkring sit dig forundte blad!⁵
 Men faaer du i dit Seyl formeget Medgangs Vind,
 Da jevn deds hovned buug og søft⁶ det viislig⁷ ind!

² *lur*: blåseinstrument (jfr. ODS s.v., *lur*, *sub.*, I). *Skifte-luur*: her brukt billedlig for å betegne et signal som melder om en dreining i lykken. Skanke refererer sannsynligvis til bruken av horn under vaktskifte eller på slagmarken.

³ i.e. *gravens mørke sted*, jfr. ODS s.v. *skummel*, adj., III

⁴ *citer*, *sub.*: strengeinstrument

⁵ *blad*: billedlig betydning, jfr. ODS s.v. *blad sb.* 3.2: «bladet vender sig, der indtræder et omslag; forholdene forandres»

⁶ *svøfte*, v.: *mindske sejl*; *rebe*. jfr. ODS s.v. *svøfte*, v., II

⁷ i.e. *visselig*

sperat infestis, metuit secundis
alteram sortem bene praeparatum
15 pectus. informis hiemes reducit
Iuppiter, idem
summovet. non, si male nunc, et olim
sic erit: quondam cithara tacentem
suscitat Musam neque semper arcum
20 tendit Apollo.
rebus angustis animosus atque
fortis appare; sapienter idem
contrahes vento nimium secundo
turgida vela.

Skrevet in
Augusto 1711,
efter at jeg havde
flyttet til mit
hjem.

Virgilio Maronis,
Den største Romerske *Poëtes*
Første Hyrde-Samtale, som han opskriver
Tityrus.

Inholdet.

Roms indbyrdes kriger havde sat Landet i den tilstand, at de gamle Jord-eyere og Bønder bleve drevne fra deres Jorde og eyendomme, og indquarterede krigsfolk regierte derover. *Virgilius* een gemen Mands Søn i Landet, havde og arvet nogle gaarde, som samme vilkor vare undergivne. Men *Virgilius importuneret*¹ reyste til Rom, og ved sin lykkelige *Poët-geist* bragde det igiennem Velyndere saavidt, at han fik tale med Keyser *Augustus*, og fik sine gaarde fri. For den skyld skrev Han denne Hyrde-Samtale til tak-sigelse og *Augusti*² berømmelse, samt tillige ved den leylighed at tale Landsens tarv³, han fingerer⁴ til den ende tvende til alders stegne Bønder om Landsens tilstand at tale sammen, af hvilke han selv var den eene under navn af *Tityrus*. *Mantua* og *Neapolis* ligger betegnede under tvende ligesom Hyrdinders navne, *Galathea* og *Amaryllis*. Ved *Galathea* (som bemerker melke-hviid) vil han have betegnet det u-skyldige og fornøyelige Liv i Bonde-Standen, i hvis sted i oversettelsen for Versets skyld er brugt *Phyllis*, som her stammende af Skougens blade bemerker noget ringe, dog elskeligt. Ved *Amaryllis* (som betyder lyvst og behageligt) vil han have sagt hvad i fornemmere Stand er at vinde. I den Mantuanske Egn var *Virgilius* fød, ved *Neapolis* i *Calabria* boode han sin meeste tiid.

Notae: *Amaryllis* skal det her stamme af det Græske (ex ἄμας *Dorice* pro ἡμας et ὕλη *sylva*) saa bemerker det noget som lyvs og klar Skoug. *Phyllis* ex Φύλλα, *folia*, Løv. *Galathea* ex γαλα et *ionico* δηαω pro δεαω, hvid som melk at see til. Τι τυρος, *quid caseus?* *Meliboeus*, cui βοῦς, οός, *res rustica mel est et deliciae.*

¹ brukt som en perfektum partisipp i apposisjon til *Virgilius* med betydningen at han var ubeleiliggjort

² latinsk genitiv

³ behov. Jfr. DDO s.v., *tarv*, *sub.*, *I*

⁴ av lat. *fingerere*, *finne på*

Meliboeus

Ja Tytur! Saa godt du ligger her og qvæder,
Og sorgesløs dig med din Hyrde-pibe glæder
I skjyvl af bredden Bøg. Vi andre maa forlade
Vor Fædres Jorde, Eng og Bekke, Træer, og Blade,
5 Som hâr os vært saa sødt. Du sidder paa det trygge,
Og i godt mag og roo, i sikkerhed og skjygge
Her lærer Skouvene din skønne Amaryllis
At gien-lyd', og med spill om Hendes dyder fylles.

Tityrus

O *Meliboee*! Gud os denne Roo hâr skjenket.
10 Min Gud han bliver, og hans alter derfor stenket
Som oftest af min Sti med spæde Lam, som tage
Sig hold saa godt som Ham de nydeligst kand smage.
Hans gunst hâr været, at mit Fæ sig her end qveeger,
Og at jeg end som før her paa min Pibe leeger

Meliobeus

15 Jeg ey misunder, men mig undres heller meere,
Da Landet overaldt u-roliges; Vi, fleere,
Og alle brydes. See! saa presset (som det heder)
saa syg og lem-lest Selv jeg vogter mine gieder,
og denne ræt med nød jeg haver magt at agte,
20 Ti her blant haslerne⁵ Hun nyrligen frembragte
To Kid, godt ælde-haab. men ah! paa raggen klippe
Hun slap dem, og jeg dem vel ligesaa maa slippe.
Om dette onde (hvis vi havde noget sandset)
Tit himmel-rørte Træer og Eenge, som hâr dantset
25 For Tordens vælde, hâr advaret; tit paa stage
Og huule Eege den u-lykkelige Krage.⁶

⁵ i.e., *hasselbusk* el. *hasseltre*

⁶ i.e., *kråke*

Vergil, Bucolica, 1

Meliboeus

Tityre, tu patulae recubans sub tegmine fagi
silvestrem tenui musam meditaris avena:
nos patriae finis et dulcia linquimus arva;
nos patriam fugimus: tu, Tityre, lentus in umbra
5 formosam resonare doces Amaryllida silvas.

Tityrus

O Meliboee, deus nobis haec otia fecit.
namque erit ille mihi semper deus, illius aram
saepe tener nostris ab ovilibus imbuet agnus.
ille meas errare boves, ut cernis, et ipsum
10 ludere quae vellem calamo permisit agresti.

Meliobeus

Non equidem invideo; miror magis: undique totis
usque adeo turbatur agris. en, ipse capellas
protinus aeger ago; hanc etiam vix, Tityre, duco.
hic inter densas corylos modo namque gemellos,
15 spem gregis, a! silice in nuda conixa reliquit.
saepe malum hoc nobis, si mens non laeva fuisset,

Men hvo den Gud vel er, som hjælp dig vilde sende,
giv os dog *Tityre*, at vi maa ogsaa kjende.

Tityrus:

- Hør *Meliboee*! Byen, som *Rom* mand pleyer kalde,
30 Jeg taabelig hâr meent at være een som alle
Landsbyer, og som vor, hvorthen vi Hyrder pleyer
Hendrive vore Lam, naar Sool mod natten leyer,
Saa hâr jeg hvalper meent at være ligsom Hunde,
Saa Rid som gieder, Slot som Hytter sammelunde.
35 Men *Rom* blant andre Byer sin Spits saa høyt hâr løftet,
Som *Cypress* frem for Lyng, som rank vekst frem for kløftet

Meliobeus

Men *Rom* at see, til det hvad skal dig have drevet?

Tityrus

- Blot Frihed, som skjønt seent, dog mig til deel er blevet.
Seent, siden jeg blev graa; blev, siden *Amaryllis*
40 Mig volder, og mit Liv, min Lyst forlood mig, *Phyllis*.
Ti (at jeg bigte⁷ skal) meens *Phyllis* for mig raadte,
Jeg frihed havde ey, ey heller penger aatte⁸,
Af mine grinder skjønt nok rigtig Offer svartes,
Og for u-skjønksom Bye ey feede Oste spartes,
45 Dog spildt og aldt omsonst.⁹ Ey nogen tid sig hendte,
At jeg fra Byen mig med haanden tynger vendte.

Meliobeus

At *Amaryllis* sig saa væned¹⁰ aabenbarlig;
Jeg tit hâr undret mig; men nu forstaare jeg klarlig,

⁷ i.e. *skrifte*

⁸ jfr. Nynorsk *att* i bet. *igjen*

⁹ *forgjeves*, jfr. DDO s.v., *omsonst*, *adv.*, 3

¹⁰ *jamre*, jfr. ODS s.v., III. *vene*, v.

de caelo tactas memini praedicere quercus.
sed tamen, iste deus qui sit, da, Tityre, nobis.

Tityrus

Urbem, quam dicunt Romam, Meliboee, putavi
20 stultus ego huic nostrae similem, quo saepe solemus
pastores ovium teneros depellere fetus.
sic canibus catulos similes, sic matribus haedos
noram, sic parvis componere magna solebam.
verum haec tantum alias inter caput extulit urbes,
25 quantum lenta solent inter viburna cupressi.

Meliboeus

Et quae tanta fuit Romam tibi causa videndi?

Tityrus

Libertas, quae sera tamen respexit inertem,
candidior postquam tondenti barba cadebat,
respexit tamen et longo post tempore venit,
30 postquam nos Amaryllis habet, Galatea reliquit.
namque, fatebor enim, dum me Galatea tenebat,
nec spes libertatis erat, nec cura peculi.
quamvis multa meis exiret victima saeptis,
pinguis et ingratae premeretur caseus urbi,
35 non umquam gravis aere domum mihi dextra redibat.

Meliboeus

Mirabar, quid maesta deos, Amarylli, vocares,
cui pendere sua patereris in arbore poma:

At *Tityrus* var vek. For Hans skjyld Hun lood henge
50 Oppaa Hans Træ saa spart hans Ebler og saa længe,
Meens Navnet blev ey spart. ti aldt hvad Trære gienlydde
Hvad Bekke, Buske, aldt paa *Tityrus* hentydde

Tityrus

Hvad skuld jeg? Slaverie jeg kunde ikke slippe,
Og saa behjelpsome Patroner vild vel glippe
55 At finde andensteds. Jeg saae her u-forhaanet
Den vakkre unge Mand, for hvis skjyls i hver maanet
Enngang vi offre. Han mig svarte: Føder drenge
Jers qvæg som før i roo, og dyrker Eders vænge.¹¹

Meliobeus

Lyksalig mand! Din gaard du saa i roo skal nyde,
60 Og den tilstrekkelig nok, skjønt Landet vil frembyde
Herefter overaltdt ey uden Siv og Steene
Og u-lyksalig vekst i mange haande¹² greene.
Du hâr for Bu-sot ey af fremmet græss at qvide,¹³
Og ey af fremmet qvæg at frygte for at liide
65 Ved sygdoms smitte; ey for hvad det og kand heede,
Som skade kand. Du boor og bliver i dit rede.
Lyksalig mand! du her blant kjendte aaer, og dale,
Og Kilders helligdom dig skjyge kand og svale¹⁴.
Her kand Bi-svermens lyd af næste¹⁵ Skouv og Øfne¹⁶,
70 Hvor de hâr blomster nok, dig dysse ind i søfne.
Her dine Skougeres huul-høye Sang og Stemme
Neêr under høyen hald¹⁷ med lyst du kand fornemme,

¹¹ *jord, mark*, jfr. DDO s.v., *vænge, sub*.

¹² i.e. *mange forskellige slags greene*, jfr. ODS s.v., II. *haande*, sb.

¹³ *klage*, jfr. ODS s.v., II. *kvide*, v.

¹⁴ *avkjøle*, verb, jfr. ODS s.v., IV. *svale*, v., 1

¹⁵ i.e. *nabo*

¹⁶ jfr. steds- og slektsnavn *Aune(t)*, med bet. (øde) eng eller forlatt gård

¹⁷ *kampesten ell. klippe*, jfr. ODS s.v., I. *hald*, sb. 1 & 2

Tityrus hinc aberat. ipsae te, Tityre, pinus,
ipsi te fontes, ipsa haec arbusta vocabant.

Tityrus

- 40 Quid facerem? neque servitio me exire licebat
nec tam praesentis alibi cognoscere divos.
hic illum vidi iuvenem, Meliboee, quotannis
bis senos cui nostra dies altaria fumant.
hic mihi responsum primus dedit ille petenti:
45 “pascite, ut ante, boves, pueri; submitte tauros.”

Meliboeus

- Fortunate senex, ergo tua rura manebunt,
et tibi magna satis, quamvis lapis omnia nudus
limosoque palus obducat pascua iunco.
non insueta gravis temptabunt pabula fetas,
50 nec mala vicini pecoris contagia laedent.
fortunate senex, hic inter flumina nota
et fontis sacros frigus captabis opacum.
hinc tibi, quae semper, vicino ab limite saepes
Hyblaeis apibus florem depasta salicti
55 saepe levi somnum suadebit inire susurro;
hinc alta sub rupe canet frondator ad auras:

Imêens Skouv-duerne med deres hæse røster
Og Turtel-duens Suk ophører ey og brøster¹⁸

Tityrus.

- 75 I Luften Hjorten før skal derfor føde tage,
Og fisk for mangel udaf Vand i Havet klage,
Før alding skal omsnoes og blive slet forkjerte¹⁹,
Før Hans ansigt mig skal falde ud af Hjerte.

Meliboeus

- Men vi herefter maa her flye ifra, og vandre
80 Til *Africa* eendeel, til vilde *Schyter* andre,
Og andre anden steds i Sønden og i Norden,
Saa vidt som Himlen naaer, og sig udstrekker Jorden.
Naar saa (om nogentid) jeg skal herefter længe
Min fæders grund igien og mig saa kjære vænge
85 Faae see, og hvad jeg her saa flittig og saa nøye
Hâr ryktet, ryddet, bygt, jeg væder nok mit øye.
Nu skal her mine saa vel flydde Nyelands Lykker
Af een godt-los²⁰ Soldat besiddes. ah! Deet trykker,
aldt dedte Koren han skal have. Arme Kroppe,
90 Hvor u-samdrægtighed²¹ hâr brag os dybt i stoppe!²²
Seer undersaatere, seer hvad vi blive magre,
Seer kun for hvilke vi hâr saant vore agre!
Pood²³, *Meliboee*, nu ind pærer, plant i rader
Viin-træer, giør af Hyld paa begge sider gader
95 Gaaer mine, for dum mig Lyksalig Hjord, gaaer Gieder!
Jeg nu ey meere i det grønne liggend' Eder
Skal see langt borte paa de hengend fløyg i klynge

¹⁸ *utebli; mangle*, jfr. ODS s.v., *brøste*, v. 3

¹⁹ *omvendt, fordreiet*, jfr. ODS, s.v., II. *forkert*, adj. 1

²⁰ av tysk, *gottlos*, i.e. *gudløs*

²¹ *uenighet*, jfr. ODS, s.v., *usamdrægtig*, adj.

²² *dybt hjul- ellet fotspor*, jfr. Nynorskordboka, UiB, *stoppe*, sb.

²³ *plant*, imperativ, jfr. ODS s.v., II. *Pode*, v., 1

nec tamen interea raucae, tua cura, palumbes,
nec gemere aëria cessabit turtur ab ulmo

Tityrus

Ante leves ergo pascentur in aethere cervi,
60 et freta destituent nudos in litore pisces,
ante pererratis amborum finibus exsul
aut Ararim Parthus bibet aut Germania Tigrim,
quam nostro illius labatur pectore vultus.

Meliboeus

At nos hinc alii sitientis ibimus Afros,
65 pars Scythiam et rapidum cretae veniemus Oaxen
et penitus toto divisos orbe Britannos.
en umquam patrios longo post tempore finis,
pauperis et tuguri congestum caespite culmen
post aliquot, mea regna videns, mirabor aristas?
70 impius haec tam culta novalia miles habebit,
barbarus has segetes? en quo discordia civis
produxit miseros: his nos consevimus agros.
insere nunc, Meliboe, puros, pone ordine vitis.
ite meae, felix quondam pecus, ite capellae.
75 non ego vos posthac viridi proiectus in antro
dumosa pendere procul de rupe videbo;

Om nyper; jeg for Jer skal nu ey meere synge;
J skal nu under min bevogtelse ey meere
100 Jer af den Kjære Piil og lønne-spiire nære.

Tityrus

Men denne nat du dog vel her hos mig kand hviile
Paa frisken Løv. Jeg hâr til hungeren at stille
Vel-moodne Ebler, nÿe Castanier, og Oste
Nye-giorde, som kand aldt mig ganske intet Koste.
105 Og nu i hver mand gaard af Tagene ded ryger,
Og Bjergens skjygger hen paa marken længre stryger.

Forestaaende *Ecloga* er meest for den skjyld oversat, at mand hâr villet *invitere* nogen lykkelig dansk *Poët*, at give os *Virgilio Bucolica* ud som allerbest fordanskede. Den fliid med at give Vers for Vers i oversættelsen af *Latinske Poëter*, veed jeg ikke hvortil tjene skal, men mig synes det meere magt-paaliggende at udtrykke *Poëtens* meening med reene og ligesaa godt faldende, og Siirlige Vers. Ti at tænke tale-maaderne i det *Latinske* Sprog og emphases paa hvert sted i det danske at udføre og opnaae, er gandske omsonst, og duer ikke uden til at forderve dansken. Lader sig ikke eengang giøre i Søstre- og naboe-Sproge (som for eksempel, naar den Svendske *Stiernhielm* siiger: Tittaren tittade fram uthu flooret²⁴, saa er det samme ikke i vort Norske *imitabel*) end siige i det *Latinske*, som hâr aldt andre talemaader end de vi bruger; hvorforre Klygter og fynd hos *Latinske Poëter* ville med andre Siirligheder og eftertrykker, som vort Sprog kand medbringe, vederlegges.

²⁴ Stiernhielm, *Hercules* 26

carmina nulla canam; non me pascente, capellae,
florentem cytisum et salices carpetis amaras

Tityrus

Hic tamen hanc mecum poteris requiescere noctem

80 fronde super viridi: sunt nobis mitia poma,
castaneae molles et pressi copia lactis;
et iam summa procul villarum culmina fumant
maioresque cadunt altis de montibus umbr

Skreven i
Trunhjem in Mart.
1712

Virgilio Maronis,
Den største Romerske *Poëtes*
Anden *Ecloga* eller Hyrde-Tale, som han opskriver
Alexis

Inholdet.

Asinius Pollio, een fornemme Herre i Rom og *Virgilio* Velyndere, havde een Lif-egen dreng, som han meget holdte af, med navn *Alexander*. Denne fik *Virgilius* behag i at ville have, men han turde ikke begiere ham, som baade hans Herre og Keyseren havde naade for drengen. *Virgilius* hitter derfor paa at skrive denne Hyrde-tale, som han, hensigtende paa drengens navn, kalder *Alexis*. forestiller sig derudi som een forliebt person under een Hyrdes *Corydons* navn, der bruger alle motiver, baade beklagelser, lokkende ord, og gaver til at overtale ham; men *fingerer* som aldt dedte slet intet kunde udrette, hvorfor han med hvert straffer og kalder sig selv tilbage fra slige tanker. Keyser *Augustus*, som ellers havde ded tilnavn, at Han kaldtes *Iulus*, ligger heri betegnet under navn af *Iolas*. Overaltd vandt *Virgilius* ved dedte sit vers, at Drengen blev ham derefter af *Pollio* foræret.

Alexis

- Den vakkre *Corydon Alexis* slet optædte,
Alexis Husbonds lyst, men *Corydon* dog brændte,
Og havde intet der at haabe. Kun alleene
Han flittig kom iblandt de tykke Bøge-greene,
5 Og diss' u-flydde vers med traurig røst og stemme
Varf ud for Bjerg' og Trære, som intet kunde fremme:
O! Haard' *Alexis*, dig min Vers til lyst ey bringer,
Du ynker ey, at døe du mig omsider tvinger.
Nu qvæget end og sig hen udi Svale skikker,
10 Nu Buskene i skjyvl sine arme og forstikker,
Og *Thestylis* for sin' af den forstrengte heede
Udmatted' høste-folk maa efter urter leede
Og lave dem i mad, som varmen kunne dæmpe,
Og deres mave til sin rette kogning lempe.
15 Men Skouven, mêens jeg der om dine food-spor leder,
Mig svarer hvad med mig de hæse Frøer græder.
Mon det ey bædre var, den vrede *Amaryllis*
Og Hendes stolte ney at taale? mon ey *Phyllis*?
Mon ey *Menalches*? Skjønt han mørk, Du blond kand være,
20 Og Pigers vrede er bedrøvelig at bære.
O vakkre dreng! du ey paa farven meget liide;
Mørk blade sankes, naar blîr liggendes de hviide.
Du mig saa plat forsmaaer, ey skjøtter mig at kjende,
Hvor riig jeg er paa faar, paa melk foruden ende.
25 Udi *Sicilien* paa bjergene mand kjører
De faar i tusindtall, som alle mig tilhører.
Fersk melk om Somren ey, mig ey om Vintren fattes,
Ey heller fattes Geist, skjønt den kun lidet skattes.
Jeg synger sligt som før *Amphion*, naar han vilde
30 I den Bæotisk mark¹ om qvæg og Hyrder spille.

¹ Skanke tolker *Aracynthus* i henhold til Servius: *sane Aracynthus mons est Thebanus* (Serv. Ecl. 2.24, Thilo-Hagen 1887). Theben ligger i Boiotia, derav *Bæotisk mark*.

Vergil, *Bucolica*, 2

Formosum pastor Corydon ardebat Alexin,
delicias domini, nec, quid speraret, habebat.
tantum inter densas, umbrosa cacumina, fagos
adsidue veniebat. ibi haec incondita solus

5 montibus et silvis studio iactabat inani.

“O crudelis Alexi, nihil mea carmina curas?
nil nostri miserere? mori me denique coges.
nunc etiam pecudes umbras et frigora captant,
nunc viridis etiam occultant spineta lacertos,

10 Thestylis et rapido fessis messoribus aestu
alia serpyllumque herbas contundit olentis.
at me cum raucis, tua dum vestigia lustris,
sole sub ardenti resonant arbusta cicadis.

nonne fuit satius, tristis Amaryllidis iras
15 atque superba pati fastidia? nonne Menalcan,
quamvis ille niger, quamvis tu candidus esses?
o formose puer, nimium ne crede colori:
alba ligustra cadunt, vaccinia nigra leguntur.

“Despectus tibi sum nec, qui sim, quaeris, Alexi,
20 quam dives pecoris, nivei quam lactis abundans:
mille meae Siculis errant in montibus agnae;
lac mihi non aestate novum, non frigore deficit.
canto, quae solitus, si quando armenta vocabat,
Amphion Dircaeus in Actaeo Aracyntho.

- Jeg er og ey saa stygg. jeg saae mig nyss i Stranden
 I den blik-stille Søe. ey *Daphnis*, ey een anden
 Jeg fiirer², om end selv du dømme skuld', hvis Speyler
 Og billedet i dem os skuster³ ey og feyler.
- 35 O! gid du vilde kun med mig paa Landet leve
 Og boo i hytter! og Hjort-takket Pæler⁴ streve
 For agre og for Eng at sette, og den stive
 Vidløftig giede-flok med grønne Vîr-qvist drive!
 Du skuld' i Skouven, naar vi stemmed' i tillige,
- 40 Fast synge ligsom *Pan*. *Pan* var (jeg kand dig siige)
 Den første, som fandt paa at giøre dobbel Piber,
Pan skjætter Faarene, og dem som Faaren driver.
 Ey heller vil det dig fortryde⁵, dine stunde
 Og mund at have slidt med Spill. for sligt at kunde
- 45 Hvad gjorde *Amyntas* ey? begav dog ey at spille
 Forend Han Fløytens lyd sig havde reent til ville.
 Jeg hâr een sammensat af heele syv hundkjeppe⁶,
 Hvis liige udi lyd og toone findes neppe.
Damoetas gav mig den den sidste dag han levde,
- 50 Og udi sidste stund, da han med døden strevde,
 Han sagde: denne dig jeg vil til afskjed levne,
Amyntas hørte det, og vild' af avind revne.
 Han gav mig og to kid, hvorefter jeg nok leedte
 Indtil i u-trygg dal jeg dem omsider hittde.
- 55 De bær' end merket, (og jeg hannem ey forgietter⁷)
 Ti deres sorte Skind er fuld' af hviide spetter⁸.

² *gi etter; føye seg*, jfr. ODS s.v., III. *fire*, v. 3

³ *kludre, fuske* (eg. med skomakerarbeid), jfr. ODS s.v., *schustre*, v., 1

⁴ i.e. påler lik hjortegevir, jfr. Servius' kommentar: «*figere cervos aut furcas, quae figuntur ad casae sustentationem, quae dictae sunt cervi ad similitudinem cornuum cervinorum*» (Serv. *ad Ecl.* 2.29), det er snakk om påler (som ligner hjortegevir), brukt for å sette opp hus.

⁵ *fremkalle sinne ell. anger*, jfr. ODS s.v., *fordtryde*, v., 1 & 2

⁶ Skanke sikter til «hundekjeks», som ligner på *giftkjeks (cicuta)* i utseende, og tilsvarende her Vergils *cicutis fistula*.

⁷ *glemmer*, jfr. *Holbergordbog*, s.v., *forgiette*, v.

⁸ *flekke*, jfr. ODS s.v., II. *spætte*, sb.

25 nec sum adeo informis: nuper me in litore vidi,
cum placidum ventis staret mare; non ego Daphnin
iudice te metuam, si numquam fallit imago.

“O tantum libeat mecum tibi sordida rura
atque humilis habitare casas et figere cervos,
30 haedorumque gregem viridi compellere hibisco!
mecum una in silvis imitabere Pana canendo.
Pan primum calamos cera coniungere pluris
instituit, Pan curat ovis oviumque magistros.
nec te paeniteat calamo trivisse labellum:
35 haec eadem ut sciret, quid non faciebat Amyntas?
est mihi disparibus septem compacta cicutis
fistula, Damoetas dono mihi quam dedit olim
et dixit moriens ‘te nunc habet ista secundum.’
dixit Damoetas, invidit stultus Amyntas.
40 praeterea duo, nec tuta mihi valle reperti,
capreoli, sparsis etiam nunc pellibus albo;

De patter tvende gang' om dagen, og ey spares,
 Ey heller spares skal, ti de til dig forvares.
 Jevnt *Thestylis* gaaer paa at faae dem; og hvad nytter
 60 at vegre, siden du min gaver intet skjætter?
 Kom her, kom skjønnne dreng! See, hvor vor *Nymphes* bære
 i fulde kurve Bær og Blomster dig til ære!
Leucojer, Lilier, Narcisser, Valmoe-toppe
 Og den vellugtende aniis, og Syring-knoppe
 65 Den blanke *Nais*, samt *Lavendel, Violetter,*
 Og Urter unden tall, afskjær og til dig fletter.
 Jeg selv nÿe Ebler og *Castanier* skal plukke,
 Den *Amaryllis* du saa gierne aad, min dukke,
 Nok guule plommer, som og blive skal stafferet⁹,
 70 Og Jêr, J Laurtræer, og du *Myrte* dernæst æret,
 Jeg ey vil spare, helst da J saa satte giver
 Een allerkjærest Lugt, og døde fast opliver.
 Men *Corydon*, hvad vil aldt dedte? Det ey nytter,
 Du er een Bonde, og *Alexis* sligt ey skjætter,
 75 Og om han skjøtted sligt, mon *Iolas* sligt ey haver?
 Mon Han vil tabe, naar der vindes skal ved gaver?
 Væ, væ mig arme! Hvad for daarligt verk! Vind-raassen
 Paa blomster, i min brønd jeg kommet hâr *Vildbassen*.¹⁰
 Men galne dreng, hvem flyer du for? mon guder ikke
 80 Hâr bôet i Skouve? mon ey *Paris*, han til prikke
 Som kunde kaldes smuk? Lad *Pallas* selv beholde
 De Slotte Hun hâr bygt og boo paa sine Volde,
 Os Skouvene for aldt behage. Kjekken Løve
 Forfølger Ulven, Ulv vil gieden, gieden røve
 85 Den blomster-fulde Løn; men dig, *Alexis*, jager
 Jeg *Corydon*. Og saa hâr hver sit, som ham drager.
 See, Øxnene nu hjem med vendte Plouger stryger,

⁹ *utsmykket, prydet, jfr. ODS s.v., staffere, v., 2*

¹⁰ *vildsvinet, jfr. ODS s.v., Vild-basse, sb.*

bina die siccant ovis ubera; quos tibi servo.
iam pridem a me illos abducere Thestylis orat;
et faciet, quoniam sordent tibi munera nostra.

45 “Huc ades, o formose puer: tibi lilia plenis
 ecce ferunt Nymphae calathis; tibi candida Nais,
 pallentis violas et summa papavera carpens,
 narcissum et florem iungit bene olentis anethi;
 tum, casia atque aliis intexens suavibus herbis,
50 mollia luteola pingit vaccinia caltha.
 ipse ego cana legam tenera lanugine mala
 castaneasque nuces, mea quas Amaryllis amabat;
 addam cerea pruna (honus erit huic quoque pomo);
 et vos, o lauri, carpam et te, proxima myrte,
55 sic positae quoniam suavis miscetis odores.

 “Rusticus es, Corydon; nec munera curat Alexis,
 nec, si muneribus certes, concedat Iollas.
 heu heu, quid volui misero mihi? floribus Austrum
 perditus et liquidis immisi fontibus apros.
60 quem fugis, a! demens? habitarunt di quoque silvas
 Dardaniusque Paris. Pallas, quas condidit arces,
 ipsa colat: nobis placeant ante omnia silvae.
 torva leaena lupum sequitur, lupus ipse capellam,
 florentem cytisum sequitur lasciva capella,
65 te Corydon, o Alexi: trahit sua quemque voluptas.
 aspice, aratra iugo referunt suspensa iuveni,

- Og den bortgaaend Sool fordobbelerer Skjygger,
Dog brænder Elskoug mig, og udi Elskougs brynde¹¹
- 90 Hvo gjør formeget, og hvo siiges saa at synde?
Ah *Corydon*! Hvad Orm dig kommen er i Hôedet?¹²
- I Løv-fuld Elm du vist Viin-qvisten hâr halv-poodet.
Ney. tag dig andet for, som meere gavn kand føre,
Aldt var det Kurge kun af Vie¹³ og Siv at gjøre.
- 95 Forsmaars *Alexis* dig, og støder dig for panden,
Vil Han ey da du vil, du finder vel een anden.

¹¹ *brann*, jfr. ODS s.v., *brynde*, v. I

¹² Å ha *orm i hodet* er uttrykk for galskap, jfr. ODS s.v, *orm*, *sb.*, supplement 2.3

¹³ *gren*, jfr. ODS s.v., II *vie*, *sb.*

et sol crescentis decedens duplicat umbras:
me tamen urit amor; quis enim modus adsit amori?
a, Corydon, Corydon, quae te dementia cepit!

70 semiputata tibi frondosa vitis in ulmo est.
quin tu aliquid saltem potius, quorum indiget usus,
viminibus mollique paras detexere iunco?
invenies alium, si te hic fastidit, Alexin.”

Skrevet i
Trunhjem in
Mart. 1705

Den franske *Delphins* Vugge-Sang
af *Claudio. verteret.*

Det er ey vel, den Stoore Ørn
Sma unger skal udbringe,
Og i vanslegtig ædt og børn
Sig giøre veeg og ringe.
5 Han lær dem Sool i Øye faae,
Og lær af Soolen dømmes
Hvad heller de skal settes paa,
Hvad og med Kloen ømmes.
Vil nogne Unge Øyet snoo,
10 Og ey sin Fader arte,
Da slider han ham med sin Kloo
I stykker smaa og parte.
Men hvo som kand i stirre-syvn
mod Soolen staae sin prøve,
15 Og truer med slig øyenbryn
Forfædres verk at øve,
Han fostres op, Han arver Magt
af hver een Fêer at æres,
Og Guden blîr paa hans rygg lagt
20 Til Guddoms Boo at bæres.
Jeg ofte og er prøvet ud
I *Pindi* huule kløfte,
Ti sender *Rom* mig til sin Gud,
Sin Gud at Himmel-løfte.
25 Nu værdes jeg at paa min Sang
Selv Keyseren vil høre,
Og paa hans Slot kand hå min gang
Som inden egne dørre.

Claudian, *Panegyricus de tertio consulatu Honorii Augusti, Praefatio*

Parvos non aquilis fas est educere fetus
ante fidem solis iudiciumque poli.
nam pater, excusso saluit cum tegmine proles
ovaque maternus rupit hiulca tepor,
5 protinus implumes convertit ad aethera nidos
et recto flammis imperat ore pati.
consulit ardentis radios et luce magistra
natorum vires ingeniumque probat.
degenerem refugio torsit qui lumine visum,
10 unguibus hunc saevis ira paterna ferit.
exploratores oculis qui pertulit ignes
sustinuitque acie nobiliore diem,
nutritur volucrumque potens et fulminis heres,
gesturus summo tela trisulca Iovi.
15 me quoque Pieriis temptatum saepius antris
audet magna suo mittere Roma deo.
iam dominas aures, iam regia tecta meremur
et chelys Augusto iudice nostra sonat

Martialis Epigramma in Arriam.

*Casta suo gladium cum traderet Arria Paeto,
Quem de visceribus traxerat ipsa suis:
Si qua fides, vulnus, quod feci, non dolet, inquit,
Sed quod tu facies, hoc mihi, Paete, dolet.*

verteret.

Ud af sit saared bryst da dræbe-klingen trakte
Hin kyske *Arria*, og den sin *Paeto* rakte,
Hun sagde: Vilt du troo, mit Saar ey smerter mig,
Men det mig smerter, som du nu skal gjøre dig.

Anderledes.

Da den kyske *Arria* til sin *Paetum* kaarden rakte,
Som ud af sit bryst Hun da og sin saared' indvold trakte,
Sagde Hun: vær sikker *Paete*, Saaret, som jeg gjort hâr mig,
Giør ey ondt, men ondt gjør dette, som du nu skal gjøre Dig.

8. Litteraturliste

Primærlitteratur

- Baden, Jacob. 1792a. *Q. Horatius Flaccus' Samtlige Værker: 1: Oder, Epoderne og Jubeldigtet*. Bd. 1. Kiøbenhavn: Gyldendal.
- . 1792b. *Q. Horatius Flaccus' Samtlige Værker. Af det latinske oversatte og med en oplysende Commentar forsynede*. København: Gyldendals Forlag.
- . 1793. *Q. Horatius Flaccus' Samtlige Værker: 2: Satirerne, Breverne og Digtkonsten*. Bd. 2. Kiøbenhavn: Gyldendal.
- Bang, Oluf. 1745. *Samling af adskillige nyttige og opbyggelige Materier saa vel gamle som nye Vol. I-VII*. København.
- Bersuire, Pierre. 1971. «Petrus Berchorius, Reductorium morale, liber XV: dius moralizatus, cap. ii». Redigert av Maria S. Van Der Bijl. *Vivarium* 9: 25–48.
- Claudian. 1677. *Cl. Claudiani Opera quae extant, interpretatione et annotationibus illustravit Gulielmus Pyrrho, in Academiâ Cadomensi doctor eloquentiae, consiliariusque et professor Regius: jussu christianissimi Regis, in usum serenissimi Delphini*. Redigert av Gulielmus Pyrrho. Bd. 33. Collectio ad usum Delphini. Fredericum Leonard.
- Dryden, John. 1913. *The Poems of John Dryden*. Redigert av John Sargeaunt. London, New York: Oxford University Press; Bartleby.com, 2011.
- Fulgentius. 1898. *Fabii Placiadis Fulgentii V. C. Opera*. Redigert av R. Helm. Leipzig: B.G. Teubneri.
- Ghisalberti, Fausto. 1932. «Arnolfo d'Orléans, un cultore di Ovidio nel sec. XII.» *Memorie del Reale Istituto Lombardio di scienze e lettere* 24: 157–234.
- Golding, Arthur. 1567. *The Metamorphoses*. 2006. utg. UK: Penguin.
- Hammond, Hans. 1787. *Den nordiske Missions-Historie i Nordlandene, Finmarken og Trundhiems Amt til Lappers og Finners Omvendelse, fra første Begyndelse indtil hen udi Aaret 1727 ...* København: Gyldendals Forlag.
- Hawkins, Sir Thomas. 1625. *Odes of Horace, the best of Lyrick Poets, contayning much morallity, and sweetness. Selected and Translated by Sr T. H.* London.
- Kirkeordinansen av 1607 og Forordning om ekteskapsaker gitt 1582*. 1985. Oslo: Den rettshistoriske kommisjon.
- Magirus, Johannes. 1600. *Physica Peripatetica*. Francofurti: Palthenius.
- Nyman, Mårten. 1690. *Then vnderskiöne Psyche, vtaf Apuleio Madaurense vtdragen och*

- förswenskat*. Stockholm: Lars Wall.
- Ovid. 1518. *P. Ovidii Nasonis metamorphoseos Libri moralizati*. Redigert av Raphael Regius, Placidus Lacantius, og Petrus Lavinius. Lugduni: Hüguetan.
- . 1717. *Metamorphoses*. Oversatt av Sir Samuel Garth, John Dryden, Alexander Pope, Joseph Addison, og William Congreve. London: Tonson, Jacob.
- Porphyrion, Pomponius. 1874. *Pomponii Porphyriionis Commentarii in Q. Horatium Flaccum*. Redigert av Wilelm Meyer. Lipsiae: B.G. Teubneri.
- Reenstierna, Jacob. 1708. *Någre fabler af Ovidii Metamorphoses förswänskade*. Stockholm: Julius G. Matthiæ.
- Roskilde, Peder Jensen. 1909. *Vergils Bucolica oversat af Peder Jensen Roskilde. Trykkene fra 1639 og 1680 udgivet med fortale og eftertale af Viggo J. von Holstein Rathlou*. Studier fra Sprog- og Oldtidsforskning. København.
- Sandys, G. 1632. *Ovid's Metamorphosis Englished, Mythologiz'd, and Represented in Figures*. Oxford: John Litchfield.
- Schønau, Frederik Christian. 1753. *Publii Virgilii Maronis Hyrdevers eller Bucolica*. Andet forb. København: Joh. Rud. Thiele.
- Servius. 1887. *Servii Grammatici Qui Feruntur in Vergilii Carmina Commentarii*. Redigert av Georg Thilo og Hermann Hagen. 2011. utg. Cambridge University Press.
- . 1946. *Servianorum in Vergilii carmina commentariorum editio Harvardiana: 2: Quod in Aeneidos libros I et II explanationes continet*. Redigert av Edward Kennard Rand og Arthur Frederic Stocker. Bd. 2. Lancastriae Pennsylvaniorum: E typographeo Lancastriano.
- . 1965. *Servianorum in Vergilii carmina commentariorum editio Harvardiana: 3: Quod in Aeneidos libros III-V explanationes continet*. Redigert av Albert Hartman Travis og Arthur Frederic Stocker. Bd. 3. Lancastriae Pennsylvaniorum: E typographeo Lancastriano.
- Skanke, Hans. 1759. *Jonas: udi danske alexandrinske Vers*. Redigert av Johan Ernst Gunnerus. Trondheim: Jens Christensen Winding.
- . 1770. *Fire Aandelige Jule-Sange*. Tronhiem: s.n.
- . 1817. «Fata Nidrosiana». *Det Kongelige Norske Videnskabers Selskabs Skrifter* 1: 275–94.
- Skanke, Hans, Just Qvigstad, Marie Krekling Johannessen, og Johannes Falkenberg. 1943. *Nordlands og Troms finner i eldre håndskrifter: 1: Hans Skankes Epitomes Historiæ Missionis Lapponicæ: Pars Qvarta, 1730*. Bd. 1. Oslo: A. W. Brøggers boktrykkeri.

- Thrane, Andreas. 1709. *Den Mantuanske Hyrde-Komedie*. København: Villads Jersin.
- Thura, Laurids Pedersen. 1640. *Canticum Canticorum Salomonis: paraphrasi tum ligata Hebraea & Danica, tum prosa Latina adornatum*. Hafniae: typis Melchioris Martzan.

Sekundærlitteratur

- Akslen, Laila. 1997. Norsk barokk: Dorothe Engelbretsdatter og Petter Dass i retorisk tradisjon. Skriftserie (Landslaget for norskundervisning : trykt utg.). Oslo: Landslaget for norskundervisning Cappelen akademisk forl.
- Akujärvi, Johanna. 2010. ... «... til Rusin-Strutar och Tortebotnar: Översättningars nytta enligt förord till svenska översättningar av antik litteratur under 1700-talets första hälft». *Sjuttonhundratalet: Nordic Yearbook for Eighteenth-Century Studies* 7: 50–73.
- . 2012. «Amor och Psyche: En episod ur Apuleius Metamorfoser i svensk översättning från 1666». *Aigis. Elektronisk tidskrift for klassiske studier i Norden* 12 (2): 1–22.
- Alpers, Paul J. 1979. *The singer of the Eclogues: a study of Virgilian pastoral, with a new translation of the Eclogues*. Redigert av Publius Vergilius Maro. Berkeley: University of California Press.
- . 1996. *What is pastoral?* University of Chicago Press.
- Andersen, Jens Kr. 1994. *Fire Horats-studier: om den horatsiske verssatire og Danmark*. Bd. Nr. 323. *Studier fra Sprog- og Oldtidsforskning*. København: Museum Tusulanum.
- Anderson, William S. 1997. *Ovid's Metamorphoses: Books 1-5*. Norman, Okla.: University of Oklahoma Press.
- Barnard, Mary E. 1987. *The Myth of Apollo and Daphne from Ovid to Quevedo: Love, Agon, and the Grotesque*. Durham: Duke University Press.
- Bearden, Charles. 1992. «Heinrich Schaevius's Translation of Horace's Ode 1.17 in the context of Seventeenth-Century Translation Theory». I *Translation and Translation Theory in Seventeenth-Century Germany*, redigert av James Hardin. Amsterdam - Atlanta: Rodopi.
- Billeskov Jansen, F J. 1944. *Danmarks digtekunst bind 1: Fra oldpoesien indtil klassicismens gennembrud*. København: J. Jørgensen & Co. Clichéer Wendt & Jensen.
- . 1983. *Liv og lærdom: kapitler af dansk videnskabs historie*. København: Gyldendal.
- Brendecke, Arndt, og Peter Vogt, red. 2017a. *The End of Fortuna and the Rise of Modernity*. Oldenburg: De Gruyter.
- . 2017b. «The Late Fortuna and the Rise of Modernity». I *The End of Fortuna and the*

- Rise of Modernity, redigert av Arndt Brendecke og Peter Vogt, 1–14. Oldenburg: De Gruyter.
- Clark, Elizabeth. 2011. *Politics, Religion and the Song of Songs in Seventeenth-Century England*. Palgrave Macmillan.
- Clausen, Wendell. 1994. *A commentary on Virgil Eclogues*. Oxford: Clarendon Press.
- Dahl, Ove. 1893. «Biskop Gunnerus' virksomhed, fornemmelig som botaniker». *Det Kongelige Norske Videnskabers Selskabs Skrifter*, 22–74.
- Dass, Petter, og Didrik Arup Seip. 1997. *Nordlands Trompet; Viser og Rim; Evangeliesangene*. Oslo: Aschehoug.
- Dihle, Albrecht. 1994. *Greek and Latin Literature of the Roman Empire: From Augustus to Justinian*. Oversatt av Manfred Malzahn. London and New York: Routledge.
- Dørum, Knut. 2015. «Sensuren i Danmark-Norge. Vilkårene for offentlige ytringer». *Historisk tidsskrift*, nr. 2: 327–35.
- Ekrem, Inger. 1993. «Nordmenns bidrag til den nylatinske litteraturen fra 1537 til 1900». I *Antikken i norsk litteratur: en artikkelsamling*, 37–63. *Skrifter (Norske institutt i Athen: trykt utg.)*. Bergen: Nordisk institutt, Universitetet i Bergen.
- Ellingsen, Terje. 1990. *Kirkeordinansen av 1537: reformasjonens kirkelov*. Oslo: Verbum.
- Engelbretsdatter, Dorothe. 1999. *Samlede skrifter*. Redigert av Kristen Valkner, Laila Akslen, og Inger Vederhus. Oslo: Aschehoug.
- Erichsen, A. E. 1911. *Trondhjems katedralskoles historie*. Trondhjem: I kommission hos F. Brun.
- Even-Zohar, Itamar. 1990. «Polysystem Studies». *Poetics Today* 11 (1): 1–268.
- Fabiny, Tibor. 2009. «Typology: Pros and Cons in Biblical Hermeneutics and Literary Criticism (from Leonhard Goppelt to Northrop Frye)». *Rilce* 25 (1): 138–52.
- Fafner, Jørgen. 1994. *Dansk vershistorie: 1: Fra kunstpoesi til lyrisk frigjørelse*. Bd. 1. København: C.A. Reitzel.
- Fet, Jostein. 1995. *Lesande bønder: litterær kultur i norske allmugesamfunn før 1840*. Oslo: Universitetsforl.
- Fowler, Don. 1997. «The Virgil commentary of Servius». I *The Cambridge Companion to Virgil*, redigert av Charles Martindale, 73–78. Cambridge: Cambridge University Press.
- Frakes, Jerold. 1988. *The Fate of Fortune in the Early Middle Ages - The Boethian Tradition*. Leiden: Brill.
- Fredericksen, Erik. 2015. «Finding another Alexis: Pastoral tradition and the reception of Vergil's second eclogue». *Classical Receptions Journal* 7 (3): 422–41.

- Fredricksmeier, Enerst A. 1966. «Octavian and the Unity of Virgil's First Eclogue». *Hermes* 2 (1966): 208–18.
- Fumo, Jamie C. 2014. «Commentary and Collaboration in the Medieval Allegorical Tradition». I *A Handbook to the Reception of Ovid*, 114–29. Wiley-Blackwell.
- Fyler, John M. 2009. «The Medieval Ovid». I *A Companion to Ovid*, redigert av Peter E. Knox, 411–22. Wiley-Blackwell.
- Gaisser, Julia Haig. 2017. «Cupid and Psyche». I *A Handbook to the Reception of Classical Mythology*, redigert av Vanda Zajko og Helena Hoyle, 337–53. Wiley-Blackwell.
- Gillespie, Stuart. 2011. *English Translation and Classical Reception: Towards a New Literary History*. Wiley-Blackwell.
- Gillespie, Stuart, Gordon Braden, Robert M Cummings, og Peter France. 2010. *The Oxford history of literary translation in English: Vol. 2: 1550-1660*. Bd. Vol. 2. Oxford: Oxford University Press.
- Gillespie, Stuart, David Hopkins, og Peter France. 2005. *The Oxford history of literary translation in English: Vol. 3: 1660-1790*. Bd. Vol. 3. Oxford: Oxford University Press.
- Grant, W. Leonard. 1956. «Later Neo-Latin Pastoral: 1». *Studies in Philology* 53 (3): 429–51.
- Grinder-Hansen, Poul. 2013. *Frendrik 2.: Danmarks renæssancekonger*. Gyldendal.
- Gunnarsson, Hallvard. 1992. *Norges kongekrone = Chronicon regum Norvegiæ*. Redigert av Inger Ekrem. *Oslohumanistene: skrifter i utvalg*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Hansson, Stina. 1982. *Afsatt på Swensko*. Göteborg: Rundqvists Boktryckeri.
- . 2003. *Progymnasmata: retorikens bortglömda text- och tankeform*. Åstorp: Rhetor.
- Hardin, Richard F. 1972. «Ovid in Seventeenth-Century England». *Comparative Literature* 24 (1): 44–62.
- Harf-Lancner, Laurence. 2011. «Medieval French Alexander Romances». I *Alexander Literature in the Middle Ages*, redigert av David Zuwiyya, 201–29.
- Heggelund, Kjell. 1995. «Unionstiden med Danmark». I *Norges Litteraturhistorie bind 1: Fra runene til Norske selskab*, 4. utg., 343–622. Oslo: Cappelen.
- Hjorth, Poul Lindegård. 1979. «Forvandlingerne: Uddrag af Matthias Moths oversættelse af Ovids Metamorphoses». *Universitets-jubilæets danske samfunds skriftserie*.
- . 1997. *Matthias Moth og Ovids Metamorfoser*. København: C.A. Reitzels Forlag.
- Hougaard, Jens, Toni Nielsen, Erik Vestergaard Rasmussen, Arne Rindom, og Peer E. Sørensen. 1984. *Dansk litteraturhistorie 3. Stænderkultur og enevælde 1620-1746*. 2000. utg. København: Gyldendal.
- Høigård, Einar. 1942. *Oslo katedralskoles historie*.

- Jeffreys, Elizabeth. 2007. «Rhetoric in Byzantium». I *A Companion to Greek Rhetoric*, redigert av Ian Worthington, 166–84. Blackwell Publishing.
- Kaster, Robert A. 2012. «Honor culture, praise and Servius' 'Aeneid'». I *Reception and the Classics. An interdisciplinary Approach to the Classical Tradition*, redigert av Pramit Chaudhuri, Ayelet H. Lushkov, og Katherin Wasdin, 45–56. *Yale Classical Studies* (36). Cambridge: Cambridge University Press.
- Kennedy, Theresa V. 2018. *Women's Deliberation: The Heroine in Early Modern French Women's Theater (1650-1750)*. <https://doi.org/10.4324/9781315576329>.
- Knox, Peter E. 2009. «A companion to Ovid». Redigert av Peter E Knox. *Blackwell companions to the ancient world*. Malden, MA : Wiley-Blackwell.
- Kretschmer, Marek Thue. 2013. «The love elegy in medieval Latin literature (pseudo-Ovidiana and Ovidian imitations)». I *The Cambridge Companion to Latin Love Elegy*, redigert av Thea S. Thorsen, 271–89. Cambridge University Press.
- . 2016. «L'Ovidius moralizatus de Pierre Bersuire: Essai de mise au point». *Interfaces: A Journal of Medieval European Literatures* 3 (88): 221–44.
- Lerner, Laurence. 1984. «The 'Eclogues' and the Pastoral Tradition». I *Virgil and his Influence*, redigert av Charles Martindale, 193–213. *Bimillennial Studies*. Bristol Classical Press.
- Lervik, Åse Hiorth. 1978. *Elementær Verselære*. 2. utg. Oslo: Universitetsforlaget.
- Lie, Hallvard. 1967. *Norsk verslære*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Lindahl, Sven. 1995. «Oehelschläger og Vergil». I *Danske studier*, redigert av Iver Kjær, Flemming Lundgreen-Nielsen, og Merete K. Jørgensen, 152–60. København: Reitzels Forlag.
- Marianne Wifstrand Schiebe. 1998. *Vergil og Tityrus: en studie i selvbiografisk læsning af Bucolica*. København: Museum Tusulanums Forlag.
- Marshall, C. W. 2016. «Narrative Transitions in Ovid's *Metamorphoses* 9». I *Roman Literary Cultures: Domestic Politics, Revolutionary Poetics, Civic Spectacle*, redigert av A. Keith og J. Edmondson, 140–58. Toronto: University of Toronto Press.
- Martindale, Charles. 1993a. «Introduction». I *Horace Made New: Horatian influences on the British writing from the Renaissance to the twentieth century*, redigert av Charles Martindale og David Hopkins, 1–27. Cambridge: Cambridge University Press.
- . 1993b. *Redeeming the Text: Latin Poetry and the Hermeneutics of Reception*. Cambridge: Cambridge University Press.
- . 1997. *The Cambridge companion to Virgil*. Cambridge companions to literature.

- Cambridge: Cambridge University Press.
- Miller, John F., og Caroline E. Newlands. 2014. *A Handbook to the Reception of Ovid*. Wiley Blackwell handbooks to classical reception. United States: Wiley-Blackwell.
- Money, David. 2007. «The reception of Horace in the seventeenth and eighteenth centuries». I *The Cambridge Companion to Horace*, 318–33. Cambridge University Press.
- Morton, Richard Everett. 2013. *The English enlightenment reads Ovid: Dryden and Jacob Tonson's 1717 Metamorphoses*. New York: AMS Press.
- Moss, Ann. 1982. *Ovid in Renaissance France, A Survey of The Latin Editions of Ovid and Commentaries Printed in France Before 1600*. Redigert av J. B. Trapp. London: The Warburg Institute, University of London.
- . 1998. *Latin Commentaries on Ovid from the Renaissance*. Library of Renaissance Humanism.
- Moul, Victoria. 2017. «Seneca, Horace, and the Anglo-Latin 'Moralising Lyric' in Early Modern England». I *Horace and Seneca: Interactions, Intertexts, Interpretations*, redigert av Andreas T. Zanker, Martin Stöckinger, og Kathrin Winter, 345–71. Berlin: De Gruyter.
- Murgia, Charles E. 1968. «Critical Notes on the Text of Servius». *HSCP* 72: 311–50.
- Musurillo, Herbert. 1962. «The Poet's Apotheosis: Horace, Odes 1.1». *Transactions and Proceedings of the American Philological Association* 93 (1962): 230–39.
- Nauta, Ruurd R. 2006. «Panegyric in Virgil's *Bucolics*». I *Brill's Companion to Greek and Latin Pastoral*, redigert av Theodore D. Papanghelis og Marco Fantuzzi, 301–32. Leiden: Brill Academic Publishers, Inc.
- Nilssen, Anders. 1951. *Biskop Eyler Hagerup: 1685-1743*. Oslo: Hagerup.
- Nisbet, R. G. M., og Margaret Hubbard. 1978. *A Commentary on Horace: Odes, Book II*. Oxford: Clarendon Press.
- Núñez, Rafael Vélez. 1980. «Bucolic Uneasiness : A Comparative Study of Translations and Adaptations of Virgil's Second Eclogue in Early Modern England».
- Ohly, Ernst Friedrich. 1977. «Vom geistigen Sinn des Wortes im Mittelalter». I *Ohly, Schriften zur mittelalterlichen Bedeutungsforschung*, 1–31. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.
- Quinn, Kenneth. 1980. *The Odes*. Classical series. London: Macmillan.
- Race, William H. 1982. *The classical priamel from Homer to Boethius*. Bd. 74. *Mnemosyne*. Leiden: Brill.
- Reiner, Frederick M. 1989. *Interpretatio*. Language and translation from Cicero to Tytler.

- Amsterdam - Atlanta: Rodopi.
- Røstvig, Maren-Sofie. 1954. *The happy man: studies in the metamorphoses of a classical ideal: 1: 1600-1700. Bd. 1. Oslo studies in English (trykt utg.).* Oslo: Oslo University Press.
- Savin, Kristiina. 2011. «Fortunas klädnader: lycka, olycka och risk i det tidigmoderna Sverige». Lund: Sekel.
- . 2017. «Fortuna in Early Modern Sweden». I *The End of Fortuna and the Rise of Modernity*, redigert av Arndt Brendecke og Peter Vogt, 116–24. Oldenburg: De Gruyter.
- Skaftø Jensen, Minna. 1995. «Denmark». I *A History of Nordic Neo-Latin Literature*, redigert av Minna Skaftø Jensen, 19–53. Odense: Odense University Press.
- . 2004. *Friendship and Poetry*. Redigert av Marianne Pade, Karen Skovgaard-Petersen, og Peter Zeeberg. København: Museum Tusulanums Forlag.
- Skoie, Mathilde. 2008. «Didactic translation: The first Scandinavian translation of the *Eclogues*: Peder Jensen Roskilde, *Bucolica* (1639)». *Symbolae Osloenses* 83 (1): 104–19.
- . 2014. «‘Interpretatio’ and ‘inventio’: the case of Servius’ commentary on Vergil’s ‘*Eclogues*’». I *PARADEIGMATA. Studies in Honour of Øivind Andersen*, 229–40. The Norwegian Institute at Athens.
- Steiner, Thomas R, og Suzanne Langer. 1970. «Precursors to Dryden: English and French Theories of Translation in the Seventeenth Century». *Comparative Literature Studies* 7 (1): 50–81.
- Swan, Michael. 1967. «The Consular Fasti of 23 B.C. and the Conspiracy of Varro Murena». *Harvard Studies in Classical Philology* 71 (1967): 235–47.
- Tarrant, Richard J. 1997. «Aspects of Virgil’s reception in antiquity». I *The Cambridge Companion to Virgil*, redigert av Charles Martindale, 56–73. Cambridge: Cambridge University Press.
- Thomas, Richard F. 2001. *Virgil and the Augustan Reception*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Thrane, Andreas. 1709. *Den Mantuanske Hyrde-Komedie*. København: Villads Jersin.
- Thura, Laurids Pedersen. 1640. *Canticum Canticorum Salomonis: paraphrasi tum ligata Hebraea & Danica, tum prosa Latina adornatum*. Hafniae: typis Melchioris Martzan.
- Tortzen, Chr. Gorm. 2013. «Ovids Metamorphoser i danske oversættelser». *Aigis Supplementum II*: 1–60.
- Toury, Gideon. 1995. *Descriptive translation studies and beyond. Bd. 4. Benjamins*

- translation library. Amsterdam: Benjamins.
- Venuti, Lawrence. 2012. *The translation studies reader*. Routledge.
- Vermeer, Hans J. 1989. «Skopos and Commission in Translational Action». I *The Translation Studies Reader*, redigert av Lawrence Venuti, 221–32. London: Routledge.
- Walde, Christine, Brigitte Egger, Hubert Cancik, Manfred Landfester, og Helmuth Schneider, red. 2012. *Brill's new Pauly: 5: Supplements. The Reception of classical literature*. Oversatt av Duncan Smart og Matthijs H. Wibier. Bd. 5. Leiden: Brill.
- West, David. 1995. *Carpe diem: Horace Odes I*. Oxford: Clarendon Press.
- Wilson-Okamura, David Scott. 2010. *Virgil in the Renaissance*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Wilson, Penelope. 2005. «Lyric, Pastoral, and Elegy». I *The Oxford History of Literary Translation in English Volume 3 1660–1790*, redigert av Stuart Gillespie og David Hopkins, 173–90. Oxford: Oxford University Press.
- Woods, Majorie Curry. 1996. «Rape and the pedagogical rhetoric of sexual violence». I *Criticism and Dissent in the Middle Ages*, 56–86. Cambridge University Press.
- Zetzel, James E G. 2018. «Critics, compilers, and commentators: an introduction to Roman philology, 200 BCE-800 CE». *Critics, Compilers, and Commentators*. New York: Oxford University Press.
- Øverås, Asbjørn, A.E. Erichsen, og Johan Due. 1952. *Trondheim katedralskoles historie: 1152-1952*. Redigert av Brun. Trondheim.

